

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**FARKLI FAKÜLTE ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN EBEVEYN
KABUL-REDDİ VE PSİKOLOJİK BELİRTİLER ARASINDAKİ
İLİŞKİDE ÖZ YETERLİĞİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ**

Fusun BALAMİR

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

FARKLI FAKÜLTE ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN EBEVEYN
KABUL-REDDİ VE PSİKOLOJİK BELİRTİLER ARASINDAKİ
İLİŞKİDE ÖZ YETERLİĞİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Fusun Balamir

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

..15/..09../2020

Füsun BALAMİR

1 “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. İhsan Dağ** danışmanlığında tarafımdan retilildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Füsun BALAMİR

TEŞEKKÜR

Öncelikle, tez yazma sürecimin her aşamasında özverili bir şekilde zamanını ayıran, bilimsel araştırma yolunda beni yalnız bırakmayıp değerli öneri ve yönlendirmeleriyle tezime çok önemli katkılarda bulunan, kendisiyle çalışma imkanı bulduğum için hem şanslı hissettiğim hem de onur duyduğum tez danışmanım Prof. Dr. İhsan DAĞ’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürime katılımlarıyla, değerli öneri ve geri bildirimleriyle tezime önemli katkılarda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÇAKIR ve Dr. Öğr. Üyesi Gözde İKİZER’e çok teşekkür ederim.

Hayatımın en değerli varlıkları olan canım annem ve babam Senem ve Ali BALAMİR’e dünyanın en şanslı evladı olduğumu hissettirdikleri için, her zaman yanımda oldukları için, maddi ve manevi her türlü destekleri için sonsuz teşekkür ederim.

Üniversite hayatımın bana kazandırdığı canım arkadaşım Psk. Enes BÜLBÜL’e, her zaman yanımda olduğu için, kendisine yanından ayırmadığı kahvesi eşliğinde aklıma takılan her şeyi anlatabildiğim için, tez yazım sürecinde beni en çok tedirgin eden istatistiksel analiz kısmını kahkahalar eşliğinde keyifle yapmamı sağladığı için çok teşekkür ederim.

Tezimi yazarken upuzun tüyleriyle bilgisayarımın tam ortasına özenle yerleşerek bununla beni ara ara sinirlendiren ama genellikle gülümseten ve mutlu eden canım kedim Nancy’e, son bir yıldır hayatımı tahmin edemeyeceğim kadar güzelleştirdiği için çok teşekkür ederim.

Son olarak sadece tez yazım sürecimde değil hayatımdaki en büyük destekçime teşekkür etmek istiyorum. Anlayışıyla, sevgisiyle, kibarlığıyla aslında tüm varlığıyla, hayatımın en büyük şansı olan Adil Batuhan AKTAŞ’a, hayatımın bu zorlu senesini yaşamımın ilerleyen dönemlerinde keyifle hatırlayacak olmamı sağladığı için, hiçbir zaman desteğini esirgemediği için, en çok da hayatımdaki varlığı için sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

BALAMİR, Füsün. *Farklı Fakülte Öğrencilerinde Algılanan Ebeveyn Kabul Reddi ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Öz Yeterliğin Aracı Rolünün İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Bu araştırmanın amacı farklı fakültelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemlerine dair algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide genel öz yeterliğin aracılık etkisini incelemektir. Çalışma örneklemini, Türkiye'nin farklı üniversitelerinde öğrenim görmekte olan 18-30 yaş aralığındaki 388 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma verileri, Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri kullanılarak elde edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkileri değerlendirebilmek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi'nden, çalışmadaki ana değişkenlerin öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek amacıyla Çok Yönlü Varyans Analizi'nden, ebeveyn kabul reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolünü belirleyebilmek amacıyla dolaylı etki yaklaşımını temel alan Aracı Değişken Analizi (Hayes, 2018)'nden yararlanılmıştır.

Analiz sonuçları değerlendirildiğinde, algılanan ebeveyn reddi ile psikolojik belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki, öz yeterlik ile psikolojik belirtiler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Aracı değişken analizi sonucunda, öz yeterlik inancının algılanan anne ve baba reddi ile psikolojik belirti düzeyleri arasındaki ilişkide aracı rol üstlendiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra algılanan anne ve baba reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik değişkeninin sadece başlama boyutunun aracılık etkisi bulunmuştur. Son olarak, öz yeterlik inancının ve psikolojik belirti düzeyinin öğrenim görülen fakülte açısından farklılaştığı saptanmıştır. Çalışmanın sonuçları ilgili alan yazın temelinde tartışılmış, çalışmanın klinik doğurguları, önemi ve sınırlılıkları açıklanmış ve gelecek çalışmalar için öneriler verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Ebeveyn Kabul-Reddi, Öz Yeterlik, Psikolojik Belirtiler, Psikopatoloji

ABSTRACT

BALAMİR, Füsün. *Investigating the mediator role of self-efficacy in the relationship between parental acceptance-rejection and psychological symptoms in different faculty students*, Master's Thesis, Ankara, 2020.

The aim of this study was to investigate the mediator role of general self-efficacy in the relationship between the parental acceptance-rejection perceived by different faculty students during childhood and psychological symptoms. The sample of the study consisted of 388 students aged 18-30, who studied in various universities in Turkey. The research data were obtained by using Demographic Information Form, Parental Acceptance-Rejection Scale, General Self-Efficacy Scale, and Brief Symptom Inventory.

The Pearson Product Moment Correlation was used to evaluate the relationship between the variables, Multivariate Analysis of Variance (MANOVA) was used to determine whether the main variables in the study differed in terms of the faculty attended and indirect effect approach of Hayes (2018) was used to determine the mediator role of self-efficacy in the relationship between parental acceptance-rejection and psychological symptoms.

According to the results, there was a positive relationship between perceived parental rejection and psychological symptoms, a negative relationship between self-efficacy and psychological symptoms. As the result of the mediating variable analysis, it was determined that the self-efficacy belief played mediating role in the relationship between perceived maternal and paternal rejection and psychological symptoms. Moreover, the relationship between perceived maternal and paternal rejection and psychological symptoms was mediated by the only beginning dimension of self-efficacy. Finally, self-efficacy beliefs and psychological symptom levels differed in terms of the faculty. The results of the study were discussed on the based on related literature. Clinical implications, importance, and limitations of the study were discussed and suggestions for future studies were given.

Keywords

Parental Acceptance-Rejection, Self-efficacy, Psychological Symptoms, Psychopathology

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
 GİRİŞ	 1
1. BÖLÜM	2
1.1. EBEVEYN KABUL-RED KURAMI.....	2
1.1.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu	3
1.1.2. Ebeveyn Kabul Reddinin Alt Kuramları.....	5
1.1.2.1. Kişilik Alt Kuramı	5
1.1.2.1.1. Bağımlılık Veya Savunucu Bağımsızlık	6
1.1.2.1.2. Düşmanlık ve Saldırganlık	7
1.1.2.1.3. Olumsuz Öz Değerlendirme (Olumsuz Öz Saygı ve Olumsuz Öz Yeterlik).....	8
1.1.2.1.4. Duygusal Tepkisizlik.....	8
1.1.2.1.5. Duygusal Tutarsızlık	9
1.1.2.1.6. Olumsuz Dünya Görüşü	9
1.1.2.2. Baş Etme Alt Kuramı	10
1.1.2.3. Sosyokültürel Sistemler Alt Kuramı	11

1.1.3.	Ebeveyn Kabul Reddi ve Psikolojik Belirtiler	12
1.2.	ÖZ YETERLİK	14
1.2.1.	Öz Yeterlik İnancının Kaynakları	17
1.2.1.1.	Doğrudan Yaşantılar	18
1.2.1.2.	Dolaylı Yaşantılar	18
1.2.1.3.	Sözel/Sosyal İkna	19
1.2.1.4.	Duygusal Ve Fizyolojik Uyarılma	20
1.2.2.	Öz Yeterlik İnancının Etkilediği Süreçler	21
1.2.2.1.	Bilişsel Süreçler	21
1.2.2.2.	Motivasyonel Süreçler	22
1.2.2.3.	Duygusal Süreçler	23
1.2.2.4.	Seçim Süreçleri	24
1.2.3.	Öz Yeterlik İnancının Gelişimi	24
1.2.3.1.	Aile	24
1.2.3.2.	Akran İlişkileri	25
1.2.3.3.	Okul	26
1.2.4.	Öğrenim Görülen Fakülte ve Öz Yeterlik Arasındaki İlişki	26
1.2.5.	Ebeveyn Kabul Reddi ve Öz Yeterlik	27
1.2.6.	Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirtiler	29
1.2.7.	Ebeveyn Kabul Reddi, Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirtiler	31
2.	BÖLÜM	34
	YÖNTEM	34
2.1.	ÖRNEKLEM	34
2.2.	VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	36
2.2.1.	Demografik Bilgi Formu	36

2.2.2.	Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği – Yetişkin Kısa Form.....	37
2.2.3.	Genel Öz Yeterlilik Ölçeği.....	38
2.2.4.	Kısa Semptom Envanteri.....	39
2.3.	İŞLEM	39
2.4.	VERİLERİN ANALİZİ	40
3.	BÖLÜM	42
	BULGULAR.....	42
3.1.	ÇALIŞMADAKİ ANA DEĞİŞKENLERİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ.....	43
3.2.	ÇALIŞMADAKİ DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ KORELASYON ANALİZİ SONUÇLARI	43
3.2.1.	Algılanan Anne ve Baba Reddi, Genel Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları.....	43
3.2.2.	Ebeveyn Kabul Reddinin, Genel Öz Yeterliğin ve Psikolojik Belirtilerin Alt Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	44
3.3.	ALGILANAN EBEVEYN KABUL REDDİNİN PSİKOLOJİK BELİRTİLERLE İLİŞKİSİNDE ÖZ YETERLİĞİN ARACI ROLÜNE DAİR ANALİZLER	48
3.3.1.	Anneden Algılanan Reddin Psikolojik Belirtiler ile İlişkisinde Öz Yeterliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	48
3.3.2.	Anneden Algılanan Reddin Psikolojik Belirtiler ile İlişkisinde Öz Yeterliğin Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	50
3.3.3.	Babadan Algılanan Reddin Psikolojik Belirtiler ile İlişkisinde Öz Yeterliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	53
3.3.4.	Babadan Algılanan Reddin Psikolojik Belirtiler ile İlişkisinde Öz Yeterliğin Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	55

3.4. EBEVEYN KABUL-REDDİNİN, ÖZ YETERLİĞİN VE PSİKOLOJİK BELİRTİLERİN ÖĞRENİM GÖRÜLEN FAKÜLTE AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN ÇOK YÖNLÜ VARYANS ANALİZİ (MANOVA) SONUÇLARI	58
3.4.1. Algılanan Anne Kabul/Reddinin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması.....	58
3.4.2. Algılanan Baba Kabul/Red ve İhmalinin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması.....	58
3.4.3. Öz Yeterliğin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması	59
3.4.4. Psikolojik Belirti Düzeyinin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması.....	60
3.5. EBEVEYN KABUL-REDDİNİN, ÖZ YETERLİĞİN VE PSİKOLOJİK BELİRTİLERİN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BAĞIMSIZ GRUPLAR İÇİN T TESTİ ANALİZİ SONUÇLARI	64
4. BÖLÜM	66
TARTIŞMA	66
4.1. EBEVEYN KABUL-REDDİ, ÖZ YETERLİK VE PSİKOLOJİK BELİRTİLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	66
4.2. EBEVEYN KABUL-REDDİ İLE PSİKOLOJİK BELİRTİLER ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZ YETERLİĞİN ARACI ROLÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	71
4.3. EBEVEYN KABUL REDDİ, ÖZ YETERLİK VE PSİKOLOJİK BELİRTİ DEĞİŞKENLERİNİN ÖĞRENİM GÖRÜLEN FAKÜLTE AÇISINDAN FARKLILIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	77
4.3.1. Ebeveyn Kabul Reddinin, Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Farklılıklarının Değerlendirilmesi	77

4.3.2. Öz Yeterliğin, Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Farklılıklarının Değerlendirilmesi.....	78
4.3.3. Psikolojik Belirtilerin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Farklılıklarının Değerlendirilmesi	80
4.4. ÇALIŞMADAKİ ANA DEĞİŞKENLERİN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ AÇISINDAN FARKLILIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	82
4.5. KLİNİK DOĞURGULAR.....	84
4.6. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI	86
4.7. GELECEK ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER.....	87
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	93
 EK 1. Demografik Bilgi Formu.....	111
EK 2. Yetişkin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği – Kısa Form (Yetişkin EKRÖ-K).....	112
EK 3. Genel Öz Yeterlilik Ölçeği.....	116
EK 4. Kısa Semptom Envanteri.....	118
EK 5. Bilgilendirilmiş Onam Formu	120
EK 6. Etik Komisyon İzni.....	122
EK 7. Orijinallik Raporu.....	123

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Sıklık ve Yüzdelik Değerleri	34
Tablo 2. Çalışmanın Ana Değişkenlerinin Tanımlayıcı Özellikleri	43
Tablo 3. Ebeveyn Kabul Reddi, Genel Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirtiler Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları	44
Tablo 4. Ebeveyn Kabul Reddinin, Genel Öz Yeterliğin ve Psikolojik Belirtilerin Alt Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	47
Tablo 5. Anneden Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Öz Yeterliğin Rolünün Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi	50
Tablo 6. Algılanan Anne Reddi ve Psikolojik Belirtiler İlişkisinde Öz Yeterliğin Alt Boyutlarının Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi	53
Tablo 7. Babadan Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Öz Yeterliğin Rolünün Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi	55
Tablo 8. Algılanan Baba Reddi ve Psikolojik Belirtiler İlişkisinde Öz Yeterliğin Alt Boyutlarının Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi	57
Tablo 9. Ebeveyn Kabul-Reddi, Öz Yeterlik, Psikolojik Belirtiler Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması	63
Tablo 10. Algılanan Anne ve Baba Reddinin, Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirti Düzeyinin Veri Toplama Yöntemi Açısından Karşılaştırılması	65

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kişilerarası Kabul Red Kuramı’nın Sıcaklık Boyutu	4
Şekil 2. Karşılıklı Belirleyicilik.	14
Şekil 3. Yeterlik Beklentisi ve Sonuç Beklentisi Arasındaki Farkın Şematik Temsili...	17
Şekil 4. Anneden Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkide Öz Yeterliğin aracı rolüne ilişkin Aracı Değişken Analizi.....	49
Şekil 5. Anneden Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkinin Öz Yeterliğin alt boyutları aracılığıyla açıklandığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.	52
Şekil 6. Babadan Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkide Öz Yeterliğin aracı rolüne ilişkin Aracı Değişken Analizi.....	54
Şekil 7. Babadan Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkinin Öz Yeterliğin alt boyutları aracılığıyla açıklandığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.	56

GİRİŞ

Yaşamın erken dönemlerinden itibaren aile ve çocuk arasındaki etkileşimlerin, bireyin duygusal, bilişsel ve davranışsal gelişimi üzerinde önemli bir rolünün olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla çocukluk yaşantılarının meydana geldiği aile ortamı, bireyin yetişkinlik döneminde fiziksel ve ruhsal sağlığını etkileyen faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Psikoloji yazınında çocukluk deneyimlerinin, yetişkinlik döneminde ruhsal bozuklukların gelişimi üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışan birçok kanıta dayalı kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan birisi de Ronald P. Rohner tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul Red Kuramı'dır (EKAR). (Rohner, 1975). Kuram, ebeveynlerden algılanan kabul ve red tutumlarının bireyin bilişsel, davranışsal, duygusal ve kişilik gelişimini açıklamakta önemli bir kavram olduğunu ileri sürmektedir (Rohner ve Rohner, 1981). Çocukluk döneminde birincil bakım verenlerin tutumları doğrultusunda bireyin yetişkinlik döneminde psikolojik belirtilerinin oluşması sürecinde etkili olan diğer faktörlerin incelenmesinin, ruhsal bozuklukların etiyolojik kökenlerini anlamaya ve tedavi sürecinde bütüncül bir yaklaşımla müdahale programı oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında, çocukluk dönemine dair algılanan ebeveyn kabul-red tutumları ile genç yetişkinlik döneminde görülen psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide genel öz yeterlik inancının aracı etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. İzleyen bölümde, ebeveyn kabul-reddi, öz yeterlik ve psikolojik belirti kavramlarına ilişkin kuramsal çerçeveye yer verilecektir. Ardından ilgili yazın temelinde, ebeveyn kabul reddi, öz yeterlik ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilere yönelik gözden geçirilen araştırma bulguları paylaşılacaktır. Son olarak çalışmanın amacı ve önemi hakkındaki bilgiler ve araştırmanın hipotezleri aktarılacaktır.

1. BÖLÜM

1.1. EBEVEYN KABUL-RED KURAMI

Birçok yönden bağlanma teorisiyle ilişkili ebeveyn kabul-reddi, (Hughes ve ark., 2005); dünya çapında kişiler arası kabul ve reddedilmenin başlıca nedenlerini ve sonuçlarını yordamaya ve açıklamaya çalışan kanıta dayalı bir gelişim kuramıdır (Rohner, 1980; Rohner, 1986). Bu kuram dünyadaki tüm bireylerin kültür, fiziksel görünüm, sosyal statü, dil ve coğrafya gibi her türlü koşuldan bağımsız olarak kendileri için önemli olan insanlardan sevgi alma ve sıcaklık duygusunu tatma gereksinimleri duyduklarını ifade etmektedir (Rohner, 1975; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2007). Tarihsel olarak 1960’lardan itibaren kuram daha çok çocukluk dönemlerinde ebeveynlerden algılanan kabul ve reddin yetişkinlikteki uzantısına odaklanmıştır. 2000’lerden itibaren kişinin yaşamı boyunca kurduğu diğer önemli kişilerarası ilişkileri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve bu nedenle 2014 yılında kuramın ismi ebeveyn kabul-red kuramından, kişilerarası kabul-red kuramına değiştirilmiştir (Rohner, 2016). Kuramın kapsamının genişletilip isminin değişmesine rağmen, çocuklukta algılanan ebeveyn red ve kabulünün etkileri, nedenleri, diğer değişkenlerle ilişkisi ve yetişkinlerin çocukluklarından anımsadıkları ebeveyn kabul ve reddinin şimdiki hayatlarına etkisi gibi değişkenler hala öne çıkmaktadır (Rohner, 2016). Bu bağlamda kuram, ebeveynlerden algılanan kabul ve red tutumlarının bilişsel, davranışsal, duygusal ve kişilik gelişimini açıklamakta önemli bir kavram olduğunu ileri sürmektedir (Rohner ve Rohner, 1981). İlgili alan yazınla bağlantılı olarak bu tez konusu itibari ile çocuklukta algılanan ebeveyn kabul ve reddinin yetişkinlikteki etkilerine odaklanmaktadır.

Kuramda bahsedilen ebeveynlik, çocuğa uzun süreli birincil bakım verme sorumluluğu olan herhangi bir kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle ebeveynler, sadece biyolojik aile olmayıp evlat edinen aileler, büyükanne ve büyükbaba, çocuğun büyük kardeşleri, akrabalar olabilir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Kuramda ebeveyn kabul ve reddi sıcaklık boyutunun iki ucunu oluşturmaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

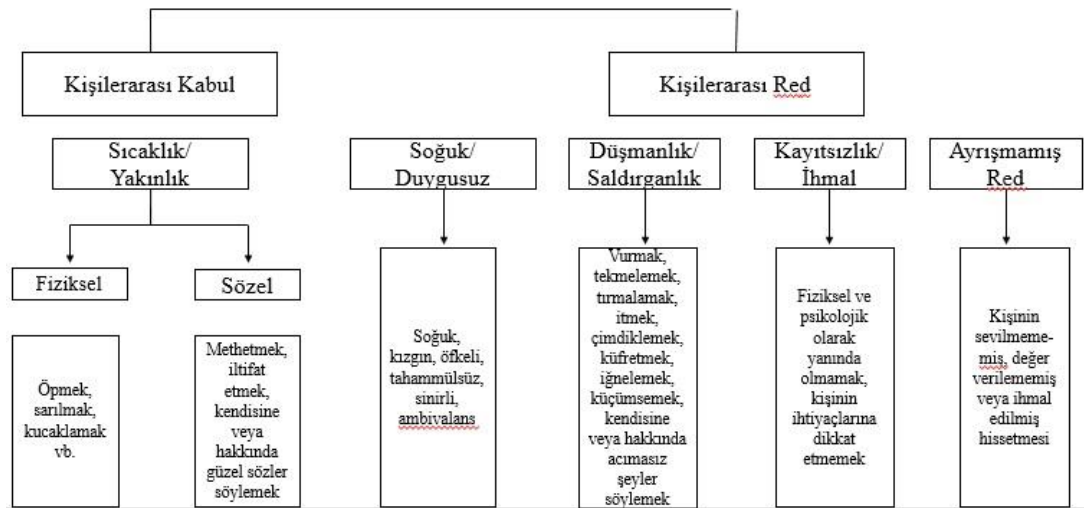
1.1.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Sıcaklık boyutu, tüm insanların bu boyut üzerinde bir yere yerleştirilebileceği bir süreklilik göstermektedir çünkü her insan kendisi için önemli kişilerden az veya çok sevgi algılamaktadır (Rohner, 2016). Rohner (2000) her bireyin ebeveynlerinden veya yakın ilişkide olduğu kişilerden belirli bir kabul veya red duygusunu algıladığını, bazı bireylerin kabul duygusunu bazı bireylerinse red duygusunu daha fazla deneyimlediğini söylemektedir. Sıcaklık boyutu, kişinin kurduğu bağlarda algıladığı sevginin kalitesi ve niteliği ile ilgilidir. Bu bağ, ebeveyn ve çocuk arasında kurulan veya yetişkin bir kişinin kendisi için önemli gördüğü diğer bir kişi arasında kurulan bağ olabilir (Rohner, 2016). Sıcaklık boyutunun iki ucunda yer alan kabul ve red, ebeveynler veya kişi için önemli olan diğer kişiler tarafından sözel, fiziksel ve sembolik davranışlar yoluyla ifade edilmektedir (Rohner, 2005).

Sıcaklık boyutunun olumlu ucunda yer alan ebeveyn kabulü; ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri ilgi, şefkat, destek, sevgi ile gösterilmektedir (Rohner, 2005). Ebeveynler, çocuklarına kabullerini sarılma, öpme, gülümseme, okşama gibi fiziksel ifadelerle gösterebilirler. Aynı zamanda çocuk hakkında güzel şeyler söylemek, çocuğa iltifat etmek, ona şarkı söylemek, hikaye anlatmak gibi sözel ifadeler de ebeveyn kabulünün bir yansıması olabilir (Rohner ve ark., 2012). Ebeveynler, bahsi geçen fiziksel ve sözel ifadelerle çocuğun kabul hissini yaşamasını sağlayabilmektedir (Rohner, 1980). Diğer taraftan, çocuğun temel bakımını, ebeveynliğin bir görevi şeklinde veya yapılması gereken bir sorumluluk dahilinde vermek, sıcaklık ve ilgiyi karşılamamaktadır (Rohner, 2005). Nitekim bir çocuk ebeveyninin gösterdiği yakınlığı hangi amaçla yaptığını değerlendirebilme yetisine sahiptir (Rohner ve Rohner, 1981).

Sıcaklık boyutunun diğer ucunda ise, kabul etme duygu ve davranışlarının olmadığı veya belirli bir derecede geri çekildiği, aynı zamanda çocuk için fiziksel ve psikolojik olarak üzücü davranış ve duyguların mevcut olduğu ebeveyn reddi yer almaktadır (Rohner ve ark., 2012). Kuramda ebeveyn reddi, (1) soğuk ve sevgi göstermeyen, (2) düşmanca ve saldırgan, (3) kayıtsız ve ihmal eden ve (4) ayrışmamış red olmak üzere dört şekilde ortaya çıkmaktadır. Soğukluk, ebeveynlerin çocuklarından sevgisini, ilgisini ve şefkatini geri çekmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Rohner, 2005). Düşmanlık, kin, nefret, acımasızlık gibi içsel duygular şeklinde tanımlanırken (Rohner ve Rohner, 1981),

saldırganlık, herhangi birine, bir şeye veya kendine fiziksel veya duygusal zarar verme şeklinde tanımlanmaktadır. Ebeveynler, vurmak ve itmek gibi fiziksel yollarla, alay etme, bağırma, aşağılama gibi sözel ifadelerle veya incitici ve acı verici şekilde sözsüz sembolik vücut ve yüz hareketleri ile saldırganlığını çocuğa gösterebilmektedir (Rohner, 2016). Kayıtsızlık, ebeveynin çocuğu hakkında herhangi bir sorumluluk hali hissetmemesidir. Kayıtsızlık içsel bir süreçtir, ebeveynler davranışları ile bu süreci ihmale dönüştürürler (Rohner, 1994). Ebeveynler, çocuklarının fiziksel ihtiyaçlarına kayıtsız kalmanın yanı sıra sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına kayıtsız kalarak da ihmal etmektedirler (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Kayıtsız ve ihmal eden ebeveynler, çocukları ile yeterince vakit geçirmez, onların yardım isteklerini görmezden gelir ve çocuklarına verdikleri sözleri sıklıkla unuttur (Rohner, 1994). Nitekim ihmal edilen çocuk, ebeveynlerinin kendisi ile vakit geçirmek istemediği, yeterince değerli olmadığı ve önemsenmediği hissine kapılmaktadır (Rohner, 2005). Son olarak ayrışmamış red, kişilerin ebeveynlerinin onlara karşı açık bir şekilde saldırgan bir tavır veya ihmal etme şeklinde duygusal bir tavır sergilememiş olmasına rağmen ebeveynlerinin kendisini gerçekten sevmediği veya ilgilenmediğine dair olan inancını ifade etmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Kuramın sıcaklık boyutunun kabul ve red ucunu oluşturan duygusal ve davranışsal ifadeler Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Kişilerarası Kabul Red Kuramı'nın Sıcaklık Boyutu (Rohner, 2016).

Kuramın temel amaçlarından birisi, kişilerin kültürüne, dillerine, cinsiyetine, sosyal statüsüne veya ilgili diğer değişkenlere bakılmaksızın çocukluğunda ebeveynlerden algıladığı kabul ve red hissinden aynı şekilde etkilenip etkilenmediklerini araştırmaktır

(Rohner, 2016). Ebeveyn kabul red kuramını oluşturan üç alt kuramdan bahsetmek bu etkilerin kişiler üzerinde nasıl farklılaştığı sorusuna açıklık getirmeye yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda bir sonraki bölümde üç alt kuram açıklanmaktadır.

1.1.2. Ebeveyn Kabul Reddinin Alt Kuramları

Ebeveyn kabul red kuramı üç alt kuramdan oluşmaktadır. Bunlar, (1) Kişilik alt kuramı, (2) Baş etme alt kuramı ve (3) Sosyokültürel sistemler alt kuramıdır (Rohner, 1994). Bu tez konusu itibari ile ebeveyn kabul ve reddinin yetişkinlikte görülen psikolojik belirtilerle ilişkisinde öz yeterliğin aracı rolünü araştırmaktadır. Bu nedenle, amaca yönelik olarak kişilik alt kuramı, diğer iki alt kurama göre daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

1.1.2.1. Kişilik Alt Kuramı

Kişilik alt kuramı, ebeveyn kabul ve reddinin kişilik gelişimi ve özellikle ruh sağlığı olmak üzere psikolojik sonuçları üzerindeki etkisini yordamaya ve açıklamaya çalışmaktadır (Rohner, 2004). Bu bağlamda kuram temelde iki soruya yanıt aramaktadır.

- (1) Kişiler, kültürlerine, dillerine, cinsiyetlerine, sosyal statülerine bakılmaksızın çocukluklarında ebeveynlerinden algıladıkları kabul ve red hissine benzer şekilde mi tepki vermektedirler?
- (2) Çocuklukta ebeveynlerden algılanan kabul ve red, kişileri yetişkinlik dönemlerinde etkilemeye devam etmekte midir? (Rohner ve Khaleque, 2002; Rohner ve Britner, 2002).

Kuramda kişilik kavramı, çeşitli yaşam durumları karşısında kişinin belirli bilişsel, duygusal, algısal ve motivasyonel eğilimlerini ve belirli derecede değişmeyen gözlemlenebilir davranışlarını ifade etmektedir. Kişinin davranışları, çevresel dışsal faktörlerden ve duygusal, biyolojik içsel etkenler tarafından etkilenmekte ve motive edilmektedir, buna bağlı olarak davranış zaman ve mekan boyunca süreklilik ve düzenlilik göstermektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Kişilik alt kuramına göre, bağlanma figürlerinden ve diğer önemli kişilerden duyulan biyolojik temelli olumlu tepki ihtiyacı kişi için güçlü bir motivasyon kaynağıdır. Olumlu tepki ihtiyacı, rahatlık, destek, bakım, beslenme, ilgi vb. için bilinçli veya farkında

olunmadan duyulan duygusal istek, arzu veya özlemi ifade etmektedir. Yetişkinlik döneminde bu ihtiyaç, olumlu saygı ihtiyacını da içerecek şekilde farklılaşmakta ve karmaşıklaşmaktadır. Bebek ve çocuklar için bu ihtiyacı en iyi sağlayabilen kişiler ebeveynler iken ergenler ve yetişkinler için ebeveyn olmayan bağlanma figürleri ve diğer önemli kişiler olmaktadır. Diğer önemli kişiler ise, çocukla nispeten uzun süreli duygusal bağı olan ve çocuk için yeri değiştirilemeyecek önemli bir kişiyi ifade etmektedir (Rohner, 2004). Olumlu tepki ihtiyacı yeterince karşılanmayan kişilerin yaşamındaki durumlara karşı hem duygusal hem de davranışsal belirli yanıt verme eğilimleri bulunmaktadır (Khaleque ve Rohner, 2012). Kişilik alt kuramına göre yaştan, cinsiyetten, etnik kökenden bağımsız olarak olumlu tepki ihtiyacı yeterince karşılanmayan kişiler, (1) saldırgan ve düşmanca, (2) bağımlı ya da savunucu şekilde bağımsız olma, (3) olumsuz öz-saygı, (4) olumsuz öz-yeterlik, (5) duygusal tepkisizlik, (6) duygusal tutarsızlık ve (7) olumsuz dünya görüşüne sahip olma eğilimindedirler (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Kişilik alt kuramında bahsi geçen yedi kişilik eğilimi algılanan reddin derecesine bağlı olarak boyutsal şekilde ele alınmıştır (Rohner, 2015).

1.1.2.1.1. Bağımlılık Veya Savunucu Bağımsızlık

Alt kuramda bağımlılık terimi, bağlanma figürlerinden ihtiyaç duyulan desteğe, bakıma, ilgiye ve benzeri ihtiyaçlara karşı hissedilen psikolojik ve içsel arzuyu, özlemi ifade etmektedir (Rohner, 2004). Kurama göre, ebeveynleri ve önemli diğer kişiler tarafından reddedildiğini düşünen kişilerin kaygılı ve güvensiz olmaları muhtemeldir. Reddedilme hissinin verdiği bu olumsuz duyguları azaltmak ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla reddedilen kişiler önemli diğerlerine karşı duygusal isteklerini artırabilir, belirli davranışsal çabalarda bulunabilirler (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, 1980; 2004; Rohner ve ark., 2005). Örneğin küçük çocuklar ebeveynlerinden beklenmedik şekilde ayrıldıklarında sızlanabilir ve ağlayabilir, ebeveynleri geri döndüğünde ise fiziksel yakınlık arayabilirler. Daha büyük çocuklar ve yetişkinler ise olumlu tepki ihtiyaçlarını sıklıkla önemli diğer kişilerden teselli, güvence, onay bekleyerek karşılamaya çalışmaktadır. Olumlu tepki ihtiyacının karşılanması amacıyla isteklerin artırılması ve daha çok çabada bulunulması diğerlerine karşı bağımlılık geliştirme eğilimine neden olabilmektedir (Rohner ve ark., 2005).

Diğer taraftan reddedilen çocuk ve yetişkinler, reddedilmenin verdiği duygusal acıdan korunmak amacı ile olumlu tepki ihtiyaçlarının karşılanması yönünde isteklerini iyice bastırabilirler, bir nevi bağımlılık göstergelerini ortadan kaldırarak savunmacı bağımsızlık geliştirirler (Rohner, 2016). Savunmacı bağımsızlık, reddedilen kişilerin onları reddeden kişilere karşı karşıt bir reddetme sürecine yol açar. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, karşılıklı reddetme süreci ciddi ilişki problemlerine dönüşebilmektedir (Rohner, 2016). Aslında savunmacı bağımsız kişilerin sıcaklık ve ilgi gibi olumlu tepki ihtiyaçları devam etmektedir fakat reddedilmenin yarattığı öfke, güvensizlik ve diğer olumsuz duygular nedeniyle bu ihtiyaçlarını reddetmektedirler (Rohner, 2016). Algılanan ebeveyn reddi ile bağımlılık arasındaki ilişki doğrusal (linear) değil eğrisel (curvilinear) bir özellik göstermektedir.

1.1.2.1.2. Düşmanlık ve Saldırganlık

Kuramda saldırganlık, birisine, bir şeye veya kendine zarar verme niyetinin olduğu her davranış şeklinde tanımlanmaktadır. Saldırganlık fiziksel, sözel ve sembolik yollarla gösterilebilmektedir. Fiziksel saldırganlık, vurma, itme, ısırma, tırmalama vb. içerirken sözel saldırganlık, diğerlerine karşı kaba, acımasız, küçümseyici söylemleri içermektedir. Bunun dışında saldırganlık, kızgın ve kaba el hareketleri ve yüz ifadeleri ile sembolik şekillerde de gösterilebilmektedir (Rohner, 2016). Düşmanlık ise saldırganlığın motivasyon kaynağı olup içsel ve duygusal öfke ve kızgınlık hissidir (Rohner, 2015). Bağlanma figürlerinden ve önemli diğer kişilerden reddedilme algılayan kişilerin öfke, kızgınlık gibi yıkıcı duyguları hissetmeleri muhtemeldir (Rohner ve Brothers, 1999). Bahsi geçen yıkıcı duygular, reddedilen kişilerin diğerlerine karşı düşmanlık veya saldırganlık göstermesine neden olabilir (Rohner, 2015). Reddedici ve saldırgan bir tutum sergileyen ebeveyni rol model alan çocuğun saldırgan, pasif saldırgan ve düşmanlık eğilimi gösterme ihtimali yüksektir (Rohner, 1980). Reddedilme algılayan kişiler, düşmanlık ve saldırganlıklarını yönetmede bazı problemlerle karşılaşabilmektedir. Kişi kendi öfkesini, kızgınlığını, düşmanlık hislerini ve saldırganlık eğilimlerini anlamlandırmada ve bu hislerle duygusal olarak ilgilenme konusunda zorluk çekebilmektedir. Öfkesi ve kızgınlık gibi duygularını yoğun bir şekilde kontrol altında tutmaya çalışan kişiler (Rohner, 1980), düşmanlık ve saldırganlığını gizli ve sembolik bir şekilde yaşayabilmektedir. Kişinin saldırgan rüyalar görmesi, saldırgan hayaller kurması, şiddet içeren etkinliklere aşırı ilgi göstermesi buna örnek gösterilebilir (Rohner, 2015).

1.1.2.1.3. Olumsuz Öz Değerlendirme (Olumsuz Öz Saygı ve Olumsuz Öz Yeterlik)

Öz değerlendirme, kişinin kendisi hakkında varma eğiliminde olduğu olumlu ve olumsuz duygu, düşünce, algıları ifade etmektedir (Rohner, 2005). Kişilik alt kuramında öz değerlendirme, öz saygı ve öz yeterlik şeklinde ele alınmaktadır. Kuram reddedilen kişilerin olumsuz öz saygı ve olumsuz öz yeterlik geliştirebileceğine işaret etmektedir. Bu, insanların kendileri için önemli diğer kişilerin onlar hakkında yaptıkları değerlendirmeleri içselleştirme eğiliminden kaynaklanmaktadır (Rohner, 2016). Örneğin reddedildiğini hisseden çocuk ve yetişkinler, bağlanma figürlerinin kendilerini sevmediğini hatta onların sevgisine layık olmadığını düşünebilir (Rohner ve Brothers, 1999; Rohner, Khaleque, Cournoyer, 2005). Olumlu öz saygı kişinin kendisi değerli ve saygı duymaya değer şeklinde algılaması iken olumsuz öz saygı, kişinin kendisini değersiz, sevmeye layık görmeyen ve başkalarından daha aşağıda şeklinde görmesidir (Rohner, 2015). Öz yeterlik ise kişinin görev ve amaç odaklı talepler karşısında kendi becerileri ve yetenekleri hakkındaki değerlendirmelerini ifade etmektedir. Olumlu öz yeterliğe sahip kişiler karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabileceğine inanır ve çaba harcamaya devam ederler. Olumsuz öz yeterliğe sahip kişiler ise karşılaştıkları zorluklarda kendi beceri ve yeteneklerine güvenmezler bu nedenle çaba harcamayı bırakırlar (Rohner, 2005).

1.1.2.1.4. Duygusal Tepkisizlik

Duygusal tepki, kişilerin duygularını özgürce ve açıkça ifade etme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerinde duygusal olarak duyarlı olan kişiler, diğerlerine karşı kendiliğinden ve duygusal olarak tepki verebilmektedir. Dolayısıyla duygusal açıdan duyarlı kişiler, diğerleriyle yakın ilişkiler içinde olma eğilimindedir. Tersine, duygusal olarak tepkisiz kişilerin diğerleriyle olan ilişkileri kişisel olmama ve duygusal olarak uzak olma eğilimindedir (Rohner, 2015). Bağlanma figürlerinden reddedilme algılayan kişiler, öfke, kırgınlık, kızgınlık gibi yıkıcı duyguları yoğun bir şekilde hissederek acı çekebilirler (Rohner, 2016). Bu kişiler, reddedilmenin verdiği yıkıcı duygulardan korunmak amacı ile kendilerini diğer kişilerden duygusal olarak yalıtılabilmektedirler (Rohner, 2015). Bu nedenle diğerleri ile sıcak ve samimi ilişkiler kurmakta zorlanabilir (Rohner ve Rohner, 1980), kişilerarası ilişkilerinde duygularını ifade etme ve sevgiyi kabul etmede sorunlar yaşayabilmektedirler (Rohner, 2016).

1.1.2.1.5. Duygusal Tutarsızlık

Duygusal tutarsızlık, zorlu ve stresli durumlar karşısında kişinin duygularını kontrol edebilme yeteneğinden uzak olması olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2005). Öfke, olumsuz duygular, reddedilmenin diğer sonuçları, reddedilme algılayan çocuk ve yetişkinlerin stresle etkin bir şekilde başa çıkabilme kapasitelerini azaltma eğilimindedir (Rohner, 2016). Ebeveynlerinden red algılayan kişilerin zorlu bir durumla karşılaşmanın verdiği stresle başa çıkamamakta ve zorlu durumlara karşı öfkeli tepkiler verebilmektedirler (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Bunun dışında red algılayan kişiler genellikle duygu düzenleme problemlerine sahiptirler ve kabul algılayan kişilere göre daha duygusal olarak tutarsız olabilmektedirler. Bağlanma figürlerinden kabul algılayan kişiler, stresli durumlarla karşılaştıklarında duygusal olarak daha stabil kalabilirken reddedilen kişiler duygusal olarak çok daha ağır tepkiler verebilmektedir (Rohner, 2016).

1.1.2.1.6. Olumsuz Dünya Görüşü

Dünya görüşü, kişinin hayat ve varoluş üzerine olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Burada kastedilen dünya görüşü, kişinin siyasi, ekonomik, toplumsal ve diğer durumlar üzerindeki görüşlerinden farklı olup daha çok kişinin varoluş nitelikleri ile ilgili görüşlerini kapsamaktadır (Rohner, 2005). Algılanan red ile ilgili tüm bahsedilen tüm acı verici duygular, çocukları ve yetişkinleri olumsuz bir dünya görüşü geliştirmeye teşvik etme eğilimindedir. Kurama göre reddedilen kişilerin dünya, kişilerarası ilişkiler ve insan doğası hakkında güven telkin etmeyen, düşmanca, duygusal olarak güvensiz, tehdit edici ve tehlikeli bir bakış açısı geliştirmeleri muhtemeldir (Rohner, Khaleque, Cournoyer, 2005). Kişilerin kendileri, önemli diğerleri ve dünya hakkındaki zihinsel temsilleri, kişileri belirli durumları aramaya veya belirli durumlardan kaçınmaya teşvik etmektedir. Bir nevi, kişinin kendisi, diğerleri ve dünya hakkındaki görüşleri, hayatlarını yaşama şekillerini biçimlendirmektedir. Bu, reddedilen çocuk ve yetişkinler için özellikle doğrudur. Reddedilen kişiler önemli diğerlerinin kasıtsız davranışlarından düşmanlık ve red algılamakta ve kişisel değerlerini düşürme eğilimindedirler (Rohner, 2016). Ek olarak reddedilen çocuk ve yetişkinler, kişilerarası ilişkileri üzerine öngörülemez, güvenilmez ve onlara acı verebilecek zihinsel imgeler oluşturmaktadırlar. Olumsuz zihinsel temsillerini genellikle yeni ilişkilerine taşımakta

böylece başka kişilere karşı duygusal olarak güvenmeyi zor bulmaktadırlar (Rohner ve ark., 2005). Tüm bu seçici dikkat, seçici algı, hatalı nedensel atıf stilleri, bozulmuş bilişsel bilgi işleme nedeniyle özellikle çocuklar olmak üzere reddedilen kişiler, genellikle kabul edilen veya sevilen kişilerden niteliksel olarak farklı gelişim gösterebilmektedir (Rohner, 2016).

1.1.2.2. Baş Etme Alt Kuramı

Bağlanma figürlerinden yoğun bir şekilde red algılayan bazı kişiler, reddedilmenin verdiği duygusal acıya rağmen psikolojik olarak iyi bir uyum gösterebilmekte ve duygusal açıdan iyi bir gelişim izleyebilmektedir (Rohner, 2004). Baş etme alt kuramı, reddedilen bazı bireylerin reddedilmeden kaynaklanan olumsuz etkilerle çoğu reddedilen bireyin aksine nasıl başa çıktığı sorusunu ele almaktadır (Rohner ve ark., 2005). Bu doğrultuda algılanan reddin olumsuz etkilerinden diğerlerine göre daha az etkilenen kişiler baş ediciler (*copers*) olarak adlandırılmaktadır (Rohner ve ark., 2003). Baş etme alt kuramı, araçsal baş edicileri ve duygusal baş edicileri karşılaştırmaktadır. Duygusal baş ediciler, bağlanma figürleri tarafından yoğun bir şekilde reddedilmelerine rağmen duygusal ve genel zihinsel sağlığı makul derecede iyi olan kişileri kapsamaktadır. Araçsal baş ediciler ise, okul hayatında, meslek yaşantısında ve diğer görev odaklı görevlerde başarı sergileyen fakat reddedilmenin etkisiyle duygusal ve zihinsel sağlığı olumsuz etkilenen kişileri ifade etmektedir (Rohner, 2017).

Ebeveyn kabul reddi kuramı, belirli sosyal bilişsel becerilerin algılanan reddedilmenin olumsuz etkilerine karşı psikolojik savunmalar sağladığını bu becerilere sahip bazı çocuk ve yetişkinlerin algılanan reddedilme ile diğerlerinden daha etkili bir şekilde başa çıkabildiğini öne sürmektedir (Rohner, 2017). Bu sosyal bilişsel beceriler, açık bir şekilde ayrışmamış benlik, öz belirleme ve kişiselleştirmeme kapasitesinden oluşmaktadır (Rohner, 1986; aktaran Rohner, 2016). Öz belirleme becerisine yani iç kontrol odağına sahip kişiler, karşılaştıkları ve başına gelen durumlar üzerinde kendi kişisel özellikleri veya çabaları ile bir kontrol gücü uygulayabileceklerine inanmaktadırlar (Lefcourt, 2014). Dış kontrol odağı olan kişiler ise karşılaştıkları ve başlarına gelen durumların kader, şans veya güçlü diğerleri tarafından belirlendiğini düşünebilmektedirler (Lefcourt, 2014). Ebeveyn kabul reddi kuramı, öz belirleme becerisi yüksek yani iç kontrol odağına sahip kişilerin, reddedilmenin olumsuz etkilerini en aza indirmek için gerekli psikolojik

kaynaklara sahip olduklarını öne sürmektedir (Rohner, 2017). Kişiselleştirme, kişinin yaşam olaylarını ve kişilerarası ilişkilerini ve kendisini otomatik olarak olumsuz bir şekilde ilişkilendirmesine karşılık gelmektedir, bir nevi kişisel algılama eylemidir (Rohner, 2016). Olayların sonuçlarını kendisine bağlayan kişiler, kasıtlı olmayan davranışları ve küçük duyarsızlıkları reddedilme olarak algılama eğilimindedir. Tersine, kişiselleştirme yapmayan kişiler, algılanan reddi başka bir sosyal bilişsel kaynakla ilişkilendirme eğilimindedir bu nedenle reddedilmenin olumsuz etkilerinden daha az etkilenmektedirler (Rohner, 2017). Reddedilmenin olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olan bahsi geçen sosyal bilişsel beceriler, özellikle çocukluk yıllarında meydana gelen reddedilme tarafından etkilenme eğilimindedir. Bu durum, sosyal bilişsel becerilerin çocuk ve yetişkinlerin algılanan redle başa çıkmalarına sağlayacağı katkıyı zorlaştırmaktadır (Rohner, 2016).

1.1.2.3. Sosyokültürel Sistemler Alt Kuramı

Kişiler arası kabul ve red, sosyokültürel alt kuramda bulunan aile, toplum ve sosyokültürel etkileri kapsayan karmaşık bir ekolojik bağlamda gerçekleşmektedir (Rohner, 2017). Sosyokültürel alt kuram, ebeveyn kabul ve reddinin birey ve toplum arasındaki öncül, sonuç ve diğer korelasyonlarını ele alarak bir düşünce yolu sağlamaktadır (Rohner, 2016). Bu bağlamda alt kuram, neden bazı ebeveynlerin çocuklarına sıcak ve kabul edici tavırlar sergilerken bazı ebeveynlerin reddedici bir tutum sergilediği sorusunu konu edinmiş olup bu soruya toplumun genel yapısı, toplumdaki kişilerin davranışları, inançları ve çoğu ebeveynin çocuklarını kabul etme veya reddetme eğilimi arasındaki ilişki üzerinden yanıt aramaya çalışmaktadır (Rohner, 2004). Sosyokültürel sistemler alt kuramı, ebeveyn ve çocuk arasında çift yönlü bir etkileşim olduğunu öne sürmektedir. Örneğin çocukların mizacı ve davranışsal eğilimleri gibi kişisel özellikleri, ebeveynlerinin kendilerine karşı davranış biçimlerini etkilemekte ebeveynlerin kabul ve red davranışları ise aynı şekilde çocuğun gelişimini etkilemektedir (Rohner, 2017).

Sosyokültürel sistemler alt kuramı, ebeveynlerin kabul ve red davranışlarının dünya çapında nedenlerini ve sonuçlarını tahmin etmeye çalışmaktadır (Rohner ve Khaleque, 2008). Toplumsal faktörlerin ebeveynlerin davranış biçimlerini etkileme şekillerini araştırmak amacıyla sosyokültürel sistemler alt kuramının yaptığı kültürlerarası

çalışmalar, çocukların reddedilme eğiliminde olduğu toplumlarda, din, Tanrı gibi doğaüstü kavramlar hakkında genellikle düşmanca, öngörülemez, kötü niyetli gibi kültürel inançların bulunduğunu göstermektedir (Rohner, 1975, aktaran Rohner, 2017). Bununla birlikte, doğaüstü dünya hakkında destekleyici, koruyucu, yardımsever, cömert gibi olumlu kültürel inançların bulunduğu toplumlarda, ebeveynlerin çocuklarına kabul edici ve sevgi dolu bir tarzda yaklaşıldığı görülmektedir (Rohner, 2017).

Ebeveynlikteki toplumsal ve bireysel farklılıkları hangi faktörler açıklamaktadır sorusu sosyokültürel sistemler alt kuramının yanıt bulmaya çalıştığı bir diğer sorudur. Bu sorunun tek ve basit bir yanıtı olmasa da belirli faktörlerin ebeveyn reddi ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Rohner ve Khaleque, 2008). Bu bağlamda, genç ve ekonomik açıdan muhtaç durumda olup buna ek olarak sosyal ve duygusal destekleri olmayan bekar ebeveynler, çocuklarından sevgi ve ilgisini çekme yönünde en büyük risk altında görülen ebeveynlerdir (Rohner, 1986, aktaran Rohner ve Khaleque, 2008). Bununla birlikte maddi yetersizliğin tek başına artan bir red ile ilişkili olmadığını belirtmek yararlıdır, çocukları en büyük riske sokan durum, diğer sosyal ve duygusal koşullarla birlikte maddi yönden güçsüz olunmasıdır (Rohner ve Khaleque, 2008).

1.1.3. Ebeveyn Kabul Reddi ve Psikolojik Belirtiler

Ebeveyn kabulü, çocukların olumlu sosyal davranış gelişimi, ergenlerin pozitif akran ilişkileri, yetişkinlerin psikolojik iyi olma hali gibi geniş bir çeşitlilikte olumlu psikolojik sonuçlarla ilişkilidir. Diğer taraftan ebeveyn reddi ile çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin, çeşitli davranışsal, gelişimsel ve psikolojik problemleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu problemlere farklı psikopatoloji biçimleri, psikolojik uyum sorunları, sorunlu kişisel ilişkiler örnek gösterilebilmektedir (Rohner ve Britner, 2002).

Kültürler arası çalışmalar ırk, coğrafî, kültürel, dil değişkenlerinden bağımsız olarak ebeveynlerden algılanan kabul veya red deneyimlerinin, kişilik alt kuramında öne sürülen kişilerin psikolojik uyumları ile ilişkili olduğu görülmektedir (Rohner ve Khaleque, 2008). Khaleque ve Rohner 'in (2002) toplamda 7563 katılımcıyı içeren 43 çalışmayı kapsayan meta analiz çalışmalarında, çocukların psikolojik uyumlarındaki varyansın %26'sını, yetişkinlerinin psikolojik uyumlarındaki varyansın %21'ini algılanan ebeveyn kabul veya reddinin açıkladığı görülmektedir. Bu sonuçlar, algılanan kabul-red ve

psikolojik uyum arasındaki ilişkinin gücünün çocuklukta daha büyük olacağı beklentisini desteklemektedir (Rohner, 1986; aktaran Rohner ve Khaleque, 2008). Khaleque ve Rohner (2012) beş ülkeden 19.511 katılımcıyı içeren 66 çalışmayı inceledikleri meta analiz çalışmasında hatırlanan ebeveyn kabul reddi ile psikolojik uyum arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Hentges, Shaw ve Wang (2018) erken çocukluk dönemindeki reddedici ebeveynlik tarzının, ergenlik ve erken yetişkinlik dönemindeki sorunlu davranışların gelişimi üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 310 anne ve iki yaşlarındaki 310 erkek çocukları üzerinden boylamsal bir çalışma tasarlamış; erken çocukluk döneminde algılanan ebeveyn reddinin 12, 15 ve 22 yaşlarındaki saldırganlık, madde kullanımı ve riskli cinsel davranışlar üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçları, reddedici ebeveynliğin 12 yaşında daha fazla saldırgan davranışları ve 15-22 yaşlarında riskli cinsel davranışları yordadığını göstermiştir. Ki ve ark. (2018) ebeveyn kabul-reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, psikolojik uyumları zayıf yetişkinlerin çocukluk dönemlerinde hem annelerinden hem de babaların red algıladıklarını, algılanan anne ve baba reddinin ise birbiri ile anlamlı şekilde ilişkili olduğunu bulgulamışlardır. Ülkemizde yürütülen çalışmalar, aynı şekilde ebeveyn kabul reddi ile psikolojik uyum arasındaki anlamlı bir ilişkinin olduğunu doğrulamaktadır (Varan, 2005; Varan, Rohner ve Eryüksel, 2008).

Rohner ve Britner (2002) evrensel düzeyde ebeveyn kabul-reddinin özellikle üç psikolojik bozuklukla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar, tek uçlu depresyon ve depresif bozukluklar, davranış problemleri ve madde bağımlılığıdır. Dünya genelinde yapılan çeşitli çalışmalar da ebeveyn reddinin depresyon (Baker ve Hoerger, 2012; Cole ve Mcpherson, 1993; Erkman, 1992; Parker, 1983; Rudolph ve Zimmer-Gembeck, 2014), depresif belirtiler (Crockenberg ve Leerkes, 2003; Oliver ve Whiffen, 2003), kaygı (Baker ve Hoerger, 2012; Brown ve Whiteside, 2008; Rudolph ve Zimmer-Gembeck, 2014), panik bozukluk (Someya ve ark., 2000), obsesif kompulsif bozukluk (Alonso ve ark., 2004; Mathews ve ark., 2008), somatoform bozukluklar (Binzer ve Eiseman, 1998; Kaya ve Gündüz, 2019), yeme bozuklukları (Dominy, Johnson; Fosse ve Holen, 2006 ve Koch, 2000;), sınır kişilik bozukluğu (Rohner ve Brother, 1999), alkol ve madde bağımlılığı (Campo ve Rohner, 1992) gibi psikolojik bozukluklarla ilişkili olduğunu doğrulamaktadır.

1.2. ÖZ YETERLİK

Albert Bandura 1977 yılında yazdığı ‘‘ Öz Yeterlik: Davranışsal Değişimin Birleşik Teorisine Doğru’’ makalesi ile psikoloji literatürüne öz yeterlik kavramını kazandırmıştır (Bandura, 1977). Bu kavram, Bandura tarafından Sosyal Bilişsel Kuram çerçevesinde ele alınmıştır.

Sosyal Bilişsel Kuram, insanın sosyal bir varlık olduğunu, bireylerin çevrelerini ve sosyal ortamlarını etkilediğini aynı zamanda onlardan etkilendiğini belirtmektedir. Davranış ve motivasyonu belirlemek için bilişsel, duygusal ve biyolojik olaylardan oluşan kişisel faktörler, davranışsal faktörler ve çevresel faktörler birbiri ile üç yönde karşılıklı bir etkileşime girmekte, bu etkileşim ise karşılıklı belirleyicilik adını almaktadır (Bandura, 1986). Faktörler arasındaki etkileşimleri gösteren şema Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2. Karşılıklı Belirleyicilik (Bandura, 1986).

Bandura (1997) insanların inançlarının, çevresel etkiler ve davranışlarının sonuçları kadar önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Kişinin yetenekleri ve becerileri hakkındaki inançlarının, üç faktörün birbiri ile etkileşimini etkileyecek olması sebebiyle öz yeterlik, Sosyal Bilişsel Kuramın önemli bir kavramı olarak öne çıkmaktadır (Bandura, 1997).

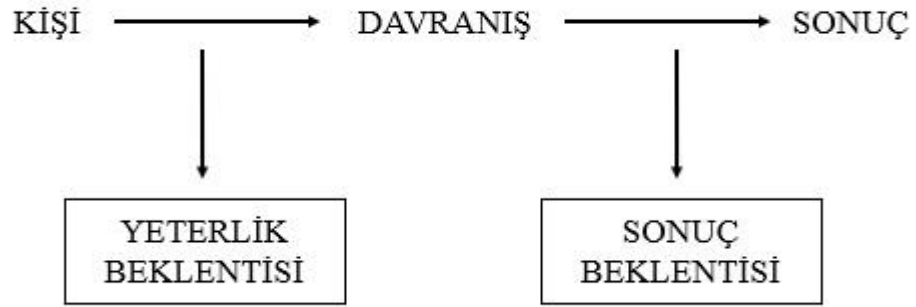
Algılanan öz yeterlik, kişinin olası durumlarla başa çıkmak için gereken eylem yollarını ne kadar iyi yürütebileceğine dair inancı olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1982). Kişinin belirli bir amaca yönelik performansını nasıl yorumladığı, kişinin performans sergileyeceği davranış ortamlarını değiştirebilmekte bu ise kişinin bir sonraki performansının nasıl olacağını şekillendirebilmektedir (Pajares, 1996). Bu nedenle öz yeterlik inancı motivasyon ve davranışı anlamakta önemli bir etken olmakla birlikte kişilerin hayatlarının seyrini değiştirebilecek eylemleri de etkilemektedir (Bandura, 1997).

Mevcut çalışma kapsamında öz yeterlik inancı Sherer (1982) tarafından geliştirilen bireylerin davranış ve davranışsal değişimlerini değerlendirmeyi amaçlayan bir öz değerlendirme ölçeği olan Genel Öz Yeterlilik Ölçeği'nin sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama alt boyutlarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Sürdürme çabası/ısrar, belirli bir amaç doğrultusunda sonuca ulaşana dek çaba sarf etmeye devam etmek şeklinde tanımlanmaktadır (Sherer, 1982). Bandura (1977) öz yeterlik inancının, kişinin zorlayıcı ve stresli durumlarla başa çıkmak için harcadacağı çabanın miktarının ve bu çabayı ne kadar süre devam ettireceğinin önemli bir belirleyicisi olduğunu belirtmektedir. Başlama, yeni bir görev veya amaç doğrultusunda gerekli davranışları gerçekleştirmek için istekli olmayı temsil etmektedir (Sherer, 1982). Bandura (1977) öz yeterlik inancının zorlayıcı deneyimler ve engeller karşısında kişinin baş etme davranışı sergileyip sergilemeyeceğini belirleyebileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla beceri ve yetenekleri hakkında olumsuz inançlara sahip kişiler, düşük öz yeterlik inançları nedeniyle olası durumlar ve hedefler doğrultusunda herhangi bir çaba harcamamayı tercih edebilmektedirler. Son olarak yılmama, belirli bir amaç doğrultusunda zorluklarla karşılaşılrsa dahi çaba göstermeye devam etmek şeklinde tanımlanmaktadır (Sherer, 1982). Marat (2005) öz yeterlik inancının kişinin sahip olduğu beceriler ve amaca yönelik gerçekleştirdiği eylemler arasında aracılık ettiğini, öz yeterlik düzeyine bağlı olarak kişinin zorlu durumlar ve başarısızlık karşısında harcadacağı çaba miktarını değiştirerek amaca yönelik sergileyeceği eylemlerin farklılaşabileceğini ifade etmiştir. Kişinin beceri ve yeteneklerine yönelik şüpheleri, kişinin dikkatini aksilikler ve başarısızlık ihtimalleri ile ilgili endişelere yöneltmekte bu endişeler ise kişide stres yaratarak performansını zayıflatabilmektedir (Bandura, 1982). Bu nedenle zorlayıcı deneyimlerle karşılaştığında becerileri ve yetenekleri hakkında şüphe duyan kişiler daha az çaba harcayabilmekte veya

abalarını tamamen sonlandırabilmektedir. Tersine, gl bir öz yeterlik inancına sahip kişiler, dikkat ve çabalarını amaca yönelik taleplere yönelterek zorlayıcı deneyimler karşısında daha fazla çaba sarf etmektedirler (Bandura, 1982; Bandura ve Schunk, 1981).

Kişinin yaşantısında yeni meydana gelen durumları yönetme sürecinde öz yeterlik, kişinin kendine olan güvenini yansıtmaktadır (Scholz ve ark., 2002). Zumberg ve ark. (2008) z yeterliğin kişilerin başarılı olmak için gerekli becerilere sahip olma inancını yansıtan psikolojik ve fizyolojik işleyişin önemli bir yordayıcısı olduğunu ifade etmişlerdir. z yeterlik, kişinin kendine özgü beceri ve niteliklerine uyan eylemleri gerçekleştirerek amaca ulaşabileceğine dair inancını ifade etmektedir (Riggio, 2012). Kişilerin beceri ve yeteneklerine ilişkin değerlendirmeleri, ileriye dönük veya devam eden faaliyetlerine yönelik düşüncelerini ve duygusal tepkilerini etkilemektedir. Çevresel taleplerle başa çıkmada kendini yetersiz bulan kişiler, kişisel eksikliklerinin üzerine çok fazla kafa yorarak potansiyel glkleri olduğundan daha zorlu görebilmektedirler (Beck, 1976).

İlgili alan yazında öz yeterlik inancının ne olduğuna dair birçok tanımlamanın bulunmasının yanı sıra ne olmadığına dair birçok açıklama da mevcuttur. Bandura (1977) sonuç beklentisi ile yeterlik beklentisinin (z yeterlik inancının) birbirinden farklı olduğunu vurgulamıştır. Sonuç beklentisi, kişinin belirli davranışlarının hangi sonuçlara yol açacağı hakkındaki beklentisidir. Yeterlik beklentisi ise kişinin amaçladığı sonuçlara ulaşması için gereken davranışları başarı ile yürütebileceğine dair inancıdır. Kişi, belirli bir amaç elde etmek için belirli bir davranış örüntüsü gerçekleştirmesi gerektiğini bilse dahi bu davranışları gerçekleştirip gerekleştiremeyeceğine dair şüphesi varsa gereken davranışı sergilemeyebilir. Bu nedenle Bandura (1977) z yeterlik inancının, kişinin belirli bir davranışı sergileyip sergilemeyeceğini, sonuç beklentisine kıyasla daha iyi yordadığını ifade etmektedir. Yeterlik beklentisi ve sonuç beklentisi arasındaki farkın şematik temsili şekil 3’de gösterilmektedir.

Şekil 3. Yeterlik Beklentisi ve Sonuç Beklentisi Arasındaki Farkın Şematik Temsili (Bandura, 1977).

Öz yeterlik, kişinin çevresindekilerle başa çıkmada yapması gereken durağan bir eylem veya ne yapması gerektiğini bilme meselesi değildir. Aksine, öz yeterlik, bilişsel, sosyal, davranışsal becerilerin belirli amaçlar doğrultusunda entegre edilmesini gerektirmektedir (Bandura, 1982). Çuhadar ve ark. (2013) öz yeterlik inancının kişilerin sahip olduğu beceri ve yeteneklerle değil, bu beceri ve yetenekleri kullanarak hedefleri doğrultusunda neler yapılabileceğine dair inancı ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle, beceri düzeyleri birbirine yakın insanların sahip oldukları öz yeterlik düzeyine göre amaç doğrultusunda gerçekleştirecekleri eylemler ve performanslar farklılaşabilmektedir (Bandura, 1988).

1.2.1. Öz Yeterlik İnancının Kaynakları

Öz yeterlik, kişinin sahip olduğu genel bir özellik olarak tanımlanmanın yanı sıra belirli durumlar karşısında değişkenlik gösterebilen bir kavramdır. Örneğin genel durumlar karşısında yüksek öz yeterlik inancı olan bir kişi belirli bir görev karşısında düşük öz yeterlik inancı sergileyebilir. Bu nedenle öz yeterlik, kişinin içinde bulunduğu çevreye, duruma, önceki deneyimleri ile benzerlik derecesine göre değişkenlik gösterebilen bir kavramdır (Mackinnon, 2015; Riggio, 2012). Bu noktada öz yeterlik inancının hangi kaynaklardan beslendiğini ifade etmek önemli olabilmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramına göre öz yeterlik dört ana bilgi kaynağından temel almaktadır. Bu bilgi kaynakları, doğrudan yaşantılar, dolaylı yaşantılar, sözel/sosyal ikna ve duygusal/fizyolojik uyarımadır.

1.2.1.1. Doğrudan Yaşantılar

Öz yeterlik inancının temel aldığı bu bilgi kaynağı, kişinin geçmişte başarı ile sonuçlanan yaşantıları ifade etmesinden dolayı özellikle etkilidir. Başarı kişisel yetkinlik inancını güçlendirirken, özellikle erken evrelerde meydana gelen aksilikler nedeniyle oluşan başarısızlıklar, kişisel yetkinlik inancını zayıflatmaktadır (Bandura, 1977; 1982). Kişinin doğrudan elde ettiği başarılar, öz yeterlik inancının gelişmesinde önemli bir etkindir (Bandura, 1997). Doğrudan yaşantılar, kişinin eski deneyimlerine bağlı olarak geliştirdiği alışkanlıklarını yeni durumlar karşısında da devam ettirmesi değil, aksine değişen koşullara karşı bilişsel, davranışsal ve öz düzenleme becerilerini entegre ederek hareket etmesi anlamına gelmektedir (Bandura, 1995).

Kişinin deneyimlediği başarı ve başarısızlıkların meydana geldiği zamanlar, öz yeterlik inancının gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Kişinin belirli bir durum veya konu hakkındaki öz yeterlik inancı gelişmeden amacı doğrultusunda eylemler sergilemesine rağmen başarısızlıkla karşılaşması ise öz yeterlik inancının gelişimi üzerinde olumsuz bir etki yaratabilmektedir (Bandura, 1977). Kişinin doğrudan yaşantılarıyla öz yeterlik inancı geliştikten sonra zaman zaman yaşadığı başarısızlıkların ise öz yeterlik üzerindeki olumsuz etkilerinin azalması beklenmektedir. Kararlı ve sürekli bir çaba ile aşılan başarısızlıklar, kişiye en zor engellerin bile sürekli çaba ile aşılabileceğini göstererek kişinin öz motivasyonunu güçlendirebilmektedir. Bu nedenle, başarısızlıkla sonuçlanan yaşantıların öz yeterlik inancı üzerindeki etkileri, bu yaşantıların olduğu zamana ve kişinin deneyimlerinin genel örüntüsüne bağlıdır (Bandura, 1977).

Kişinin belirli bir amaç doğrultusunda elde ettiği deneyimlerin zorluk düzeyi, öz yeterlik inancının gelişimini çeşitli şekillerde etkilemektedir. Kişinin zorlu koşullar altında gerçekleştirdiği eylemlerin başarıya ulaşması durumu, kolay koşullar altında ulaşılan başarı durumuna göre daha güçlü ve süregelen bir öz yeterlik inancı oluşturmaktadır (Bandura, 1995).

1.2.1.2. Dolaylı Yaşantılar

Kişinin öz yeterlik inancına dair tek bilgi kaynağı kendi yaşantıları değildir, aslında kişinin birçok beklentisi kaynağını başkalarının deneyimlerinden almaktadır. Sosyal karşılaştırmalardan oluşan çıkarımlara dayanan dolaylı yaşantılar, kişinin edinilmiş

başarılarına dayanan doğrudan deneyimlere kıyasla kişinin becerileri ve yapabilecekleri hakkında daha az güvenli ve değişime açık bir bilgi kaynağı olmaktadır (Bandura, 1977). Diğer kişilerin çaba gerektiren faaliyetlerde bulunup olumsuz bir sonuçla karşılaşmadığını gözlemlemek, kişinin kendi çabasını yoğunlaştırıp devam ettirmesi halinde kendisinin de gelişebileceğine dair bir beklentisinin oluşmasını sağlayabilmektedir (Bandura, 1977). Kişinin kendi beceri düzeyine yakın bir insanın sarf ettiği çabalar sonucunda başarıya ulaştığını gözlemlemesi öz yeterliğine ilişkin değerlendirmelerine olumlu bir yönde katkı sağlayabilmektedir (Bandura, 1995). Gözlenen modellerin kişiye benzerliği arttıkça gözlenen davranışların öz yeterlik inancı üzerindeki etkisi ve kalıcılığı artmaktadır (Mancini, 2007; Zulkosky, 2009). Diğer taraftan, benzer yetkinliğe sahip olduğunu düşündüğü kişilerin yüksek çaba harcadıkları halde başarısızlığa uğraması, gözlemcilerin kendi yeterlikleri hakkındaki değerlendirmelerini olumsuz yönde etkilemektedir (Brown ve Inouye, 1978).

1.2.1.3. Sözel/Sosyal İkna

Öz yeterlik inancının temel aldığı bir diğer kaynak, kişinin bir amaç doğrultusunda gerekli eylemleri yapıp yapamayacağına dair başkalarının söylediklerinden meydana gelen sözel/sosyal iknadır (Bandura, 1995). İnsan davranışlarını etkileme girişimlerinde, sözel/sosyal ikna, kolaylığı ve hazır bulunması nedeniyle yaygın kullanılmaktadır. Kişiler geçmişte onları zorlayan ve bunaltan deneyimlerle başarılı bir şekilde başa çıkabileceklerine etrafındaki kişiler tarafından inanmaya yönlendirilebilmektedirler (Bandura, 1977). Özellikle küçük yaştaki çocukların öz yeterliğine ilişkin değerlendirmeleri, yakın çevresinde bulunan kişilerin sözel ikna yolu ile söylediklerinden kolayca etkilenmektedir (Schunk, 1987).

Tek başına sözel/sosyal ikna, kişinin kalıcı bir öz yeterlik inancı oluşturmada sınırlılıklara sahiptir (Usher ve Pajeres, 2006). Öz yeterlik inancının bu kaynağı, kişiye gerçek bir deneyimsel temel sağlamadığından kişinin kendi yaşantılarından oluşan deneyimlere göre daha zayıf bir bilgi kaynağıdır (Bandura, 1977). Sözel ikna yolu ile geliştirilmeye çalışılan öz yeterlik inancının kalıcı ve etkili olabilmesi için kişiyi başarabileceğine dair destekleyen kişinin bunu süregelen bir şekilde yapması gerekmektedir. Aksi halde sözel ikna yolu ile öz yeterlik inancında bir artış sağlansa bile kişi bunun aksini gösteren başarısız bir deneyim yaşadığında artan öz yeterlik inancı

kolayca ortadan kalkmaktadır (Bandura, Adams ve Bayer, 1977). Özetle etkili ve kalıcı öz yeterlik için kişiye yapılan değerlendirmelerin gerçekçi bir doğrultuda ve süregelen bir şekilde yapılması gerekmektedir (Bandura, 1982).

Sözel ikna sürecine yönelik olumlu geri bildirimlerin yapılması öz yeterlik inancı üzerinde etkili olabilmektedir. Kişi amaca yönelik eylemlerini gerçekleştirirken kişinin becerilerine ilişkin olumlu geri bildirimler yapılması öz yeterlik inancının güçlendirebilmektedir (Bandura, 1997). Kişiye yapılan olumsuz geri bildirimler ise bireyin kişiliğinden ziyade amaca yönelik davranışlarının değerlendirilmesine ilişkin yapıldığında öz yeterlik inancının daha çok gelişmesi muhtemeldir (Bandura, 1997). Etkili performansı kolaylaştırmak için gerekli koşullar oluşmadan kişiyi başarılı olacağına dair sözel/sosyal ikna yolu ile cesaretlendirmek ise ikna edilen kişinin öz yeterlik inancının daha da zayıflamasına neden olabilmektedir (Bandura, 1977; Gist ve Mitchell, 1992).

1.2.1.4. Duygusal Ve Fizyolojik Uyarılma

Kişinin halihazırdaki fiziksel ve duygusal uyarılmaları, deneyimlerine ilişkin yaptığı değerlendirmelerini etkilemektedir (Bandura, 1997). Kişi stres verici ve zorlayıcı durumlarla karşılaştığında amacına yönelik gerekli eylemleri yürütüp yürütemeyeceğine ilişkin düşüncelerini, duygusal durumlarını göz önüne alarak düzenlemektedir. Ruh hali de kişinin öz yeterliğine ilişkin değerlendirmelerini etkileyebilmektedir. Olumlu ruh hali algılanan öz yeterlik inancını artırırken umutsuz ruh hali azaltabilmektedir (Bandura, 1994). Kişi gergin ve duygusal olarak tedirgin olduğunda başarıya ulaşma beklentisi azalabilmektedir (Bandura, 1977). Strese karşı kaygıların ve savunmasızlıkların değerlendirilmesinde kişinin fizyolojik uyarılmaları bir başka ölçüttür. Kişiler öz yeterliklerinden şüphe ettikleri zorlayıcı durumlarla başa çıkmaya çalıştıklarında yaşadıkları stres miktarı artabilmekte ve stres ile ilişkili hormonları harekete geçerek kalp atış hızları ve kan basınçları artmakta, bağışıklık işlevlerinde ise bir düşüş yaşamaktadırlar (Bandura, 1988). Zorlayıcı durumlar karşısında ortaya çıkan yüksek fizyolojik uyarılmaların performansı zayıflatma eğilimi bulunmaktadır (Bandura, 1977). Güç ve dayanıklılık gerektiren aktivitelerde, kişiler ağrı ve yorgunluk gibi fizyolojik uyarılmalarını fiziksel zayıflıklarının bir belirtisi olarak yorumlayabilmektedir (Bandura, 1994). Örneğin, kişi anksiyete, stres, yorgunluk gibi fizyolojik uyarılmalarını başarısızlık

ve yetersizlik düşünceleri ile ilişkilendirebilmektedir (Bandura, 1997). Fizyolojik uyarımların meydana getirdiği kaygı belirtileri, kişide stresli durumlara maruz kalma korkusu oluşturmaktadır. Bununla birlikte, kişinin zorlayıcı durumlarla baş etme yeterliğine ilişkin kendinden şüphe etmesi, zorlayıcı veya tehdit edici durumlarda beklenenden daha fazla korku ve kaygı yaşamasına neden olarak (Bandura, 1977) kişinin öznel sıkıntı yaşamasına neden olabilmektedir (Ozer ve Bandura, 1990). Bu nedenle, kişinin başa çıkma yeterliğine ilişkin inancının güçlendirilmesi kişinin zorlanacağını düşündüğü eylemlerle başa çıkmaya çabalarken yüksek fizyolojik uyarımların ortaya çıkmasına engel olabilmektedir (Ozer ve Bandura, 1990).

1.2.2. Öz Yeterlik İnancının Etkilediği Süreçler

Öz yeterlik, davranış ve motivasyonu dört ana süreç aracılığı ile etkilemektedir. Bunlar bilişsel, motivasyonel, duygusal süreçler ve seçim süreçleridir (Bandura, 1994).

1.2.2.1. Bilişsel Süreçler

Yukarıda bahsedilen öz yeterlik inancının temel aldığı dört ana bilgi kaynağının öz yeterlik inancı üzerindeki etkisi, bu bilgi kaynaklarının bilişsel olarak nasıl değerlendirildiğine bağlı olarak değişmektedir. Olayların meydana geldiği sosyal, durumsal ve zamansal koşullar da dahil olmak üzere bir dizi bağlamsal faktör bu değerlendirmeye katkıda bulunmaktadır (Bandura, 1977).

Düşüncenin ana işlevi, kişilerin yaşamlarını etkileyebilecek olayları tahmin etmelerini sağlamak ve bu olayları kontrol etmenin yollarını geliştirmektir. Kişi amaca yönelik herhangi bir davranış gerçekleştirmeden önce bu davranışı ilk olarak düşüncesinde şekillendirir (Bandura, 1994). Potansiyel zorluklarla başa çıkma çabaları devam ederken kişiler zihinlerinde olası durumların bilişsel senaryolarını canlandırırlar. Bu tür öngörülü senaryolar doğasına bağlı olarak kişinin etkili davranış yollarını aramasını teşvik edebilir veya engelleyebilir (Bandura ve Adams, 1977; Kazdin, 1978). Öz yeterlik inancı yüksek olan kişiler, zihinlerinde performanslarını destekleyecek ve sonucu başarı ile sonuçlanan senaryolar canlandırırken, öz yeterliklerinden şüphe duyan kişiler, performanslarına olumsuz etkisi olabilecek ve sonucu başarısızlık ile sonuçlanan senaryolar canlandırırlar (Bandura, 1994).

Kişisel hedeflerin belirlenmesinde kişinin becerilerine ilişkin yaptığı değerlendirmeler önemli bir etkidir. Kişinin öz yeterlik inancına ilişkin yaptığı değerlendirmeler, kişinin amaca yönelik hazırlıklarını ve performans çabalarını farklı şekillerde etkileyebilir. Örneğin, kişinin yeterliğine ilişkin şüpheleri öğrenme isteğini harekete geçirebilirken aynı zamanda kişinin edinmiş olduğu becerilerini ustaca kullanmasını engelleyebilmektedir (Bandura, 1982). Algılanan öz yeterlik inancı arttıkça kişinin kendine koyacağı hedeflerin seviyesi zorlaşır ve bu hedefe yönelik bağlılığı artar. Öz yeterliğinden şüphe duyan kişiler ise amaca yönelik istek düzeylerini ve performanslarının kalitesini düşürebilmektedir (Bandura, 1994).

Öz yeterlik inancı, bilişsel süreçlerin öz denetimini etkilemektedir (Bandura, 1989). Zorlayıcı deneyimler karşısında başa çıkma sürecini yeterli bir şekilde değerlendiren kişiler, yetersiz olarak değerlendiren kişilere kıyasla olumsuz girici düşünceleri daha kolay göz ardı etmektedirler. Tekrarlayan girici düşüncelerle uğraşırken düşünceleri üzerinde kontrol uygulayabileceklerine inanan kişiler, bunu gerçekleştirmek için daha çok çaba gösterecek ve çabalarında ısrarcı olacaktır (Ozer ve Bandura, 1990).

1.2.2.2. Motivasyonel Süreçler

Öz yeterlik inancı motivasyon süreçlerinin düzenlenmesinde kilit bir rol oynamaktadır (Bandura, 1991). Kişiler kendileri için hedefler belirler, belirledikleri hedefler doğrultusunda neler yapabileceklerine dair inançlar geliştirirler. Eylemlerini belirli öngörülerde bulunarak yönlendirirler ve amaçlarını gerçekleştirmek üzere kendilerini motive ederler (Bandura, 1993).

Etrafında farklı kuramların oluşturulduğu üç farklı bilişsel motivasyon biçimi vardır. Bunlar, yükleme/atıf teorisi çerçevesinde nedensel yükleme, beklenti-değer kuramı çerçevesinde sonuç beklentisi ve amaç kuramı çerçevesinde ‘oluşturulan amaçlardır’. Öz yeterlik inancı bahsedilen üç tür bilişsel motivasyon süreci ile ilgilidir (Bandura, 1993). Öz yeterlik inancı, kişinin nedensel atıflarını etkilemektedir (Bandura, 1993). Öz yeterlik inancı yüksek kişiler başarısızlıklarını harcadıkları çabaların yetersizliğine bağlamaktayken, öz yeterlik inancı düşük kişiler başarısızlıklarını kendi beceri ve yeteneklerinin yetersizliğine yormaktadırlar (Gist ve Mitchell, 1992). Nedensel atıflar, motivasyon, performans ve duygusal tepkileri, öz yeterlik inancı üzerinden etkilemektedir (Schunk ve Rice, 1992). Beklenti-değer teorisine göre motivasyon, belirli

bir davranış biçiminin belirli sonuçlar üreteceği beklentisi üzerinden düzenlenir. Kişiler performanslarının olası sonuçlarına dair olan inançları ile hareket ederler. Bu nedenle sonuç beklentisinin motive edici etkisi kısmen öz yeterlik inancı tarafından yönetilmektedir (Bandura, 1993). Amaç teorisine göre, kişinin davranışları gelecekteki durumlardan ziyade devam eden hedefleri tarafından motive edilir ve yönlendirilir. Hedefler, motivasyon ve eylemi doğrudan etkilemek yerine öz yeterlik süreçleri aracılığı ile etkilemektedir (Bandura, 1993). Kişinin kendisine belirleyeceği hedef, bu hedef için harcayacağı çabanın miktarı ve başarısızlıklarla karşılaştığında çabasını ne kadar süre devam ettireceği öz yeterlik inancına bağlı olarak değişebilmekte, tüm bunlar kişinin motivasyon düzeyini etkilemektedir (Pajeres, 1996). Zorlu hedefler motivasyon süreçlerini güçlendirebilmekte ve daha kalıcı hale getirebilmektedir (Locke ve Latham, 1991). Öz yeterlik inancı yüksek olan kişiler hedeflerine ulaştıktan sonra kendilerine ulaşılması daha zor hedefler belirlemekte, daha fazla zorluğun benimsenmesi ise kişi için yeni motive edici durumlar yaratmaktadır (Bandura, 1993).

1.2.2.3. Duygusal Süreçler

Öz yeterlik inancı, kişinin yaşadığı duyguların çeşidi ve yoğunluğuna etki etmektedir (Marat, 2003). Bu tür duygusal tepkiler, düşüncenin yapısını ve içeriğini değiştirerek hem dolaylı hem de doğrudan bir şekilde kişinin amaca yönelik eylemlerini etkileyebilmektedir (Bandura, 1989). Olumsuz duygu durum, kişinin rahatsız edici düşünceler üzerindeki kontrolünün azalmasına neden olmakta ve performansını zayıflatmaktadır. Olumlu bir duygu durum ise kişinin amaca yönelik eylemlerini gerçekleştirmesini kolaylaştırmaktadır (Marat, 2003).

Öz yeterlik inancı, kişinin yaşadığı kaygı düzeyi üzerinde önemli bir işleve sahiptir. Kişinin zorlayıcı durumlarla başa çıkıp çıkamayacağına dair algıladığı öz yeterlik hem zorlayıcı durumlardan kaçınma davranışını hem de bu durumlarla karşılaştığında yaşadığı kaygı uyarılmalarının miktarını düzenlemektedir (Ozer ve Bandura, 1990). Kişinin yeterliğine ilişkin inancı doğrultusunda belirli görevlerle başa çıkabilmesi ise stres tepkilerini ve anksiyete uyarılmalarını azaltmaktadır (Bandura, 1989).

Öz yeterlik inancı bilişsel süreçlerin öz denetimini etkilemektedir (Bandura, 1989). Bilişsel süreçlerin öz denetimi ise bir yönüyle düşüncenin kontrolüne ilişkin algılanan öz yeterlik anlamına gelmektedir. Düşüncenin kontrolüne ilişkin algılanan öz yeterlik, stres

ve depresyon kaynaklı düşüncelerin düzenlenmesinde kilit bir rol oynamaktadır (Bandura, 1993). Aynı şekilde rahatsız edici ve ruminatif düşüncelerin kontrolüne ilişkin algılanan öz yeterliğin düşük olması, depresif atakların ortaya çıkmasına, bu atakların sürmesine ve tekrarlanmasına katkıda bulunmaktadır (Kavanagh ve Wilson, 1989). Kişinin sosyal tehditlerle başa çıkabileceğine ilişkin öz yeterlik inancının yüksek olması, rahatsız edici düşünceleri göz ardı etmesini kolaylaştırmaktadır (Benight ve Bandura, 2004).

1.2.2.4. Seçim Süreçleri

Öz yeterlik, kişilerin seçimlerini aynı zamanda yaptıkları seçimleri uygulama süreçlerini etkilemektedir (Benight ve Bandura, 2004). Kişiler baş etme kapasitelerini aştığına inandıkları durum ve aktivitelerden kaçınma eğiliminde iken üstesinden gelebileceği ve başa çıkabileceği sosyal ortamları seçme eğilimindedir (Bandura, 1989). Yapılan seçimler aracılığı ile kişi farklı beceriler ve ilgi alanları edinebilmektedir. Bununla birlikte kişinin seçtiği ortamlar, sağladığı sosyal ağlar sayesinde kişinin gelişimine katkıda bulunabilmektedir (Ozer ve Bandura, 1990).

Algılanan öz yeterlik ilk olarak davranış ortamlarının seçimini etkilemektedir (Bandura, 1977). Potansiyel olarak tehlikeli bir ortam, başa çıkma yeteneklerine güvenen kişiler tarafından nispeten güvenli, başa çıkma yeteneklerine güvenemeyen kişiler tarafından ise tehlikeli olarak değerlendirilmektedir. Kendilerini başa çıkma becerilerinden yoksun olarak değerlendiren kişiler, olası tehditlere karşı oldukça savunmasız hissedebilmekte ve birçok durumu tehlikeyle dolu olarak yorumlayabilmektedir (Ozer ve Bandura, 1990). Bu nedenle olası durumlarla başa çıkmaya ilişkin algılanan öz yeterlik inancı, kişinin gireceği ortamları seçme süreçlerini etkilemektedir (Nasta, 2007).

1.2.3. Öz Yeterlik İnancının Gelişimi

Sosyal Bilişsel Kuram, model alma, destek ve teşvik etme gibi sosyal etkilerin kişinin öz yeterlik inancı için katkı sağlayan mekanizmalar olduğunu öne sürmektedir. Aile, akran ilişkileri, okul gibi kurumlar öz yeterliğin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

1.2.3.1. Aile

Ebeveynler, kardeşler ve diğer bakım verenler çocuğun duygusal, bilişsel ve sosyal gelişiminde çok önemli bir rol oynamaktadır (Mulyadi, Rahardjo ve Basuki, 2016).

Ebeveynler, bebeklik döneminden başlayarak çocukların öz yeterlik düzeylerini farklı şekillerde etkileyen deneyimler sunar (Meece, 1997). Yaşamın erken dönemlerinde ebeveynler, çocuğun çevre ile etkileşimine aracılık eder (Pastorelli ve ark., 2001). Çocuklarına merak uyandıran ve düşünmeyi teşvik edip yetkinleşebileceği bir çevre sağlayabilen ebeveynler, çocuklarının öz yeterlik inancı geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Schunk ve Pajares, 2002). Ebeveynleri tarafından başarıya ulaşma konusunda motive edilen ve zorlukların üstesinden gelmek için kullanabilecekleri stratejiler öğretilen çocukların öz yeterlik düzeyleri artacaktır (Schunk ve Meece, 2006). Ebeveynler aynı zamanda sözel ikna yoluyla çocuğun öz yeterlik inancının gelişimine katkıda bulunabilmektedir. Ebeveynleri tarafından farklı aktiviteleri denemesi ve çabalarını devam ettirmesi yönünde desteklenen çocuklar, zorlukları daha yetkin bir şekilde karşılayabilmektedir (Bandura, 1997).

1.2.3.2. Akran İlişkileri

Çocukların sosyal çevreleri genişledikçe öz yeterlikleri hakkındaki değerlendirmeleri önemli ölçüde değişmektedir. Sosyal çevre genişledikçe edinilen akran ortamı, sosyal öğrenme konusunda birçok olanak sağlayarak çocuk için rol model işlevi görmektedir (Bandura, 1994). Bu noktada akran ilişkileri, öz yeterlik inancının değerlendirilmesinde önemli bir etken haline gelmektedir. Çocuklar, akran ilişkileri aracılığıyla öz yeterlik inançlarını geliştirebilecek ve karşılaştırabilecek yeni ilişkiler deneyimler (Pastorelli ve ark., 2001). Karşılıklı kabul ve destek ile karakterize edilen olumlu akran ilişkileri, öz yeterlik gelişimini güçlendirmektedir. (Thonberg ve ark., 2017). Çocuklar kendisi ile benzer ilgi ve değerleri paylaşan akranları seçme eğilimindedir. Akranların bu kritere göre seçilmesi paylaşılan ilgi alanlarına dair hissedilen öz yeterliğin gelişmesini destekleyecektir (Bandura, 1994).

Akran ilişkilerinin zayıf olması ise öz yeterlik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Bandura, 1994). Akran zorbalığı da çocuğun kendisini çaresiz ve güçsüz hissetmesine neden olarak öz yeterlik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Borg, 1998). Akran zorbalığının sosyal dışlamayı içerdiği durumlarda çocuk, akranlarını gözlemlemek şeklinde edineceği dolaylı deneyimlerden ve akranlarının sözel ikna yolu ile zorlu durumlar karşısında kendisini desteklemesinden faydalanamamakta bu durum ise çocuğun öz yeterlik gelişimini sekteye uğratmaktadır (Thonberg ve ark., 2017).

1.2.3.3. Okul

Okul, çocukların bilişsel yetkinliklerini geliştirdikleri, problem çözme ve topluma etkin bir şekilde katılma becerileri edindikleri yerdir. Okul, çocukların bilgi ve becerilerinin sınanmasına, değerlendirilmesine ve sosyal olarak karşılaştırılmasına imkan sağlaması sebebiyle öz yeterliğin gelişiminde önemli bir işleve sahiptir (Bandura, 1994). Sosyal karşılaştırmaya olanak sağlayan sınıf ortamı, kendi performansını akranlarına göre daha zayıf bulan öğrencilerin öz yeterlik düzeyini azaltma eğiliminde olabilmektedir (Schunk ve Pajares, 2002).

Öğretmenler, çocuğa sosyal bir model olarak dolaylı deneyimler yolu ile çocuğun öz yeterlik inancının gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çocukların öz yeterlikleri hakkındaki değerlendirmeleri, öğretmenlerinin performansları hakkındaki yorumlarından büyük ölçüde etkilenmektedir (Pastorelli ve ark., 2001). Herhangi bir zorlayıcı durumda öğretmenlerinden başa çıkma becerileri hakkında olumlu geri bildirim alan çocukların ise benzer zorlu durumlar karşısında çaba harcamaya devam etmeleri olasıdır (Schunk ve Meece, 2006).

1.2.4. Öğrenim Görülen Fakülte ve Öz Yeterlik Arasındaki İlişki

Öz yeterlik inancı, kişinin kendisine ilişkin daha genel yargılarından ziyade kişi için özel ve alana özgü bir yapı göstermektedir (Pajares, 1996). Bandura, (1997) öz yeterliğin, kişinin belirli bir alana yönelik tercih ve davranışları üzerinde etkisinin olduğunu belirtmektedir. Öz yeterlik inancı motivasyon ve davranışı anlamakta önemli bir etken olmakla birlikte kişilerin hayatlarının seyrini değiştirebilecek eylemleri de etkilemektedir (Bandura, 1997). Bu doğrultuda ilk olarak Hackett ve Betz (1981) öz yeterlik inancının, kişilerin yaşam seyrinde önemli bir dönüm noktası olan meslek tercihleriyle ilişkili önemli bir faktör olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu konuda yapılan çeşitli çalışmalar da (Fouad ve Smith, 1996; Rottinghaus ve ark., 2002 ve Lapan ve ark., 1996) kişilerin meslek seçimlerinde, sahip oldukları öz yeterlik inancının etkili olduğu görüşünü desteklemektedir. Kişinin meslek tercihleriyle paralel olarak meslek yaşantılarında elde ettikleri deneyimler de benzer şekilde kişinin öz yeterlik inancının gelişimine katkıda bulunmaktadır. İlgili alan yazında, eğitim (Bandura, 1993; Gibsen ve Dembo, 1984; Goddard, 2001); spor (Conn ve ark., 2003; Moritz ve ark., 2000; Öztürk ve ark., 2007); sağlık (Braeckman ve ark., 2013; Klassen ve Klassen, 2018; Zengin ve ark., 2013), hukuk

(Hyytinen ve ark., 2019; Palmer, 2019) alanlarıyla ilişkili meslek grupları ve öz yeterlik inancı arasındaki ilişkiyi; bu alanlarda eğitim alan üniversite öğrencilerinin öz yeterlikleri ve stres, depresyon, kaygı vb. psikolojik bozukluklarla ilişkisini inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Öz yeterlik inancının çeşitli özel alanlarla ilişkisini inceleyen çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, mevcut araştırma kapsamında özel amaç örnekleme yöntemiyle farklı fakültelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinden veri toplanılmasının, öz yeterlik inancının alana özgü yapısının incelenmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda mevcut araştırma kapsamında, üniversite öğrencilerinin başta öz yeterlik inancı olmak üzere çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden algıladıkları kabul ve red tutumlarının ve halihazırdaki psikolojik belirti düzeylerinin öğrenim gördükleri fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılacaktır.

1.2.5. Ebeveyn Kabul Reddi ve Öz Yeterlik

Ebeveyn kabul reddi kuramına göre bağlanma figürleri tarafından reddedilme algılayan kişiler kendilerini değersiz ve olumsuz eleştirilere layık biri olarak görürler bunun sonucunda ise kendilerini kişisel olarak yetersiz olarak algılamaktadır. Çocukluğunda reddedilmeye bağlı olarak olumsuz öz yeterlik duyguları geliştiren kişiler, yetişkinliklerinde bu duygular ile tutarlı bir şekilde davranmaya başlayabilirler. Kişiler geliştirdikleri olumsuz öz yeterlik duygularını hayatlarının diğer alanlarına da genelleme eğilimindedir. Kişi kendisini yetersiz hissedip bu duygu ile tutarlı şekilde davranmaya başladığında diğer insanlar onları daha olumsuz bir şekilde eleştirir ve bu olumsuz eleştiriler ise kişinin zaten azalmış olan öz-yeterlik hissine bir dönüt olarak ulaşır ve bu hissin devam etmesine neden olur (Rohner, 1986).

Alan yazına bakıldığında ebeveyn kabul reddi ile öz yeterlik arasındaki ilişkiyi inceleyen kısıtlı sayıda çalışmanın olduğu görülmüştür. Bu nedenle daha fazla sayıda araştırmaya ulaşmak amacıyla ebeveyn kabul reddi değişkeninin yanında ‘ebeveyn davranışları’, ‘ebeveyn tutumları’ değişkenleri ile öz yeterliğin ilişkisini inceleyen çalışmalar da gözden geçirilmiştir. Tezin konusu itibari ile alan yazında daha çok üniversite öğrencileri ve yetişkinlerle yapılan çalışmalar araştırılmış olup çocuklukta algılanan ebeveyn kabul reddinin kişiyi yaşam boyu etkileyebileceği göz önüne alınarak çocuklarla ve ergenlerle yapılan çalışmalar da bu bölüme dahil edilmiştir.

Riaz ve Qasmi (2012) bedensel, duyma ve görme engeli bulunan çocukların algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile alt ölçeklerinden biri öz yeterlik olan psikolojik uyum değişkenleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, algılanan ebeveyn kabulünün çocukların öz yeterlik düzeyleri ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiğini belirtmişlerdir. Kayım ve Ayaz (2019) ebeveyn tutumları ile üç-dört yaş çocuklarının öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, ebeveynlerin demokratik ve eşitlikçi tutumları ile çocukların öz yeterlik düzeyi arasında pozitif, aşırı annelik, geçimsizlik ve sıkı disiplin tutumları ile öz yeterlik arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu göstermişlerdir.

Ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Kausar ve Kazmi (2011) 12 ve 17 yaş arasındaki 162 ergenin algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçları, ebeveynlerden algılanan sıcaklık ile öz yeterlik düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki, ebeveynlerden algılanan düşmanlık, red ve ihmal ile öz yeterlik düzeyi arasında negatif yönde ilişki olduğunu göstermektedir. Regresyon analizlerinin sonuçlarına göre anne sıcaklığı ve baba ihmali öz yeterliğin önemli bir yordayıcılarıdır (Kausar ve Kazmi, 2011). Muris ve ark. (2001) ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışı ve ergenlerin öz yeterlik ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında algılanan ebeveyn reddinin düşük düzeyde öz yeterlik ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveyn tutumları ile algılanan öz yeterlik düzeyi arasındaki ilişkinin ortaokul öğrencileri üzerinden incelendiği bir başka çalışmada, olumlu ebeveyn tutumları ile öz yeterlik arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur (Cho ve Lee, 2010). Çapulcuoğlu ve Gündüz (2013) 1385 lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmalarında demokratik anne baba tutumu ile öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Niditch ve Varela (2012) ergenlerin algılanan ebeveyn tutumları ile anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolünü inceledikleri çalışmalarında, reddedici anne tutumunun düşük öz yeterlik düzeyini yordadığını ifade etmişlerdir.

Aktar ve Nahar (2014) 150 üniversite öğrencisinin çocukluklarında algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile öz yeterlik düzeyleri ve ruhsal sağlıkları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, ebeveyn kabulünün öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri ile pozitif yönde

anlamli bir iliskisinin bulunduğunu aynı zamanda hem anne ve hem baba kabulünün öz yeterliğin önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmişlerdir. Khan ve arkadaşlarının (2011) genç yetişkinlerin çocukluklarında algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile benlik kavramı, benlik saygısı ve öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, algılanan anne reddi ile düşük öz yeterlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu; ayrıca algılanan anne reddinin öz yeterliğin %71'ini açıklayarak bu kavramın önemli bir yordayıcısı olduğu gösterilmiştir. Jankowska ve ark., (2018) üniversite öğrencilerinin sağlık davranışları ile anne baba tutumları arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolünü incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçları, kadın ve erkek katılımcıların öz yeterlik düzeyleri ile annenin kabul edici ve özerklik tanıma tutumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu, tutarsız anne tutumu ile öz yeterlik düzeyi arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Algılanan baba tutumu ile hem erkek hem kadın katılımcıların öz yeterlik düzeyleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Jankowska ve ark., 2018). Üniversite öğrencilerinin öz yeterlik düzeyleri, ebeveyn davranışları ve benlik gelişimleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka çalışmada anne ve babanın sevgisini esirgeme yoluyla uyguladığı psikolojik kontrol ve öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (Akçınar ve Özbek, 2017). Akün (2014) şizofreni ve sosyal anksiyete tanısı alan ve herhangi bir tanı almayan yetişkinlerden oluşan üç grubun çocukluklarında algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile alt ölçeklerinden biri öz yeterlik olan psikolojik uyum değişkeni arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, şizofreni tanısı almış grubun anne ve babalarından algıladıkları kabul ve red ile psikolojik uyumları arasında anlamlı bir ilişkinin, sosyal anksiyete tanısı almış grubun ise sadece annelerinden algıladıkları kabul ve red ile psikolojik uyumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir.

Özetle alan yazında kısıtlı sayıda araştırmaya ulaşılmasına rağmen bulguların birbiri ile tutarlı olup algılanan ebeveyn kabul reddi ile öz yeterlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

1.2.6. Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirtiler

Öz yeterlik inancı yaşamın her alanında motivasyon, psikolojik iyi olma hali ve kişisel başarı için bir temel sağlamaktadır (Pajares, 2002). İlgili alan yazında öz yeterlik inancının düşük olmasıyla psikopatoloji arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışmaya

rastlanmıştır. Bu bölümde yakın zamanda yapılan çalışmalar daha ayrıntılı anlatılmış olup önceki çalışmalardan kısaca bahsedilmiştir.

Gilliam (2005) yüksek öz yeterlik düzeyinin, bireylerin yaşamlarında boşanma, ayrılma ve işsizlik gibi kriz yaratan, stres belirten durumlar karşısında ‘depresyon’ faktörüne karşı bir koruyucu görev üstlenebildiğini belirtmiştir. Flynn ve Chow (2017) 3018 üniversite öğrencisinin öz yeterliği ve öz değerleri ile stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, öz yeterlik düzeyleri ile stres düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu; öz yeterlik ve öz değer değişkenlerinin birlikte stresin %21’ini açıkladığını belirtmişlerdir. Wang ve ark. (2018) Çin’de AIDS tanısı almış 367 erkek bireyin genel öz yeterlik düzeyleri ile anksiyete ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, katılımcıların öz yeterlik düzeyleri ile depresyon ve kaygı düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Lancu ve ark. (2015) benlik saygısı, bağımlılık, öz yeterlik ve öz eleştiri değişkenleri ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi, sosyal kaygı bozukluğu tanısı alan 32 kişi ile tanı almayan 30 kişi üzerinden incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, sosyal kaygı bozukluğu tanısı alan kişiler kontrol grubuna göre daha yüksek öz eleştiri ve bağımlılık puanı, daha düşük benlik saygısı puanı elde etmişlerdir ancak öz yeterlik puanı açısından kontrol grubu ile anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca sosyal kaygı puanı ile öz yeterlik puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yazarlar öz yeterlikteki değişimi hedeflemenin kişinin güvenliğini artırabileceğini böylece sosyal kaygı bozukluğunun tedavisinde daha iyi sonuçlara ulaşılabilirliğini belirtmişlerdir (Lancu ve ark., 2015). Yeme bozukluğu tanısı almış 211 kadın katılımcıyla yapılan bir çalışmada, yeme bozukluğunda görülen farklı çıkarma davranışlarının düşük benlik saygısı, depresyon, kaygı ve düşük öz yeterlik ile anlamlı derecede ilişkili olduğu gösterilmiştir (Ackard ve ark., 2011). Daruwala ve ark. (2018) psikiyatri hastanelerinde yatarak tedavi gören yüksek riskli hastaların intihar eylemlerini önlemek amacıyla öz yeterlik ve intihar düşüncesi arasındaki bağlantıyı araştıran bir çalışma yapmışlardır. Katılımcıların yakın zamanda intihar düşüncesi veya intihar girişimi nedeniyle psikiyatri hastanesine yatırılan 139 askeri personelden oluştuğu çalışmada, intihar eylemine direnme öz yeterliğini değerlendirmek amacıyla İntihar Eyleminden Kaçınmak için Öz Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, mevcut herhangi bir intihar düşüncesinin onaylanması, yaşam boyu intihar girişimi öyküsü ve intihar düşüncesinin en şiddetli

olduğu zamanlar düşük öz yeterlikle ilişkilendirilmiştir. Yazarlar intiharı önleme amacıyla uygulanan tedavilerde öz yeterlik inancının güçlendirilmesinin faydalı olabileceğini söylemektedirler (Daruwala ve ark., 2018). Feng ve ark. (2015) akut pestisit zehirlenmesi nedeni ile hastanede yatan 296 kişi üzerinden stres ile intihar düşüncesi arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolünü incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, öz yeterlik ile hem stres hem de intihar düşüncesi arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuş ayrıca öz yeterliğin stres ve intihar düşüncesi arasındaki ilişkide aracı bir rol oynadığı gösterilmiştir. Yapılan diğer çalışmalar da öz yeterliğin depresyon (Ehrenberg ve ark. 1991; Ghaderi ve Solehi, 2011; Hermann ve Betz, 2004; Jenkins, Goodness ve Buhrmester, 2002; Scoot ve ark., 2008), kaygı (Endler ve ark., 2001; Ghaderi ve Solehi, 2011; Roxuel, 1999), gibi psikolojik sıkıntılarla ilişkili olduğunu göstermiştir.

1.2.7. Ebeveyn Kabul Reddi, Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirtiler

Bu bölümde, algılanan ebeveyn kabul reddi, öz yeterlik ve psikolojik belirtiler değişkenlerinin bir arada yer aldığı çalışmalara yer verilmiş olup ilgili alan yazında bu konuda kısıtlı sayıda çalışmaya ulaşıldığı için ebeveyn tutumları, ebeveynlik stilleri, ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışları şeklindeki kavramlar da dikkate alınarak ilgili alan yazın gözden geçirilmiştir.

Muris ve arkadaşlarının (2001) çeşitli koruyucu ve yatkınlaştırıcı faktörlerin depresif belirtilerin gelişiminde oynadıkları rolü araştırdıkları bir çalışmada, yüksek düzeyde ebeveyn reddinin, olumsuz atıfların ve pasif baş etmenin, düşük düzeyde öz yeterlik inancının ise depresyona eşlik ettiği aktarılmıştır. Bununla birlikte, ebeveynlerin olumsuz çocuk yetiştirme davranışı ve olumsuz atıf tarzının birincil depresyon kaynakları olarak öne çıkarken öz yeterlik inancının depresif belirtilerin oluşumunda aracı bir rol oynadığı görülmektedir (Muris ve ark., 2001). Niditch ve Varela (2012) ergenlerin algılanan ebeveyn tutumları ile anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolünü incelemiş ve reddedici anne tutumu ile anksiyete düzeyi arasındaki ilişkide ergenlerin öz yeterlik düzeyinin aracılık etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir. Jankowska ve ark. (2018) üniversite öğrencilerinin sağlık davranışları ile anne baba tutumları arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolünü incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçları, kadın katılımcılar için annenin kabul edici ve özerklik tanıyıcı tutumu ile ergenlerin olumlu zihin tutumları arasındaki ilişkide; erkek katılımcılar için babanın kabul edici tutumu ile ergenlerin

olumlu zihinsel tutumları arasındaki ilişkide öz yeterlik inancının aracı rolünü olduğunu göstermiştir. Reed ve ark. (2016) tarafından yürütülen bir çalışmada, özerkliği destekleyici ebeveynlik stiline, ergenlerin depresyon, kaygı, yaşam doyumu ve fiziksel sağlık düzeyleriyle öz yeterlik inancı aracılığıyla dolaylı bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. Loton ve Waters (2017) olumlu ebeveynlik stilleri ile psikolojik sıkıntı düzeyi arasındaki ilişkide öz yeterlik inancının aracılık etkisinin olup olmadığını incelemek amacıyla ergenlerden oluşan geniş bir örneklem üzerinden bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmanın sonuçları, öz yeterliğin psikolojik sıkıntı üzerindeki toplam varyansın %52.7'sini oluşturan önemli bir kısmı aracı olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, ilgili alan yazında kısıtlı sayıda araştırmaya ulaşılmasına rağmen bulguların birbiri ile tutarlı olduğu, algılanan ebeveyn kabul reddi, öz yeterlik ve psikolojik belirti değişkenlerinin bir arada yer aldığı modellerin anlamlı ilişkiler barındırdığı görülmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı ebeveyn kabul reddi, öz yeterlik ve psikolojik belirtiler arasındaki yordayıcı ilişkilere bakmaktır. Ebeveynler, yaşamın erken dönemlerinden başlayarak bireyin öz yeterlik inancının gelişimini farklı şekillerde etkileyen deneyimler sunmakta ve bu sürece katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda, yaşamın her alanında motivasyon, psikolojik iyi olma hali ve kişisel başarı için bir temel sağlayan öz yeterlik inancının, ebeveyn kabul/reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı düşünülmektedir. Araştırmanın amaçlarından biri de öz yeterlik değişkeni başta olmak üzere çalışmanın ana değişkenlerini, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte bakımından kendi içerisinde karşılaştırmaktır. Alan yazın incelendiğinde ülkemizde psikolojik belirtiler ile bu çalışmadaki değişkenlerin ilişkisinin bir model içinde beraber incelenmediği görülmüştür. Çalışmanın bu yönüyle alan yazına önemli bir katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın kapsamında test edilecek araştırma hipotezleri ile araştırma sorusu aşağıda sıralanmaktadır:

H. 1. Üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemlerine dair algıladıkları ebeveyn reddi puanları ile psikolojik belirti puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H. 2. Üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemlerine dair algıladıkları ebeveyn reddi puanları ile öz yeterlik puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H. 3. Üniversite öğrencilerinin öz yeterlik puanları ile psikoloji belirti puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H. 4. Öz yeterlik, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aracı rol oynayacaktır.

S. 1. Ebeveyn kabul reddi, öz yeterlik ve psikolojik belirtiler değişkenleri, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından farklılaşmakta mıdır?

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM

Çalışma, Türkiye'nin farklı üniversitelerinde öğrenim gören üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini, 244'ü (%62.9) kadın ve 144'ü (%37.1) erkek olmak üzere 388 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 18-30 aralığında değişmektedir ve yaş ortalamaları 22.1 yıldır ($S = 2.41$). Katılımcılar, mevcut çalışma kapsamında cinsiyet, en uzun süre yaşanan yer, kimlerle yaşadıkları, anne ve babalarının eğitim seviyesi, öğrenim gördükleri fakülte ve bölüm ile kardeş sayısı hakkındaki sorulara yanıt vermişlerdir. Tablo 1'de verilen yanıtların dağılımı görülmektedir.

Tablo 1. *Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Sıklık ve Yüzdelik Değerleri*

Değişken	Sıklık (f)	Yüzde %
Veri Toplama Yöntemi		
İnternet Tabanlı	309	79.6
Kağıt Kalem	79	20.4
Cinsiyet		
Kadın	244	62.9
Erkek	144	37.1
Üniversite		
Abant İzzet Baysal Ü.	9	2.3
Adnan Menderes Ü.	5	1.3
Afyon Kocatepe Ü.	3	0.8
Ankara Ü.	18	4.6
Aksaray Ü.	4	1
Akdeniz Ü.	15	3.8
Akdeniz Bilim Ü.	14	3.6
Atatürk Ü.	15	3.8
Atılım Ü.	3	0.8
Başkent Ü.	6	1.5
Beykent Ü.	1	0.3
Celal Bayar Ü.	2	0.5
Cumhuriyet Ü.	1	0.3
Erciyes Ü.	1	0.3

Gazi Ü.	14	3.6
Gaziosmanpaşa Ü.	5	1.3
Hacettepe Ü.	109	28.1
İstanbul Ü.	11	2.8
İstanbul Teknik Ü.	12	3.1
Kadir Has Ü.	1	0.3
Kocaeli Ü.	25	6.5
Marmara Ü.	41	10.6
Medeniyet Ü.	14	3.6
Orta Doğu Teknik Ü.	6	1.5
Ömer Halis Demir Ü.	3	0.8
Selçuk Ü.	9	2.3
Süleyman Demirel	10	2.6
Trakya Ü.	3	0.8
TOBB ETÜ.	6	1.5
Ufuk Ü.	3	0.8
Yıldız Teknik Ü.	14	3.6
Kayıp	5	1.3

Fakülte

Spor Bilimleri	76	19.5
Tıp	95	24.5
Hukuk	94	24.2
Mühendislik	70	18
Eğitim	40	10.3
Hemşirelik	2	0.5
Mimarlık	4	1
İktisadi ve İdari Bilimler	5	1.3
Veterinerlik	1	0.3
Turizm	1	0.3

Yaşamın Çoğunluğunun Geçirildiği Yer

Köy	16	4.1
Kasaba	4	1
İlçe	58	15
İl	79	20.4
Büyükşehir	230	59.4
Kayıp	1	0.3

Katılımcının Kimlerle Yaşadığı

Ailenin Yanında	203	52.3
Tek Başına Evde	35	9
Tek Başına Yurtta	18	4.6
Arkadaşla Evde	72	18.6

Arkadaşla Yurtta	45	11.6
Akrabanın Yanında	3	0.8
Diğer	8	2.1
Annenin Eğitim Durumu		
Okuryazar Değil	5	1.3
İlkokul	99	25.5
Ortaokul	61	15.7
Lise	105	27.1
Ön Lisans	16	4.1
Lisans	88	22.7
Yüksek Lisans	9	2.3
Doktora	4	1
Kayıp	1	0.3
Babanın Eğitim Durumu		
Okuryazar Değil	2	0.5
İlkokul	43	11.1
Ortaokul	45	11.6
Lise	116	29.9
Ön Lisans	20	5.2
Lisans	128	33
Yüksek Lisans	26	6.7
Doktora	8	2.1
Kardeş Sayısı		
0	40	10.3
1	168	43.3
2	90	23.2
3	52	13.4
4 ve üzeri	37	9.5
Kayıp	1	0.3
Toplam	388	100

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verileri, Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği- Yetişkin Kısa Form, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri kullanılarak toplanmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, bağlı oldukları fakülte ve bölüm, en uzun süre yaşanılan yer (köy, kasaba, ilçe, şehir, büyükşehir), kiminle yaşadıkları, anne-babanın eğitim düzeyi,

anne-babanın beraber yaşayıp yaşamadığı, kardeş sayısı hakkında soruların sorulduğu demografik bilgi formu kullanılmıştır. Formun bir örneği EK.1.'de bulunmaktadır.

2.2.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği – Yetişkin Kısa Form

Rohner ve ark. (1978) tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ), yetişkinlerin çocukluk dönemine dair algılanan ebeveyn kabul ve reddini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Yetişkin EKRÖ, anne ve baba için ayrı ayrı doldurulmaktadır. Çocuklukta anneden algılanan kabul ve red Anne EKRÖ, çocuklukta babadan algılanan kabul ve red ise Baba EKRÖ olarak isimlendirilen ölçekler aracılığı ile araştırılmaktadır. Ölçeğin kısa formu, anne formu için 24 ve baba formu için de 24 madde olmak üzere toplamda 48 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, sıcaklık/şefkat (sekiz madde), kayıtsızlık/ihtimal (altı madde), düşmanlık/saldırganlık (altı madde) ve ayrışmamış red (dört madde) olmak üzere dört alt ölçekten oluşan 1 “Hiçbir zaman doğru değil” ve 4 “Hemen her zaman doğru” olmak üzere dörtlü derecelendirilen bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Dört alt ölçekten elde edilen toplam puan, bireyin çocukluk dönemine dair ebeveynlerinden algıladığı kabul ve red değişkenlerinin genel bir ölçümünü vermektedir. Buna göre, sıcaklık/şefkat alt ölçeğinden alınan puanların yükselmesi, ebeveynlerden algılanan sıcaklığın artmasını ifade ederken, diğer alt ölçeklerden alınan puanların yükselmesi ebeveynlerden algılanan reddin artmasına işaret etmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yükselmesi ise ebeveynlerden algılanan reddin arttığını ifade etmektedir.

Ölçeğin kısa formunun Türkçeye uyarlaması, Dedeler ve ark. (2017) tarafından yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, orijinal formda kayıtsızlık/ihtimal faktöründe bulunan 13. madde, Türkçe’ye uyarlanan ölçekte sıcaklık/şefkat faktöründe yer almıştır. Alt ölçeklerin iç tutarlılığının, anne formu için Cronbach Alpha değerleri .75 ile .92 arasında baba formu için ise .85 ile .96 arasında değişmektedir. Tüm ölçeğin iç tutarlılığının anne ve baba formları için sırasıyla .92 ve .96 olduğu bildirilmiştir. Test-tekrar test güvenirliği, anne formu için .40 ile .83 arasında, baba formu için .86 ile .96 arasında değişmektedir. Anne formunun iki yarım güvenirliği .88, baba formunun iki yarım güvenirliği ise .94 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı ve ayırt edici geçerliği Ana Babaya Bağlanma Ölçeği ile test edilmiştir. Bunun sonucunda, EKRÖ

Anne ve Baba formunun toplam ve alt ölçek puanları ile Ana Babaya Bağlanma ölçeğinin toplam ve alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Uyarlama çalışmasının sonuçları, EKRÖ'nin Türkiye'de yürütülen klinik uygulamalarda ve bilimsel araştırmalarda kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir (Dedeler ve ark., 2017). Ölçeğin bir örneği EK.2'de bulunmaktadır.

2.2.3. Genel Öz Yeterlilik Ölçeği

Genel Öz Yeterlilik Ölçeği Sherer (1982) tarafından geliştirilen bireylerin davranış ve davranışsal değişimlerini değerlendirmeyi amaçlayan bir öz değerlendirme ölçeğidir. 17 maddeden oluşan bir ölçek olan Genel Öz Yeterlilik Ölçeği 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte yer alan her bir madde için; 1) "beni hiç tanımlamıyor.", 2) "beni biraz tanımlıyor.", 3) "kararsızım", 4) "beni iyi tanımlıyor.", 5) "beni çok iyi tanımlıyor." seçenekleri bulunmaktadır. Ölçekten en az 17, en fazla 85 puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanların yükselmesi, kişinin genel öz yeterlik inancının arttığını göstermektedir. Ölçek 1) başlama, 2) yılmama ve 3) sürdürme çabası olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır.

Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Tüm ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .80, iki yarım güvenirlik Guttman iki yarı güvenirlik katsayısı ise .77 olarak bulunmuştur. Genel Öz Yeterlilik ölçeğinin ölçüt bağıntılı geçerliği, Beck Depresyon Ölçeği, Spielberger Sürekli Kaygı Ölçeği, ayrıca öz yeterlik inancı ile kavramsal ilişki gösteren değişkenlerin değerlendirilmesi amacı ile Kontrol Odağı Ölçeği, Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçekleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Ölçüt-bağıntılı geçerlik çalışması sonucunda Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ve diğer ölçekler arasında anlamlı korelasyonlar olduğu görülmüştür. Ayrıca, Genel Öz Yeterlilik Ölçeğinin depresyon ve kaygısı yüksek ve düşük grupları ayırt edebildiği görülmüştür. Uyarlama çalışmasının sonuçları, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği'nin, Sosyal Bilişsel Kuramın önemli kavramlarından olan öz yeterlik inancının değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak kullanılabileceğini göstermektedir (Yıldırım ve İlhan, 2010). Ölçeğin bir örneği EK. 3'te bulunmaktadır.

2.2.4. Kısa Semptom Envanteri

Derogatis ve Melisaratos (1992) tarafından psikolojik belirtileri değerlendirmek için oluşturulan Kısa Semptom Envanteri, 90 maddeden oluşan Semptom Belirleme Listesi'nin (SCL-90), en yüksek düzeyde ayırt ediciliğe sahip 53 maddesine kısaltılmış halidir (Şahin ve Durak, 1994). Kısa semptom envanteri 1) kaygı, 2) depresyon, 3) olumsuz benlik, 4) somatizasyon ve 5) hostilite olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. 0 "hiç" ve 4 "ciddi derecede" arasında derecelendirilen 5'li Likert tipi bir ölçek olan Kısa Semptom Envanterinden alınan puanların yüksek olması psikolojik belirti düzeyinin artışına işaret etmektedir.

Ölçeğin Türkiye'ye uyarlaması Şahin ve Durak tarafından (1994) yapılmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayılarının .63 ve .86 arasında olduğu ve tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısının .93 ve .96 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin toplam puanından elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .96 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliği, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Boyuneğicilik Ölçeği, UCLA-Yalnızlık Ölçeği, Offer Yalnızlık Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması sonucunda, Kısa Semptom Envanteri ve diğer ölçekler arasında beklenen yönde ve anlamlı korelasyonlar olduğu görülmüştür. Uyarlama çalışması sonucu, Kısa Semptom Envanteri'nin psikolojik belirtileri saptamak amacıyla SCL-90'ın yerine kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir (Şahin ve Durak, 1994). Ölçeğin bir örneği Ek. 4'te bulunmaktadır.

2.3. İŞLEM

Bu araştırma kapsamında yürütülecek uygulamalara başlamadan önce Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu'ndan onay alınmıştır (bkz. EK 6.). Örneklemenin oluşturulmasında özel amaç örnekleme (Purposive Sampling) yöntemi seçilmiş ve 9 farklı fakültede öğrenim gören öğrenciler örnekleme dahil edilmiştir. Verilerin 79'u, (%20,4) kağıt kalem veri toplama yöntemiyle 309'u (%79,6) internet tabanlı veri toplama yöntemi ile elde edilmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir. Veri toplama sürecinin ilk aşamasında veriler, kağıt kalem veri toplama yöntemiyle Hacettepe Üniversite'nin farklı bölümlerinde lisans eğitimine devam etmekte olan üniversite öğrencilerinden toplanmıştır. Uygulama öncesinde, ilgili derslerin öğretim üyelerinden

izin alınarak sınıf ortamında araştırmacı tarafından öğrencilere gönüllülük, gizlilik ve çalışmanın konusu hakkında sözel bir bilgilendirme yapılmış ve çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Daha sonra, sıra etkisini önlemek amacıyla Demografik Bilgi Formunun başta olduğu çalışma kapsamında kullanılacak ölçeklerin ise yerlerinin değiştirildiği veri seti katılımcılara dağıtılmıştır. Ölçeklerin doldurulması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür. Uygulama sonunda ölçekler araştırmacı tarafından geri toplanmıştır. Kağıt-kalem veri toplama yöntemiyle gerçekleştirilen uygulama 27 Şubat-9 Mart 2020 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Covid-19 tedbirleri kapsamında Yüksek Öğretim Kurulu tarafından 26.03.2020 tarihinde alınan karar doğrultusunda (Yüksek Eğitim Kurulu, 2020) 2019-2020 eğitim yılının bahar döneminde üniversitelerde yüz yüze eğitime ara verilmesine bağlı olarak, veri toplama sürecinin ikinci aşamasında veriler, internet tabanlı veri toplama yöntemiyle Türkiye'nin farklı üniversitelerinde lisans eğitimine devam etmekte olan üniversite öğrencilerinden toplanmıştır. Çalışma kapsamında kullanılacak ölçekler ve ön kısımda olacak şekilde hazırlanan Demografik Bilgi Formundan oluşan veri seti 'Google Forms' aracılığıyla katılımcılarla paylaşılmıştır. Araştırmanın amacını, katılımın gönüllülük esasına dayandığını ve elde edilen bilgilerin sadece bilimsel amaçla kullanılacak olup gizlilik esaslarının korunacağını bildiren Bilgilendirilmiş Onam Formu araştırma linkinin giriş sayfasında katılımcılarla paylaşılmıştır. Araştırmanın linki özel amaçlı örneklem çerçevesinde sosyal medya aracılığıyla öğrenci gruplarında paylaşılarak gerekli sayıya ulaşılan kadar veri toplama sürecine devam edilmiştir. İnternet tabanlı veri toplama yöntemiyle gerçekleştirilen uygulama 30 Mart-22 Nisan 2019 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Katılımcılardan elde edilen verilerin istatistiksel olarak değerlendirilmesinde IBM SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. İstatistiksel analiz kısmına geçilmeden önce kağıt kalem veri toplama yöntemiyle elde edilen verilerin SPSS bilgisayar programına doğru girilip girilmediği kontrol edilmiştir. Google Forms üzerinden internet tabanlı veri toplama yöntemiyle elde edilen veriler ise SPSS 22.0 programına indirilmiştir. Değişkenler için kayıp değer analizi yapılmış, kağıt kalem veri toplama yöntemiyle verileri toplanan katılımcıların boş maddeleri için ölçeklerin %5 barajı korunmuştur. Bu doğrultuda ölçek maddelerinde %5 barajını aşacak şekilde boş maddesi bulunan 7 katılımcı araştırma dışı

bırakılmıştır. Herhangi bir ölçekte %5 barajını aşmayan boş maddelere ise katılımcının ilgili ölçeğin alt boyutlarındaki diğer maddelere verdiği yanıtların ortalamaları atanmış böylelikle bu katılımcıların verileri değerlendirmeye alınmıştır. Ölçeklere internet tabanından erişen katılımcıların çalışmayı elektronik ortamda tamamlayabilmeleri için ölçeklerdeki her maddeye cevap vermeleri gerekli olduğundan internet tabanlı veri toplama yöntemiyle tamamlanmış ölçeklerde ise kayıp veri bulunmamaktadır. Tek değişkenli uç değerleri belirlemek için çalışmadaki ana değişkenlerin z değerleri hesaplanmış, z değeri ± 3.29 aralığında bulunmayan 7 katılımcının verileri analiz dışında bırakılmıştır. Daha sonra çok değişkenli uç değerleri belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmış ve hesaplanan Mahalanobis uzaklığına göre 9 katılımcının verileri analizlerin dışında bırakılmıştır. Bunun sonucunda incelenen değişkenlerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Verilerin normal dağılım göstermesi amacıyla yapılan işlemlerden sonra geriye 388 katılımcının verisi kalmış, analize bu veriler devam edilmiştir.

Veri temizleme aşamasından sonra değişkenlerin ikili ilişkilerini değerlendirebilmek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi, anne ve babadan algılanan red ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide genel öz yeterliğin aracı rolünü değerlendirmek amacıyla Hayes (2018) tarafından geliştirilen PROCESS Makro analizinden yararlanılmıştır. Son olarak çalışmadaki ana değişkenlerin katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını değerlendirmek amacıyla Çok yönlü Varyans Analizi (MANOVA) yapılmıştır.

Çalışmanın izleyen bölümünde yapılan analizlere ilişkin bulgular sunulacaktır.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bulguları, dört alt bölümde ele alınmıştır. İlk alt bölümde çalışmanın ana değişkenlerinin tanımlayıcı özellikleri verilmiştir. İkinci alt bölümde, çalışmadaki değişkenler arasındaki ikili ilişkilere dair Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi bulguları aktarılmıştır. Üçüncü alt bölümde anneden ve babadan algılanan reddin psikolojik belirtilerle ilişkisinde genel öz yeterliğin aracı rolünün araştırıldığı Aracı Değişken Analizleri sonuçları aktarılmıştır. Birden fazla bağımlı değişken sayısı adedince Tek Yönlü Varyans Analizi ve Bağımsız Gruplar için T Testi yapmanın birinci tip hata oranını artırması göz önünde bulundurularak Demografik Bilgi Formu aracılığıyla elde edilen katılımcıları tanımlayıcı özelliklerden, ilgili amaç doğrultusunda sadece öğrenim görülen fakülte değişkeni seçilmiştir. Bu doğrultuda dördüncü alt bölümde, ana değişkenlerin öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığının değerlendirildiği Çok Yönlü Varyans Analizi sonuçları sunulmuştur. Son alt bölümde ise ana değişkenlerin veri toplama yöntemi açısından farklılaşıp farklılaşmadığının değerlendirildiği bağımsız gruplar için T testi analiz sonuçları verilmiştir.

İstatistiksel analiz kısmına geçmeden önce çalışmanın ana değişkenlerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Araştırma örnekleminde kadın erkek sayısının oranı arasında dengesizlik bulunması nedeniyle varyansların homojenliği test edilmiş daha sonra cinsiyetler arası karşılaştırmalar için gerekli adımlara geçilmiştir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında incelenen ana değişkenlerin cinsiyete göre normal dağılıp dağılmadığı incelenmiş sadece ebeveyn kabul red değişkeninin anne alt ölçeğinde normallığın sağlanmadığı görülmüştür. Bu nedenle bir sonraki aşamada “anne” alt boyutu Mann-Whitney U, diğer değişkenler Bağımsız örneklem için T testiyle değerlendirilmiştir. Yapılan işlemler sonrası elde edilen bulgular, analiz sonuçlarının cinsiyete göre farklılaşmayacağına işaret etmektedir ($p > .05$). Bu nedenle sonraki aşamalarda yapılacak analizlerin kadın ve erkek katılımcıların bir arada bulunduğu veri seti üzerinden yapılmasına karar verilmiştir.

3.1. ÇALIŞMADAKİ ANA DEĞİŞKENLERİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ

Çalışmada kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı özelliklerini değerlendirmek amacıyla Ebeveyn Kabul Red Ölçeğinin Anne ve Baba Formlarının, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği'nin ve Kısa Semptom Envanteri'nin toplam puanları için ortalama, standart sapma ve aralık değerleri, en yüksek ve en düşük puanlar hesaplanmıştır. Tablo 2.'de ana değişkenlerin tanımlayıcı özellikleri verilmiştir.

Tablo 2. Çalışmanın Ana Değişkenlerinin Tanımlayıcı Özellikleri (N=388)

Değişken	Ort.	S	Aralık	Alınabilecek En Düşük ve En Yüksek Değerler
Anne Reddi	33.34	9.31	24-66	24-96
Baba Reddi	38.73	13.70	24-86	24-96
Öz Yeterlilik	62.23	12.32	19-85	17-85
Psikolojik Belirtiler	111.77	39.70	53-265	53-265

3.2. ÇALIŞMADAKİ DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ KORELASYON ANALİZİ SONUÇLARI

3.2.1. Algılanan Anne ve Baba Reddi, Genel Öz Yeterlilik ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Bu bölümde çalışmanın ana değişkenleri olan Algılanan Anne ve Baba Reddi, Genel Öz Yeterlilik ve Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon katsayısı aracılığıyla hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilere Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların çocukluk yıllarında annelerinden algıladıkları reddedilme tutumları ile babalarından algıladıkları reddedilme tutumları ($r = .50, p < .01$) ve psikolojik belirtileri ($r = .34, p < .01$) arasında pozitif; genel öz yeterlikleri ($r = -.28, p < .01$) arasında ise negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların babalarından algıladıkları reddedilme tutumları ile psikolojik belirtileri ($r = .39, p < .01$) arasında olumlu; genel öz yeterlikleri ($r = -.25, p < .01$) arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların öz yeterlik düzeyleri ile psikolojik belirtileri arasında ise ($r = -.43, p < .01$) ters yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 3. *Ebeveyn Kabul Reddi, Genel Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirtiler Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları*

Değişkenler	1	2	3	4
Ebeveyn Kabul Reddi				
1-Anne Toplam Reddi	1			
2-Baba Toplam Reddi	.50**	1		
3-Genel Öz Yeterlik	-.28**	-.25**	1	
4-Psikolojik Belirtiler	.34**	.39**	-.43**	1

** $p < .01$

3.2.2. Ebeveyn Kabul Reddinin, Genel Öz Yeterliğin ve Psikolojik Belirtilerin Alt Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Bu bölümde, çalışmada yer alan ana değişkenler arasındaki korelasyon analizinin bulguları, değişkenlerin alt boyutları düzeyinde sunulmaktadır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda, algılanan anne reddi ile algılanan baba reddi ($r = .38, p < .01$), algılanan baba ihmali ($r = .38, p < .01$), hostilite ($r = .23, p < .01$), olumsuz benlik ($r = .37, p < .01$), depresyon ($r = .32, p < .01$), anksiyete ($r = .31, p < .01$) ve somatizasyon ($r = .22, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı; algılanan anne reddi ile genel öz yeterlik değişkeninin alt boyutlarından sürdürme çabası/ısrar ($r = -.13, p < .01$), başlama ($r = -.26,$

$p < .01$) ve yılmama ($r = -.27, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmiştir.

Algılanan baba reddi ile algılanan baba ihmali ($r = .64, p < .01$), hostilite ($r = .30, p < .01$), olumsuz benlik ($r = .33, p < .01$), depresyon ($r = .28, p < .01$), anksiyete ($r = .33, p < .01$), somatizasyon ($r = .31, p < .01$) arasında pozitif yönde; algılanan baba reddi ile başlama ($r = -.19, p < .01$), yılmama ($r = -.14, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Algılanan baba reddi ile sürdürme çabası/ısrar ($r = -.06, p > .05$) arasında ise anlamlı bir ilişkinin olmadığı gözlemlenmiştir.

Algılanan baba ihmali ile başlama ($r = -.20, p < .01$) ve yılmama ($r = -.21, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı; hostilite ($r = .24, p < .01$), olumsuz benlik ($r = .36, p < .01$), depresyon ($r = .34, p < .01$), anksiyete ($r = .30, p < .01$) ve somatizasyon ($r = .23, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Algılanan baba ihmali ile sürdürme çabası/ısrar ($r = -.08, p < .01$) arasında ise anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Sürdürme çabası/ısrar ile başlama ($r = .49, p < .01$) ve yılmama ($r = .56, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı; olumsuz benlik ($r = -.17, p < .01$), depresyon ($r = -.24, p < .01$) ve anksiyete ($r = -.13, p < .01$) negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Sürdürme çabası/ısrar ile hostilite ($r = -.05, p > .05$) ve somatizasyon ($r = -.08, p > .05$) arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Başlama ile yılmama ($r = .74, p < .01$) pozitif yönde anlamlı; hostilite ($r = -.29, p < .01$), olumsuz benlik ($r = -.48, p < .01$), depresyon ($r = -.48, p < .01$), anksiyete ($r = -.43, p < .01$) ve somatizasyon ($r = -.32, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir.

Yılmama ile hostilite ($r = -.17, p < .01$), olumsuz benlik ($r = -.41, p < .01$), depresyon ($r = -.42, p < .01$), anksiyete ($r = -.31, p < .01$) ve somatizasyon ($r = -.20, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir.

Hostilite ile olumsuz benlik ($r = .73, p < .01$), depresyon ($r = .67, p < .01$), anksiyete ($r = .73, p < .01$) ve somatizasyon arasında ($r = .61, p < .01$); olumsuz benlik ile depresyon ($r = .83, p < .01$), anksiyete ($r = .83, p < .01$) ve somatizasyon ($r = .67, p < .01$); depresyon

ile anksiyete ($r = .80, p < .01$), somatizasyon ($r = .68, p < .01$) arasında; anksiyete ve somatizasyon ($r = .77, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin Pearson Korelasyon Katsayıları, Tablo 4.'te verilmiştir.

Tablo 4. *Ebeveyn Kabul Reddinin, Genel Öz Yeterliğin ve Psikolojik Belirtilerin Alt Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları*

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Ebeveyn											
Kabul/Reddi											
1.Anne/Red	1										
2.Baba/Red	.38**	1									
3.Baba/İhmal	.38**	.64**	1								
Genel Öz											
Yeterlik											
4.S.Çabası/I	-.13**	-.06	-.08	1							
5.Başlama	-.26**	-.19**	-.20**	.49**	1						
6.Yılmama	-.27**	-.14**	-.21**	.56**	.74**	1					
KSE											
7.Hostilite	.23**	.30**	.24**	-.05	-.29**	-.17**	1				
8.O.Benlik	.37**	.33**	.36**	-.17**	-.48**	-.41**	.73**	1			
9.Depresyon	.32**	.28**	.34**	-.24**	-.48**	-.42**	.67**	.83**	1		
10.Anksiyete	.31**	.33**	.30**	-.13**	-.43**	-.31**	.73**	.83**	.80**	1	
11.Somatizasyon	.22**	.31**	.23**	-.08	-.32**	-.20**	.61**	.67**	.68**	.77**	1

****** $p < .01$

Not. S. Çabası/I = Sürdürme Çabası/Israr, KSE = Kısa Semptom Envanteri, O.Benlik= Olumsuz Benlik.

3.3. ALGILANAN EBEVEYN KABUL REDDİNİN PSİKOLOJİK BELİRTİLERLE İLİŞKİSİNDE ÖZ YETERLİĞİN ARACI ROLÜNE DAİR ANALİZLER

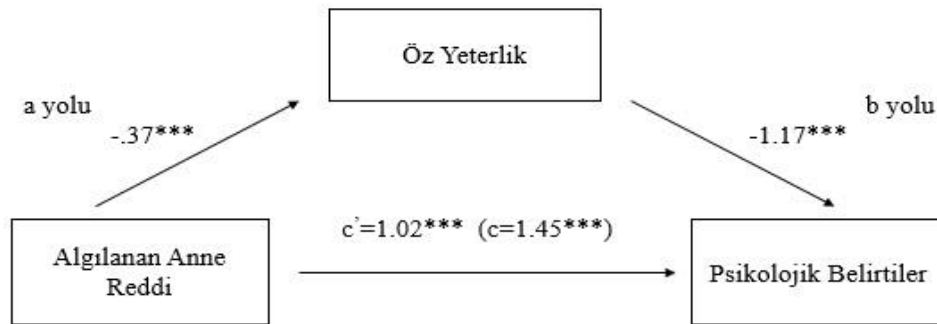
Çalışmanın bu bölümünde anneden ve babadan algılanan reddin psikolojik belirtilerle ilişkisinde öz yeterliğin aracı rolü araştırılmıştır. Bu doğrultuda Hayes'in (2013) geliştirmiş olduğu SPSS makro programı olan Process v.3.4 eklentisi kullanılarak araştırma hipotezi test edilmiştir. Analizlerin bu aşamasında algılanan anne ve baba reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolünün olup olmadığını değerlendirmek için Hayes'in (2018) dolaylı etki yaklaşımından yararlanılmıştır. Dolaylı etki yaklaşımında, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olması gerekliliği bulunmamaktadır (Hayes, 2009). Yapılan analizlerde; dolaylı etkiler bootstrap analizi yapılarak incelenmiştir. 5000 bootstrap örnekleme kullanılmış ve tahminler %95 güven aralığında hesaplanmıştır. %95 güven aralığı sıfır değerini içerdiği durumlarda dolaylı etkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığına karar verilmiştir. Dolaylı etkinin anlamlı olması bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin aracı değişkene göre şekillendiğini göstermektedir (Hayes, 2013). Analizlerin ikinci adımında ise elde edilen bulguların, istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı Bootstrapping yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma hipotezinde yer alan bağımsız, bağımlı ve aracı değişkenin sayısı ve araştırma modelin uyumlu olması sebebiyle Hayes (2013) tarafından belirtilen “multiple mediation model 4” kullanılarak toplam, doğrudan ve özgül dolaylı etkilere ilişkin bulgular, 5000 kişilik örnekleme ile %95 güven aralığında incelenmiştir. Bu analizlere ilişkin bulgular aşağıda aktarılmıştır.

3.3.1. Anneden Algılanan Reddin Psikolojik Belirtiler ile İlişkisinde Öz Yeterliğin Aracı Rolünün İncelenmesi

İlk aşamada anneden algılanan reddin genel öz yeterlik aracılığıyla psikolojik belirtileri yordamasına ilişkin yapılan analiz sonuçları hesaplanmıştır. Bağımsız değişken olarak EKRÖ-Anne Formu toplam puanı (anneden algılanan toplam red), bağımlı değişken

olarak Kısa Semptom Envanteri'nden alınan toplam puanı, aracı değişken olarak ise Genel Öz Yeterlik Ölçeği'nden alınan toplam puan analize eklenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, anneden algılanan toplam reddin, psikolojik belirtiler üzerindeki toplam etkisi anlamlı düzeydedir (*c* yolu; $\beta = 1.45$, $SH = .20$, $t = 7.12$, $p < .001$, $CI [1.05, 1.85]$). Anneden algılanan toplam reddin öz yeterlik üzerindeki doğrudan etkisi anlamlıdır (*a* yolu; $\beta = -.37$, $SH = .06$, $t = -5.73$, $p < .001$, $CI [-.50, -.24]$). Öz yeterlik aracı değişkeninin psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir (*b* yolu; $\beta = -1.17$, $SH = .15$, $t = -7.87$, $p < .001$, $CI [-1.47, -.88]$). Bununla birlikte, anneden algılanan toplam red ile öz yeterlik aracı değişkeni modele eş zamanlı alındığında doğrudan etki açısından anneden algılanan red ile psikolojik belirti arasındaki ilişki azalmış fakat anlamlılık düzeyi değişmemiştir ($\beta = 1.02$, $SH = .20$, $t = 5.16$, $p < .001$, $CI [0.63, 1.41]$). Bu doğrultuda öz yeterliğin anneden algılanan red ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aracılık etkisinin olduğu görülmektedir (Bkz. Şekil 4.).

Şekil 4. Anneden Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkide Öz Yeterliğin aracı rolüne ilişkin Aracı Değişken Analizi

*** $p < .001$, kesik çizgi: Beta (β) değerleri anlamlı değil, kesintisiz çizgiler: Beta (β) değerleri anlamlı.

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin, aracı değişken yoluyla istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı Bootstrapping yöntemi ile incelenmiştir. Bulgular, anneden algılanan reddin öz yeterlik aracılığıyla psikolojik belirtiler üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı (nokta tahmin = .44; BCa GA [.24, .67], $SH = .11$) olduğunu

göstermektedir. Son olarak araştırma modelinin anlamlı düzeyde olduğu ($F_{(2,385)} = 60.39$, $p < .001$) ve psikolojik belirtiler üzerindeki toplam varyansın %24'ünü açıkladığı görülmektedir (Bkz. Tablo 5.)

Tablo 5. *Anneden Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Öz Yeterliğin Rolünün Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi*

Sonuç						
D.	Öz Yeterlik			Psikolojik Belirtiler		
	β	SH	p	β	SH	p
X	-.37	.06	.00	1.45	.20	.00
A ₁	...	...	...	-1.17	.15	.00
S	74.60	2.24	.00	150.89	12.92	.00
$R^2 = .08$			$R^2 = .24$			
$F(1,386) = 32.81$			$F(2,385) = 60.39$			
$p = .00$			$p = .00$			

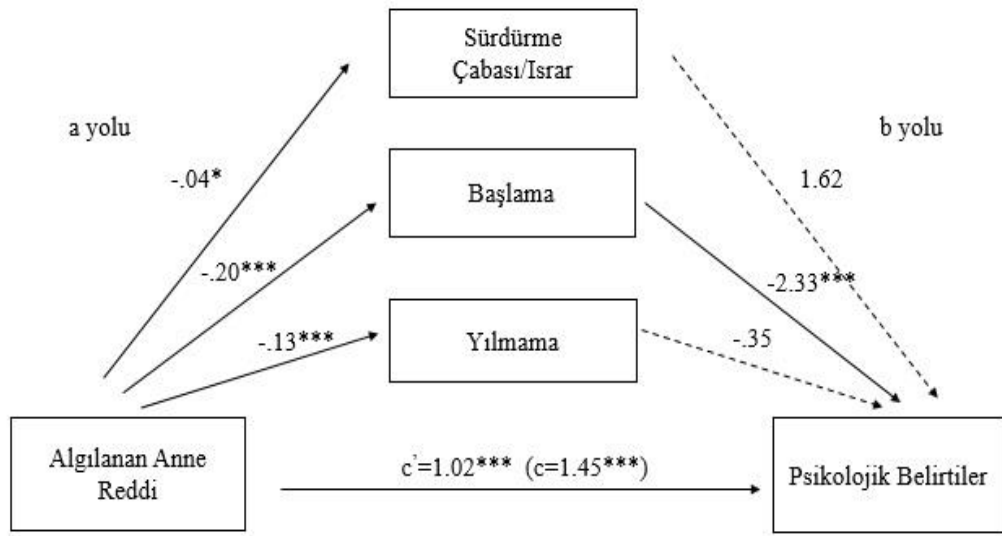
D= Değişken, S= Sabit, Y= Psikolojik Belirtiler, X= Babadan Algılanan Toplam Red, A₁= Öz Yeterlik

3.3.2. Anneden Algılanan Reddin Psikolojik Belirtiler ile İlişkisinde Öz Yeterliğin Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Bu kısımda anneden algılanan reddin genel öz yeterliğin alt boyutları (sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama) aracılığıyla psikolojik belirtileri yordamasına ilişkin yapılan analiz sonuçları hesaplanmıştır. Bağımsız değişken olarak EKRÖ-Anne Formu toplam puanı (anneden algılanan toplam red), bağımlı değişken olarak Kısa Semptom Envanteri'nden alınan toplam puanı, değişkenler arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla

yapılan korelasyon analizi sonuçları göz önünde bulundurularak hem bağımlı hem de bağımsız değişkenle ilişkili olduğu tespit edilen sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama aracı değişken olarak analize eklenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, anneden algılanan toplam reddin, psikolojik belirtiler üzerindeki toplam etkisi anlamlı düzeydedir (c yolu; $\beta = 1.45$, $SH = .20$, $t = 7.12$, $p < .001$, CI [1.05, 1.85]). Anneden algılanan toplam reddin aracı değişkenler olarak eklenen sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama üzerindeki doğrudan etkileri anlamlıdır (a yolu; sırasıyla; $\beta = -.04$, $SH = .01$, $t = -3.25$, $p = .001$, CI [-.07, -.02] ; $\beta = -.20$, $SH = .04$, $t = -5.20$, $p < .001$, CI [-.28, -.13] ; $\beta = -.13$, $SH = .02$, $t = -5.74$, $p < .001$, CI [-.17, -.08]). Aracı değişkenlerin psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkileri incelendiğinde sürdürme çabası/ısrar ve yılmama alt boyutunun, psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkilerinin anlamlı olmadığı görülmektedir (b yolu; sırasıyla; $\beta = 1.62$, $SH = .83$, $t = 1.96$, $p > .05$, CI [-.01, 3.26] ; $\beta = -.35$, $SH = .66$, $t = -.52$, $p > .05$, CI [-1.65, .96]). Diğer taraftan başlama alt boyutunun psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkisi anlamlıdır ($\beta = -2.33$, $SH = .35$, $t = -6.57$, $p < .001$, CI [-3.02, -1.63]). Buna ek olarak, anneden algılanan red ile tüm aracı değişkenler modele eş zamanlı alındığında doğrudan etki açısından anneden algılanan red ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki azalmış, ancak anlamlılık değeri aynı düzeyde kalmıştır ($\beta = .1.02$, $SH = .19$, $t = 5.24$, $p < .001$, CI [.63, 1.40]). Bu doğrultuda, anneden algılanan red ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiye öz yeterlik alt boyutlarından bazılarının aracılık yaptığı görülmektedir (Bkz. Şekil 5.).

Şekil 5. Anneden Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkinin Öz Yeterliğin alt boyutları aracılığıyla açıklandığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi

*** $p < .001$, * $p < .05$, kesik çizgi: Beta (β) değerleri anlamlı değil, kesintisiz çizgiler: Beta (β) değerleri anlamlı.

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aracı değişkenler yoluyla anlamlı olup olmadığının değerlendirildiği Bootstrapping yöntemi sonuçları, üç aracı değişkene ait toplam dolaylı etkinin anlamlı olduğunu (nokta tahmin = .44; BCa GA [.21, .70], $SH = .12$) göstermektedir. Test edilen algılanan anne reddinin psikolojik belirtiler üzerindeki dolaylı etkilerine aracılık yapması bakımından üç aracı değişken ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda başlama alt boyutunun aracılığı istatistiksel olarak anlamlıdır (nokta tahmin = .47; BCa GA [.21, .79], $SH = .15$). Diğer yandan sürdürme çabası/ısrar ve yılmama alt boyutlarının aracılığının anlamlı olmadığı görülmektedir (sırasıyla; nokta tahmin = -.07; BCa GA [-.19, .01], $SH = .05$; nokta tahmin = .04; BCa GA [-.13, .22], $SH = .09$). Son olarak araştırma modelinin anlamlı düzeyde olduğu ($F_{(4, 383)} = 36.60$, $p < .001$) ve psikolojik belirtiler üzerindeki toplam varyansın %28'ini açıkladığı görülmektedir (Bkz. Tablo 6.).

Tablo 6. Algılanan Anne Reddi ve Psikolojik Belirtiler İlişkisinde Öz Yeterliğin Alt Boyutlarının Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi

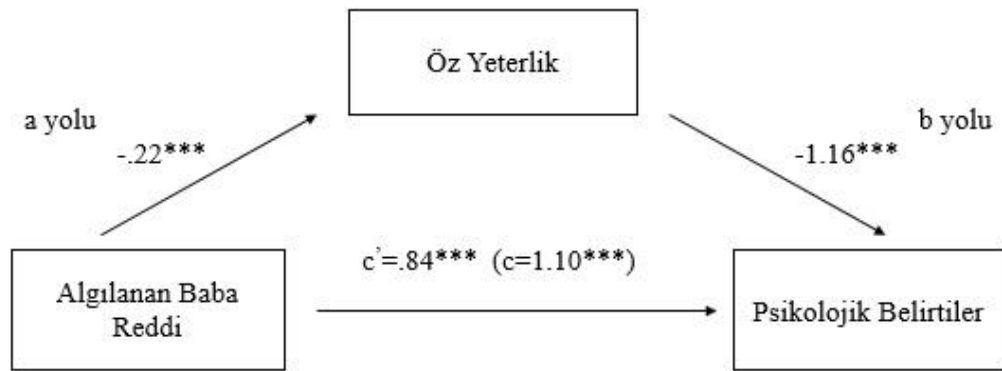
Sonuç												
	Sürdürme Çabası			Başlama			Yılmama			Psikolojik B.		
D	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	-.04	.01	.00	-.20	.04	.00	-.13	.02	.00	1.02	.19	.00
A ₁	...	...	...	...	...	...	...	...	...	1.62	.83	.50
A ₂	...	...	...	...	...	...	...	...	...	-2.33	.35	.00
A ₃	...	...	...	...	...	...	...	...	...	-.35	.66	.60
S	11.64	.47	.00	40.63	1.34	.00	22.33	.75	.00	146.64	12.67	.00
$R^2 = .03$			$R^2 = .07$			$R^2 = .08$			$R^2 = .28$			
$F(1,386) =$			$F(1,386) = 27.05$			$F(1,386) = 33.00$			$F(4,383) = 36.60$			
10.58												
$p = .00$			$p = .00$			$p = .00$			$p = .00$			

D= Değişken, S= Sabit, Y= Psikolojik Belirtiler, X= Babadan Algılanan Toplam Red, A₁ = Sürdürme Çabası/İsrar, A₂ = Başlama, A₃ = Yılmama, Psikolojik B.= Psikolojik Belirtiler

3.3.3. Babadan Algılanan Reddin Psikolojik Belirtiler ile İlişkisinde Öz Yeterliğin Aracı Rolünün İncelenmesi

İlk aşamada, babadan algılanan reddin genel öz yeterlik aracılığıyla psikolojik belirtileri yordamasına ilişkin yapılan analiz sonuçları hesaplanmıştır. Bağımsız değişken olarak EKRÖ-Baba Formu toplam puanı (babadan algılanan toplam red), bağımlı değişken olarak Kısa Semptom Envanteri'nden alınan toplam puanı, aracı değişken olarak ise Genel Öz Yeterlilik Ölçeği'nden alınan toplam puan analize eklenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, babadan algılanan toplam reddin, psikolojik belirtiler üzerindeki toplam etkisi anlamlı düzeydedir (*c* yolu; $\beta = 1.10$, $SH = .14$, $t = 8.03$, $p < .001$, $CI [.83, 1.36]$). Babadan algılanan toplam reddin öz yeterlik üzerindeki doğrudan etkisi anlamlıdır (*a* yolu; $\beta = -.22$, $SH = .04$, $t = -5.01$, $p < .001$, $CI [-.31, -.14]$). Öz yeterlik aracı değişkeninin psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir (*b* yolu; $\beta = -1.16$, $SH = .15$, $t = -7.98$, $p < .001$, $CI [-1.45, -.87]$). Bununla birlikte, babadan algılanan toplam red ile öz yeterlik aracı değişkeni modele eş zamanlı alındığında doğrudan etki açısından anneden algılanan red ile psikolojik belirti arasındaki ilişki azalmış fakat anlamlılık düzeyi değişmemiştir ($\beta = .84$, $SH = .13$, $t = 6.42$, $p < .001$, $CI [0.58, 1.10]$). Bu doğrultuda öz yeterliğin babadan algılanan red ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aracılık etkisinin olduğu görülmektedir (Bkz. Şekil 6.).

Şekil 6. Babadan Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkide Öz Yeterliğin aracı rolüne ilişkin Aracı Değişken Analizi

*** $p < .001$, kesik çizgi: Beta (β) değerleri anlamlı değil, kesintisiz çizgiler: Beta (β) değerleri anlamlı.

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin, aracı değişken yoluyla istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı Bootstrapping yöntemi ile incelenmiştir. Bulgular, babadan algılanan reddin öz yeterlik aracılığıyla psikolojik belirtiler üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir (nokta tahmin = .26; BCa GA [.13, .42], $SH = .07$). Son olarak araştırma modelinin anlamlı düzeyde olduğu ($F_{(2,385)} = 69.36$,

$p < .001$) ve psikolojik belirtiler üzerindeki toplam varyansın %26'sını açıkladığı görülmektedir (Bkz. Tablo 7.).

Tablo 7. *Babadan Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Öz Yeterliğin Rolünün Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi*

Sonuç						
Öz Yeterlik				Psikolojik Belirtiler		
D.	β	SH	p	β	SH	p
X	-.22	.04	.00	.84	.13	.00
A ₁	...	...	...	-1.16	.15	.00
S	70.84	.00	.00	151.46	11.53	.00
$R^2 = .06$				$R^2 = .26$		
$F(1,386) = 25.13$				$F(2,385) = 69.36$		
$p = .00$				$p = .00$		

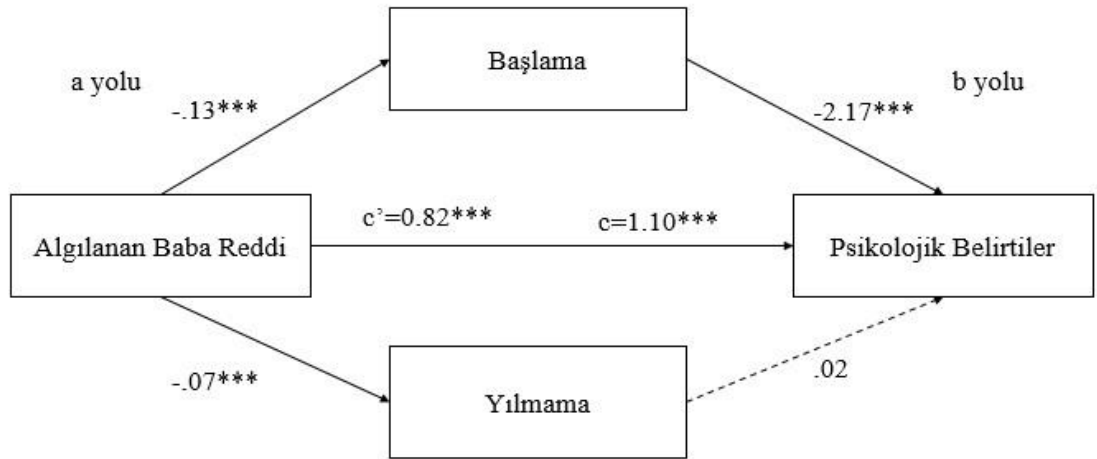
D= Değişken, S= Sabit, Y= Psikolojik Belirtiler, X= Babadan Algılanan Toplam Red, A₁= Öz Yeterlik

3.3.4. Babadan Algılanan Reddin Psikolojik Belirtiler ile İlişkisinde Öz Yeterliğin Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Bu kısımda babadan algılanan reddin genel öz yeterliğin alt boyutları (sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama) aracılığıyla psikolojik belirtileri yordamasına ilişkin yapılan analiz sonuçları hesaplanmıştır. Bağımsız değişken olarak EKRÖ-Baba Formu toplam puanı (babadan algılanan toplam red), bağımlı değişken olarak Kısa Semptom Envanteri'nden alınan toplam puanı, değişkenler arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları göz önünde bulundurularak hem bağımlı hem de bağımsız değişkenle ilişkili olduğu tespit edilen başlama ve yılmama aracı değişken

olarak analize eklenmiştir. Diğer bir ifadeyle algılanan baba reddi ile arasında anlamlı bir ilişki saptanamayan sürdürme çabası/ısrar, aracı değişken analizi dışında tutulmuştur.

Analiz sonuçlarına göre, babadan algılanan toplam reddin, psikolojik belirtiler üzerindeki toplam etkisi anlamlı düzeydedir (*c* yolu; $\beta = 1.10$, $SH = .14$, $t = 8.03$, $p < .001$, $CI [.83, 1.37]$). Babadan algılanan toplam reddin aracı değişkenler olarak eklenen başlama ve yılmama üzerindeki doğrudan etkileri anlamlıdır (*a* yolu; sırasıyla; $\beta = -.13$, $SH = .03$, $t = -4.84$, $p < .001$, $CI [-.18, -.08]$; $\beta = -.07$, $SH = .02$, $t = -4.87$, $p < .001$, $CI [-.10, -.04]$). Aracı değişkenlerin psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkileri incelendiğinde yılmama alt boyutunun psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir (*b* yolu; $\beta = .02$, $SH = .61$, $t = .03$, $p > .05$, $CI [-1.18, 1.22]$). Diğer taraftan başlama alt boyutunun psikolojik belirtiler üzerindeki doğrudan etkisi anlamlıdır ($\beta = -2.17$, $SH = .35$, $t = -6.24$, $p < .001$, $CI [-2.85, -1.48]$). Buna ek olarak, babadan algılanan red ile tüm aracı değişkenler modele eş zamanlı alındığında doğrudan etki açısından babadan algılanan red ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki azalmış, ancak anlamlılık değeri aynı düzeyde kalmıştır ($\beta = .82$, $SH = .13$, $t = 6.38$, $p < .001$, $CI [.57, 1.07]$). Bu doğrultuda, babadan algılanan red ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiye öz yeterliğin alt boyutlarından birinin aracılık yaptığı görülmektedir. (Bkz. Şekil 7.).

Şekil 7. Babadan Algılanan Red ile Psikolojik Belirtiler arasındaki ilişkinin Öz Yeterliğin alt boyutları aracılığıyla açıklandığı Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi.

*** $p < .001$, kesik çizgi: Beta (β) değerleri anlamlı değil, kesintisiz çizgiler: Beta (β) değerleri anlamlı.

Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aracı değişkenler yoluyla anlamlı olup olmadığının değerlendirildiği Bootstrapping yöntemi sonuçları, iki aracı değişkene ait toplam dolaylı etkinin anlamlı olduğunu (nokta tahmin = .28; BCa GA [.13, .45], $SH = .08$) göstermektedir. Test edilen modelde algılanan baba reddinin psikolojik belirtiler üzerindeki dolaylı etkilerine aracılık yapması bakımından iki aracı değişken ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda başlama alt boyutunun aracılığı istatistiksel olarak anlamlıdır (nokta tahmin = .28; BCa GA [.11, .49], $SH = .10$). Diğer yandan yılmama alt boyutunun aracılığının anlamlı olmadığı görülmektedir (nokta tahmin = .00; BCa GA [-.10, .09], $SH = .05$). Son olarak araştırma modelinin anlamlı düzeyde olduğu ($F_{(3, 384)} = 52,86$, $p < .001$) ve psikolojik belirtiler üzerindeki toplam varyansın %29'unu açıkladığı görülmektedir (Bkz. Tablo 8.).

Tablo 8. *Algılanan Baba Reddi ve Psikolojik Belirtiler İlişkisinde Öz Yeterliğin Alt Boyutlarının Paralel Çoklu Aracı Değişken Analizi ile Değerlendirilmesi*

Sonuç									
	Başlama			Yılmama			Psikolojik Belirtiler		
D.	β	SH	p	β	SH	p	β	SH	p
X	-.13	.03	.00	-.07	.02	.00	.82	.13	.00
A ₁	...	...	...	...	...	...	-2.17	.35	.00
A ₂	...	...	...	...	...	...	.02	.61	.10
S	38.87	1.08	.00	20.98	.61	.00	153.16	11.07	.00
	$R^2=.06$			$R^2=.06$			$R^2=.29$		
	$F(1,386)=23.44$			$F(1,386)=23.73$			$F(3,384)=54.86$		
	$p= .00$			$p= .00$			$p= .00$		

D= Değişken, S= Sabit, Y= Psikolojik Belirtiler, X= Babadan Algılanan Toplam Red, A₁= Başlama, A₂= Yılmama

3.4. EBEVEYN KABUL-REDDİNİN, ÖZ YETERLİĞİN VE PSİKOLOJİK BELİRTİLERİN ÖĞRENİM GÖRÜLEN FAKÜLTE AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN ÇOK YÖNLÜ VARYANS ANALİZİ (MANOVA) SONUÇLARI

Bu bölümde katılımcıların algıladıkları anne ve baba reddinin, öz yeterliklerinin ve psikolojik belirti düzeylerinin öğrenim gördükleri fakülte açısından fark olup olmadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda, farklı fakültelerden veriler elde edilmiş fakat çalışmanın örnekleme dahil olan katılımcılardan Spor Bilimleri, Tıp, Mühendislik ve Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin sayısı karşılaştırılabilir sayıda olduğu için bu fakültelere kayıtlı katılımcılar analize dahil edilmiştir. Diğer fakültelerin dağılımı çok az sayıda katılımcı ile temsil edildiğinden dolayı bahsi geçen dört fakültenin dışında öğrenim gören katılımcılar bu analize dahil edilmemiştir. Çalışmada ele alınan değişkenlerin değerlendirildiği ölçeklerin alt boyutları bağımlı değişken olarak atanmıştır. Öğrenim görülen fakülte ise spor bilimleri, tıp, mühendislik ve hukuk olmak üzere dört düzeyden oluşacak şekilde bağımsız değişken olarak eklenmiştir. Bu doğrultuda verilere çok yönlü varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Aşağıda Çok Yönlü Varyans Analizi'ne ilişkin bulgular sunulmaktadır.

3.4.1. Algılanan Anne Kabul/Reddinin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması

Ebeveyn kabul-red ölçeği anne formundan elde edilen puanların öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Çok Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. Öğrenim görülen fakülte; spor bilimleri, tıp, hukuk ve mühendislik olmak üzere bağımsız değişken olarak atanmıştır. Algılanan anne kabulü ve algılanan anne reddi, bağımlı değişken olarak analize eklenmiştir. Analiz sonuçları, anne formu alt boyutlarının, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını ($F_{(6,662)} = 1.476, p > .05, \eta^2 = .01$) göstermektedir.

3.4.2. Algılanan Baba Kabul/Red ve İhmalinin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması

Ebeveyn kabul-red ölçeği baba formundan elde edilen puanların öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Çok Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. Öğrenim görülen fakülte; spor bilimleri, tıp, hukuk ve mühendislik olmak üzere bağımsız değişken olarak atanmıştır. Algılanan baba kabulü, algılanan baba reddi ve algılanan baba ihmali bağımlı değişken olarak analize eklenmiştir. Analiz sonuçları, baba formu alt boyutlarının, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını ($F_{(9,993)} = 2.344, p > .05, \eta^2 = .02$) göstermektedir.

3.4.3. Öz Yeterliğin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması

Genel Öz Yeterlilik ölçeğinden elde edilen puanların öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Çok Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. Öğrenim görülen fakülte; spor bilimleri, tıp, hukuk ve mühendislik olmak üzere bağımsız değişken olarak atanmıştır. Sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama bağımlı değişken olarak analize eklenmiştir. Analiz sonuçları öz yeterlik değişkeninin alt boyutlarının, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığına ($F_{(9,993)} = 4,279, p = .000, \eta^2 = .04$) işaret etmektedir. Bu doğrultuda, öğrenim görülen fakülte toplam değişimin % 4'ünü açıklamaktadır.

Öz yeterlik değişkeni alt boyutlarının öğrenim görülen fakülteye göre değişiminin incelendiği varyans analizi sonuçları değerlendirilirken Bonferroni düzeltmesi ile kesme noktası .008 (.05/6) olarak belirlenmiştir. Sürdürme çabası/ısrar alt boyutu, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşmaktadır ($F_{(3,331)} = 5.63, p = .001, \eta^2 = .05$). Bu doğrultuda gruplar arasındaki farkı belirlemek amacıyla post-hoc testleri yapılmıştır. Katılımcıların sürdürme çabası/ısrar alt boyutuna göre grup varyanslarının eşitliğine ilişkin Levene Testi sonuçları .05'ten büyük olduğu için grup varyanslarının homojen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle sürdürme çabası/ısrar açısından gruplar arasında fark olup olmadığını araştırmak amacı ile Bonferroni testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcıların sürdürme çabası/ısrar düzeylerinin (Ort. = 10.89), tıp fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla (Ort. = 9.76) anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcıların sürdürme çabası/ısrar düzeyleri (Ort. = 10.89), hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla (Ort. = 9.48) anlamlı şekilde yüksektir.

Başlama alt boyutu, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşmaktadır ($F_{(3,331)} = 3.54$, $p = .01$, $\eta^2 = .03$). Bu doğrultuda gruplar arasındaki farkı belirlemek amacıyla post-hoc testleri yapılmıştır. Katılımcıların başlama alt boyutuna göre grup varyanslarının eşitliğine ilişkin Levene Testi sonuçları .05'ten küçük olduğu için grup varyanslarının homojen olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle başlama alt boyutu açısından gruplar arasında fark olup olmadığını araştırmak amacı ile Games-Howell testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcıların başlama puanlarının (Ort. = 35.97), tıp fakültesinde (Ort. = 32.37) ve hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla (Ort. = 32.00) anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermektedir.

Yılmama alt boyutu, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşmaktadır ($F_{(3,331)} = 12.96$, $p = .000$, $\eta^2 = .11$). Bu doğrultuda gruplar arasındaki farkı belirlemek amacıyla post-hoc testleri yapılmıştır. Katılımcıların yılmama alt boyutuna göre grup varyanslarının eşitliğine ilişkin Levene Testi sonuçları .05'ten büyük olduğu için grup varyanslarının homojen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle yılmama açısından gruplar arasında fark olup olmadığını araştırmak amacı ile Bonferroni testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcıların yılmama puanlarının (Ort. = 19.74), tıp fakültesinde (Ort. = 17.26) ve hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla (Ort. = 16.38) anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermektedir.

3.4.4. Psikolojik Belirti Düzeyinin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması

Kısa Symptom Envanteri'nden elde edilen puanların öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Çok Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. Öğrenim görülen fakülte; spor bilimleri, tıp, hukuk ve mühendislik olmak üzere bağımsız değişken olarak atanmıştır. Hostilite, olumsuz benlik, depresyon, anksiyete ve somatizasyon bağımlı değişken olarak analize eklenmiştir. Analiz sonuçları psikolojik belirti alt boyutlarının, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığına ($F_{(15,987)} = 3,699$, $p = .000$, $\eta^2 = .05$) işaret etmektedir. Buna göre öğrenim görülen fakülte toplam değişimin % 5'ini açıklamaktadır.

Psikolojik belirti alt boyut puanlarının öğrenim görülen fakülteye göre değişiminin incelendiği varyans analizi sonuçları değerlendirilirken Bonferroni düzeltmesi ile kesme

noktası .008 (.05/6) olarak belirlenmiştir. Hostilite düzeyi, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşmaktadır ($F_{(3,331)} = 5.89, p = .000, \eta^2 = .05$). Bu doğrultuda gruplar arasındaki farkı belirlemek amacıyla post-hoc testleri yapılmıştır. Katılımcıların hostilite düzeyine göre grup varyanslarının eşitliğine ilişkin Levene Testi sonuçları .05'ten büyük olduğu için grup varyanslarının homojen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle hostilite düzeyi açısından gruplar arasında fark olup olmadığını araştırmak amacı ile Bonferroni testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcıların hostilite düzeylerinin (Ort. = 17.43), tıp fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla (Ort. = 13.91) anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermektedir.

Olumsuz benlik düzeyi, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşmaktadır ($F_{(3,331)} = 7.90, p = .000, \eta^2 = .05$). Bu doğrultuda gruplar arasındaki farkı belirlemek amacıyla post-hoc testleri yapılmıştır. Katılımcıların olumsuz benliklerine göre grup varyanslarının eşitliğine ilişkin Levene Testi sonuçları .05'ten büyük olduğu için grup varyanslarının homojen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle olumsuz benlik açısından gruplar arasında fark olup olmadığını araştırmak amacı ile Bonferroni testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcıların olumsuz benlik düzeylerinin (Ort. = 29.54), tıp fakültesinde (Ort. = 23.38), spor bilimleri fakültesinde (Ort. = 24.34) ve mühendislik fakültesinde (Ort. = 23.61) öğrenim gören öğrencilere kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermektedir.

Depresyon düzeyi, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşmaktadır ($F_{(3,331)} = 7.90, p = .000, \eta^2 = .05$). Bu doğrultuda gruplar arasındaki farkı belirlemek amacıyla post-hoc testleri yapılmıştır. Katılımcıların olumsuz benliklerine göre grup varyanslarının eşitliğine ilişkin Levene Testi sonuçları .05'ten büyük olduğu için grup varyanslarının homojen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle depresyon düzeyi açısından gruplar arasında fark olup olmadığını araştırmak amacı ile Bonferroni testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcıların depresyon düzeylerinin (Ort. = 34.49), tıp fakültesinde (Ort. = 27.69), spor bilimleri fakültesinde (Ort. = 27.57) ve mühendislik fakültesinde (Ort. = 28.24) öğrenim gören öğrencilere kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermektedir.

Anksiyete düzeyi, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşmaktadır ($F_{(3,331)} = 7.90, p = .000, \eta^2 = .05$). Bu doğrultuda gruplar arasındaki farkı belirlemek amacıyla post-hoc

testleri yapılmıştır. Katılımcıların anksiyete düzeylerine göre grup varyanslarının eşitliğine ilişkin Levene Testi sonuçları .05'ten küçük olduğu için grup varyanslarının homojen olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle anksiyete düzeyi açısından gruplar arasında fark olup olmadığını araştırmak amacı ile Games-Howell testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcıların anksiyete düzeylerinin (Ort. = 30.78), tıp fakültesinde (Ort. = 24.20) öğrenim gören öğrencilere kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğunu göstermektedir.

Son olarak somatizasyon düzeyinin, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{(3,331)} = 4.36$ $p > .008$, $\eta^2 = .04$). Ana değişkenlerin alt boyutlarının öğrenim görülen fakülte açısından karşılaştırıldığı çok yönlü varyans analize ilişkin ortalama, standart sapma, F ve anlamlılık değerleri Tablo 9.'da aktarılmıştır.

Tablo 9. Ebeveyn Kabul-Reddi, Öz Yeterlik, Psikolojik Belirtiler Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Karşılaştırılması

Değişken	Spor Bilimleri F.		Tıp F.		Hukuk F.		Mühendislik F.		F	p
	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S	Ort.	S		
EKRÖ- Anne Form										
Anne Kabulü	14.01	5.26	13.94	5.10	13.83	6.59	15.61	5.20	2.01	AD
Anne Reddi	19.04	4.53	19.37	5.34	20.30	5.37	18.40	3.85	2.16	AD
EKRÖ- Baba Form										
Baba Kabulü	18.81	7.31	17.50	7.76	15.87	6.91	16.06	6.52	5.89	AD
Baba Reddi	12.80	5.07	12.62	4.49	13.71	5.86	13.44	6.03	3.54	AD
Baba İhmali	7.59	5.13	8.04	3.18	9.12	3.43	8.94	3.37	4.04	AD
GÖY										
Sürdürme Ç./I.	10.89	2.41	9.76	2.72	9.48	2.39	10.53	2.59	5.63	< .01
Başlama	35.97	6.61	32.37	8.34	32.00	7.60	34.99	6.52	5.76	< .01
Yılmama	19.74	3.98	17.26	4.65	16.38	3.68	19.31	3.88	12.9	< .01
KSE										
Hostilite	16.91	6.02	13.91	5.18	17.43	6.02	15.21	5.64	6.83	< .01
Olumsuz Benlik	24.34	11.24	23.38	8.84	29.54	10.57	26.61	8.58	7.90	< .01
Depresyon	27.57	12.02	27.69	11.02	34.49	11.05	28.24	9.64	8.36	< .01
Anksiyete	25.21	11.80	24.20	9.31	30.78	11.99	24.94	8.27	7.57	< .01
Somatizasyon	15.64	8.00	13.82	4.80	17.16	7.26	15.00	5.22	4.37	AD

Not. EKRÖ = Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, GÖY = Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Sürdürme Ç./I = Sürdürme Çabası/Israr.

3.5. EBEVEYN KABUL-REDDİNİN, ÖZ YETERLİĞİN VE PSİKOLOJİK BELİRTİLERİN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BAĞIMSIZ GRUPLAR İÇİN T TESTİ ANALİZİ SONUÇLARI

Çalışmanın ana değişkenlerinin veri toplama yöntemine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla bağımsız gruplar için T testi analizi yapılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, katılımcıların annelerinden algıladıkları red tutumları, veri toplama yöntemi açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır, ($t_{(172.45)} = 2.77, p = .01$). Ortalama puanlara göre, internet tabanlı veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcıların annelerinden algıladıkları red tutumları (Ort. = 33.89), kâğıt kalem veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcılara kıyasla (Ort. = 31,29) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Benzer şekilde, katılımcıların babalarından algıladıkları red tutumları, veri toplama yöntemi açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır, ($t_{(141.42)} = 3.10, p = .00$). Ortalama puanlara göre, internet tabanlı veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcıların babalarından algıladıkları red tutumları (Ort. = 39,70), kâğıt kalem veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcılara kıyasla (Ort. = 34,93) istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların öz yeterlik düzeyleri, veri toplama yöntemi açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($t_{(165,67)} = -3,34, p = .00$). Ortalama puanlara göre, kâğıt kalem veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcıların öz yeterlikleri (Ort. = 65,59), internet tabanlı veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcılara kıyasla (Ort. = 61,37) istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların psikolojik belirti düzeylerinin ise veri toplama yöntemine açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir ($t_{(386)} = 0.87, p > .05$). Değişkenlerin ortalama ve standart puanları Tablo 10.'da verilmiştir.

Tablo 10. Algılanan Anne ve Baba Reddinin, Öz Yeterlik ve Psikolojik Belirti Düzeyinin Veri Toplama Yöntemi Açısından Karşılaştırılması

Değişken	Çevrimiçi (N=309)		Kağıt-Kalem (N=79)		p
	Ort.	S	Ort.	S	
Algılanan Anne Reddi	33.89	9.80	31.29	6.73	< .05
Algılanan Baba Reddi	39.70	14.03	34.93	11.67	< .01
Öz Yeterlik	61.37	12.88	65.59	9.18	< .01
Psikolojik Belirti	112.65	40.94	108.29	34.43	AD

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmada; ebeveyn kabul-reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik inancının aracılık etkisi incelenmiştir. Ayrıca, çalışmada incelenen değişkenler (algılanan anne reddi, algılanan baba reddi, öz yeterlik ve psikolojik belirtiler) arasındaki ilişkiler ve bu değişkenlerin katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular, ilgili alan yazın ışığında tartışılmıştır. İlk olarak, araştırma değişkenlerinin birbirleri ile olan ilişkilerinin incelenmesi amacıyla yürütülen Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi bulguları tartışılmıştır. Daha sonra olarak üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn kabul-reddi kabul ile erken yetişkinlik dönemindeki psikolojik belirti düzeyleri arasındaki ilişkide öz yeterlik inancının aracı rolünün incelenmesi amacıyla yürütülen Aracı Değişken Analizi bulguları yine ilgili alan yazın ışığında tartışılmıştır. Son olarak çalışmada yer alan ana değişkenlerin öğrenim görülen fakülte ve veri toplama yöntemine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular ilgili alan yazın ışığında tartışılmıştır. Araştırma hipotezleri ve soruları doğrultusundan yapılan istatistiksel analizlerin sonucunda elde edilen bulgular tartışıldıktan sonra çalışmanın klinik doğrular ve önemi, sınırlılıkları, ileriki çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

4.1. EBEVEYN KABUL-REDDİ, ÖZ YETERLİK VE PSİKOLOJİK BELİRTİLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma denenceleri doğrultusunda yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonuçları, çalışmada yer alan ana değişkenler arasında farklı düzeylerde anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir.

Mevcut çalışma bulguları, anneden ve babadan algılanan reddin psikolojik belirtiler ile ilişkisinin pozitif yönde anlamlı olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, üniversite öğrencilerinin çocukluklarında ebeveynlerinden algıladıkları red arttıkça genç yetişkinlik dönemlerindeki psikolojik belirti düzeyleri artmaktadır. Rohner ve Britner (2002) evrensel düzeyde ebeveyn kabul-reddinin özellikle üç psikolojik bozuklukla ilişkili olduğunu, bunların tek uçlu depresyon ve depresif bozukluklar, davranış problemleri ve

madde bağımlılığı olduğunu belirtmişlerdir. Khaleque ve Rohner'in (2012) 5 ülkeden 19.511 katılımcıyı içeren 66 çalışmayı inceledikleri meta analiz çalışmalarında, hatırlanan ebeveyn kabul reddi ile psikolojik uyum arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Sentse ve ark. (2010) ebeveynlerden ve akranlardan algılanan kabul ve reddin psikopatoloji gelişimi üzerindeki etkilerini, erken ergenlik dönemindeki 1023 kişi üzerinden inceledikleri çalışmanın sonucunda, algılanan akran kabulünün psikopatoloji gelişimini üzerinde güçlü bir koruyucu etkiye sahip olduğunu algılanan ebeveyn reddinin ise psikopatoloji gelişimi için güçlü risk faktörlerinden olduğunu belirtmişlerdir. Bunun dışında, giriş bölümünde de aktarıldığı üzere ebeveyn reddinin, depresyon (Baker ve Hoerger, 2012; Rudolph ve Zimmer-Gembeck, 2014), panik bozukluk (Someya ve ark., 2000), kaygı bozukluğu (Rudolph ve Zimmer-Gembeck, 2014), obsesif kompulsif bozukluk (Alonso ve ark., 2004), yeme bozuklukları (Fosse ve Holen, 2006), alkol ve madde bağımlılığı (Hentges ve ark. 2018) gibi psikolojik bozukluklarla ilişkili olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, elde edilen bulgu mevcut araştırmanın ilk hipotezi ile paralel yönde olup ilgili alan yazında da bu bulguyu destekler nitelikte çok sayıda çalışmaya ulaşılmıştır.

Çalışma bulguları, ebeveynlerden algılanan red ve öz yeterlik inancı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bulgu mevcut çalışma hipotezini destekler nitelikte olup ilgili alan yazında ebeveynlerden algılanan red ile öz yeterlik inancı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sonuçları da mevcut bulguyla tutarlı gözükmemektedir (örn., Aktar ve Nahar, 2014; Kausar ve Kazmi, 2011; Khan ve ark., 2011; Riaz ve Qasmi, 2012). İlgili alan yazında ebeveynlerden algılanan tutum ile öz yeterlik inancı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sonuçları da mevcut bulguyu destekler niteliktedir. Reddedici anne tutumu ile öz yeterlik düzeyi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (Khan ve ark., 2011; Niditch ve Varela, 2012); annenin kabul edici ve özerklik tanıyıcı tutumu ile öz yeterlik inancı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki; demokratik anne-baba tutumu ile öz yeterlik düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013) olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur.

Kişinin kendisi ile ilgili düşüncelerinin oluşması ve benlik algısı geliştirmesi bir gelişim süreci olarak nitelendirilmektedir. Kişinin benlik algısı yalnızca kendi davranışları ile değil kişilerarası olgular aracılığı ile de şekillenmektedir (Safran ve Segal, 1990). Bu

doğrultuda çocuğun içinde büyüdüğü çevre ve ebeveynleri ile olan ilişkisi, kendine yönelik düşüncelerinin oluşmasında önemli bir etken olarak ön plana çıkmaktadır (Heinicke ve Westheimer, 1965). Bowlby (1980) çocuğun ebeveynlerinden yeterli destek ve şefkat görmesinin bakım verenlerine yönelik olumlu deneyimlerinin pozitif bir ego geliştirmesine ve kendisi ile ilgili olumlu duyguların oluşmasına yardımcı olacağını ifade etmiştir. Öte yandan sevgi ve şefkat ortamından yoksun büyüyen çocuklar sevilmediğini düşünmekte ve kendine yönelik düşünceleri olumsuz olmaktadır (Bowlby, 1980). Yaşamın erken dönemlerinde, ebeveynlerden yeterli derecede duygusal sıcaklık alamamak, çocuğu sahip olduğu olumsuz özelliklerden dolayı tutarlı bir şekilde redde maruz kaldığına ve bu durumu değiştirmek için çok az şey yapabileceğine ikna edebilir. Böyle bir iklimde büyüyen çocukların ise yaşamlarının ilerleyen bölümlerinde düşük bir öz yeterlik inancına sahip olmaları muhtemel gözükmemektedir. Bu doğrultuda mevcut çalışma bulgusu beklenen yönde ve ilgili alan yazında yer alan çalışmaların bulguları ile tutarlı olduğu görülmektedir.

Çalışma bulguları, öz yeterlik ve psikolojik belirtiler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, kişilerin yeterliklerine ilişkin inançları azaldıkça psikolojik belirti düzeyleri artmaktadır. İlgili alan yazın gözden geçirildiğinde bu bulguyu destekler nitelikte çalışmalara rastlanmıştır. Gözden geçirilen çalışmalar öz yeterliğin depresyon, (Ehrenberg, Cox ve Kopmann, 1991; Ghaderi ve Solehi, 2011; Gilliam, 2005; Herman ve Betz, 2004; Jenkins, Goodness ve Buhrmester, 2002; Muris ve ark., 2001; Scoot ve ark., 2008) kaygı, (Endler ve ark. 2001; Ghaderi ve Solehi, 2011; Roxuel, 1999) stres, (Flynn ve Chow, 2017) sosyal kaygı (Lancu ve ark., 2015) intihar düşüncesi (Daruwala ve ark., 2018); Feng, Li ve Chen, 2015) gibi psikolojik sıkıntılarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak öz yeterlik ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin anlamlı olması beklenen yönde ve alan yazınla tutarlı bir bulgudur. Bu doğrultuda, söz konusu bulguya ilişkin bazı açıklamaların yapılabileceği düşünülmektedir.

Öz yeterlik inancı motivasyon süreçlerinin düzenlenmesinde kilit bir rol oynamaktadır (Bandura, 1991). Kişiler kendileri için hedefler belirler, belirledikleri hedefler doğrultusunda neler yapabileceklerine dair inançlar geliştirirler ve hedeflerini gerçekleştirmek üzere kendilerini motive ederler (Bandura, 1993). Kişi kendisi için

önemli olan hedeflerini gerçekleştirme sürecinde yaşam anlamı edinme gibi psikolojik ihtiyaçları için doyum sağlamakta böylelikle kişinin psikolojik iyi oluş düzeyi artmaktadır (Scheier ve ark., 2006). Yaşama bağlılık kişinin hedeflerinden beslenmekte öz yeterlik inancı ise hedefe ulaşma sürecinde motivasyonu artırarak yaşama bağlılığa katkı sağlayan yapılardan biri olarak öne çıkmaktadır (Kansu ve Hızlı-Sayar, 2018). Bu doğrultuda düşük öz yeterlik inancı, kişinin hedeflerine yaşamı ve benliği için önemli bir anlam atfetmesini engelliyor olabilir. Hedefe ulaşma sürecinde becerilerine ve yeteneklerine güvenmeyen kişiler, bu hedeflere ulaşmanın yaşamları için kritik bir öneme sahip olmadığına kendilerine inandırabilir. Dolayısıyla kişinin yaşam doyumunu ve yaşama bağlılığını artırabilecek olan hedefe ulaşma süreci, öz yeterlik düzeyi düşük kişiler için becerilerini ve yeteneklerini aktif bir şekilde sorguladığı zorlu bir sürece dönüşerek kişinin psikolojik belirti gösterme eğilimini artırabilir.

Çalışmanın bir başka bulgusuna göre katılımcıların ebeveyn kabul reddi ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının, sıcaklık boyutunun kabul ucuna yakın olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle üniversite öğrencileri, çocukluk dönemlerinde anne ve babalarından reddedici bir tutuma kıyasla daha çok kabul edici bir tutum algıladığını belirtmişlerdir. İlgili alan yazından bu bulguyu destekler nitelikte çalışmalara rastlanmıştır (Cournoyer ve ark. 2005; Dwairy, 2010; Dural ve Yalçın, 2014; Varan, 2005; Varan ve ark. 2008;). Bununla birlikte mevcut çalışma bulguları, algılanan anne reddi ile algılanan baba reddi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Anne ve babadan algılanan red arasında anlamlı bir ilişki (Dural ve Yalçın, 2014; Khaleque ve ark., 2019; Ki ve ark., 2018), anneden algılanan kabul ile babadan algılanan kabul arasında anlamlı bir ilişki (Ulu-Yalçınkaya ve Demir, 2018; Varan ve ark. 2008) anneden algılanan red ile babadan algılanan kabul arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (Papadaki ve Giovazolias, 2015) olduğunu belirten çalışmaların bulguları, elde edilen bulguyla tutarlı gözükmemektedir.

Algılanan anne ve baba reddinin birbiri ile ilişkili olması aile içindeki ilişkilerin dinamik ve etkileşimli bir yapıda olmasıyla ilgili olabilir. Aile sistemleri kuramı, bireylerin sadece ailenin bir üyesi olmaktan ziyade eş sistemi, kardeş sistemi ve ebeveyn-çocuk sistemlerine de dahil olduğunu öne sürmektedir. Her bir alt sistem, diğer sistemler içinde meydana gelen durumlardan etkilenmektedir (Schaffer, 1996). Bu doğrultuda anne ve

çocuk alt sistemindeki ilişkilerin, baba ve çocuk arasındaki etkileşimi; benzer şekilde baba ve çocuk alt sistemindeki ilişkilerin de anne ve çocuk arasındaki etkileşimi etkileyebileceği düşünülmektedir. Tüm alt sistemlerin birbiriyle etkileşim halinde olması sebebiyle çocukluk döneminde annesinin red tutumuna maruz kalmış bir kişi aynı zamanda babasının; benzer şekilde babasının red tutumuna maruz kalmış bir kişi aynı zamanda annesinin de red tutumuna maruz kalmış olabilir.

Ebeveyn kabul-reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde algılanan baba reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin, algılanan anne reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiye kıyasla daha güçlü olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, kişilerin çocukluklarında babalarından algıladıkları reddin, genç yetişkinlik dönemlerinde gösterdikleri psikolojik belirtiler üzerinde annelerinden algıladıkları redde kıyasla daha güçlü etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Bayat'ın (2015) algılanan baba reddinin psikopatoloji düzeyindeki varyansın %15'ini açıklarken algılanan anne reddinin psikopatoloji düzeyindeki varyansın %7'sini; Khaleque ve arkadaşlarının (2019) babadan algılanan kabulün tek başına psikolojik uyum değişkeninin %24'ünü açıklarken anneden algılanan reddin psikolojik uyumun yalnızca %2'sini açıkladığını aktardıkları araştırma sonuçları mevcut bulguyla tutarlılık göstermektedir. Brody, Moore ve Glei (1994) tarafından yapılan boylamsal bir çalışma, babadan algılanan kabulün, ergenlerin tutumlarının şekillenmesinde uzun vadeli bir etkisi olduğunu ortaya koyarken anneden algılanan sıcaklığın, ergenlerin daha sonraki tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Sonuç olarak ilgili alan yazında, algılanan baba reddinin psikolojik belirti düzeyi üzerinde algılanan anne reddine kıyasla daha güçlü bir etkiye sahip olması sonucunu destekler nitelikte çalışmalara rastlanmıştır.

Psikoloji alanında aile üzerine yapılan çalışmaların uzun bir süre boyunca, genellikle anne ve çocuk arasındaki etkileşim üzerine yoğunlaşırken baba ve çocuk arasındaki ilişkiye daha az odaklandığı dikkat çekmektedir (Cabrea ve ark., 2000). Bu duruma çocuğun gelişim sürecinde, annenin babaya kıyasla daha önemli ve etkin bir role sahip olduğu düşüncesi neden olabilmektedir (Şahin ve Demiriz, 2014). Mevcut çalışmanın da temel aldığı Ebeveyn Kabul-Reddi Kuramı ise hem anneden hem de babadan algılanan kabul ve reddin yetişkinlikteki uzantılarına odaklanmaktadır. Rohner ve Veneziano (2001) babadan algılanan kabulün, çocukların psikolojik iyi olma hali ve sağlığının yanı sıra bir

dizi psikolojik ve davranışsal problemde en az anneden algılanan kabul kadar önemli ve etkili olduğunu vurgulamışlardır. Nitekim mevcut çalışmadan elde edilen bulgu, üniversite öğrencilerinin gösterdikleri psikoloji belirti düzeyinin, anne ve babalarından algıladıkları red ile ilişki olduğunu üstelik babadan algılanan red ile psikolojik belirti düzeyi arasındaki ilişkinin anneden algılanan redde kıyasla daha güçlü olduğunu göstermektedir.

4.2. EBEVEYN KABUL-REDDİ İLE PSİKOLOJİK BELİRTİLER ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZ YETERLİĞİN ARACI ROLÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Algılanan ebeveyn reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik inancının aracı rolü olup olmadığını belirlemek amacıyla anne ve baba boyutu ayrı ayrı olmak üzere aracı değişken analizi gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği'nin alt boyutlarını oluşturan Anne ve Baba formlarından alınan toplam puanlar bağımsız değişkenleri, Kısa Semptom Envanteri'nden alınan toplam puan ise bağımlı değişkeni ifade etmiştir. Aracılık analizine geçmeden önce gerçekleştirilen korelasyon analizlerinin bulguları incelenmiş; öz yeterlik inancı ile bağımlı ve bağımsız değişken arasında anlamlı ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, algılanan anne-baba reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolü incelenmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Yapılan aracı değişken analizi bulgularına göre, algılanan anne ve baba reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide genel öz yeterliğin aracı rolünün bulunduğu gözlenmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgunun, mevcut çalışma hipotezini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çocukluk dönemine ilişkin algılanan ebeveyn kabul reddinin, kişinin öz yeterlik inancının zayıflamasında etkili olduğu bu doğrultuda bireyin erken yetişkinlik döneminde psikolojik belirti gösterme eğiliminin arttığı söylenebilmektedir. Algılanan anne reddi ve öz yeterlik değişkenlerinin ele alındığı modelde, psikolojik belirti düzeyindeki varyansın %24'ü açıklanmaktadır. Algılanan baba reddi ve öz yeterlik değişkenlerinin ele alındığı modelde ise psikolojik belirti düzeyindeki varyansın %26'sının açıklandığı görülmektedir. İlgili alan yazında bahsi geçen değişkenlerin bir arada yer aldığı kısıtlı sayıda çalışmaya ulaşılmakla birlikte mevcut bulguyu destekler nitelikte çalışmalara rastlanmıştır (örn., Jankowska ve ark., 2018; Loton ve Waters, 2017; Muris ve ark., 2001; Nidich ve Varela, 2012; Reed ve ark.,

2016). Bu doğrultuda elde edilen bulguya yönelik bazı açıklamaların yapılabileceği düşünülmektedir.

EKAR'ın kişilik alt kuramı, ebeveynleri ve diğer önemli kişiler tarafından olumlu tepki ihtiyacı yeterince karşılanmayan kişilerin yaşamındaki durumlara karşı hem duygusal hem de davranışsal belirli yanıt verme eğilimleri olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda, kişilik alt kuramı yaştan, cinsiyetten, etnik kökenden bağımsız olarak olumlu tepki ihtiyacı yeterince karşılanmayan kişilerin sahip olduğu kişilik eğilimlerinden birisinin de olumsuz öz yeterlik olduğunu öne sürmektedir (Khaleque ve Rohner, 2012). Rohner (2016) bu durumun, bireylerin kendileri için önemli diğer kişilerin onlar hakkında yaptıkları değerlendirmeleri içselleştirme eğiliminden kaynaklandığını belirtmektedir. Ebeveyn kabul-reddi kuramına göre bağlanma figürleri tarafından reddedilme algılayan kişiler kendilerini değersiz ve olumsuz eleştirilere layık biri olarak görmekte bunun sonucunda ise kendilerini kişisel olarak yetersiz algılamaktadır. Çocukluğunda reddedilmeye bağlı olarak olumsuz öz yeterlik duyguları geliştiren kişiler, yetişkinliklerinde bu duygular ile tutarlı bir şekilde davranmaya başlayabilirler. Kişiler geliştirdikleri olumsuz öz yeterlik duygularını hayatlarının diğer alanlarına da genelleme eğilimindedir. Kişi kendisini yetersiz hissettiğinde ve bu duygu ile tutarlı şekilde davranmaya başladığında diğer insanlar onları daha olumsuz bir şekilde eleştirir ve bu olumsuz eleştiriler ise kişinin zaten azalmış olan öz-yeterlik hissine bir dönüt olarak ulaşır ve bu hissin devam etmesine neden olur (Rohner, 1986). Dolayısıyla yaşamın erken dönemlerinden itibaren ebeveynleri tarafından reddedici tutumlara ve eleştirilere maruz kalan bir kişinin kendisi hakkındaki olumsuz değerlendirmeleri içselleştirmesinin kişinin öz yeterlik inancının zayıflamasına neden olarak psikolojik iyi olma hali üzerinde bozucu bir etkiye neden olduğu söylenebilir.

Bu araştırma sonucuna yönelik bir diğer açıklama, yaşamın erken dönemlerinden itibaren algılanan ebeveyn reddinin, öz yeterlik inancının gelişiminde önemli bir role sahip olan sözel ikna sürecini olumsuz yönde etkilemesiyle ilgili olabilir. Bireylerin kendilerini zorlayıcı durumlarla başarılı bir şekilde başa çıkabileceklerine inanmaları, etrafındaki kişilerin sözleriyle bireye olumlu geri bildirimlerde bulunması yoluyla sağlanabilmektedir ve bu durum sözel ikna süreci olarak adlandırılmaktadır (Bandura, 1977). Schunk (1987) özellikle küçük yaşta çocukların öz yeterliğine ilişkin

değerlendirmelerinin, yakın çevresinde bulunan kişilerin sözel ikna yolu ile söylediklerinden kolayca etkilendiğini belirtmiştir. Dolayısıyla çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden yeterli derecede sıcaklık algılayamayan kişinin, belirli bir amaç veya görev karşısında başarılı bir şekilde baş etme davranışı sergileyeceğine dair ebeveynlerinden olumlu geri bildirimler alamadığı, bu durumun ise kişinin öz yeterlik gelişiminin zayıflamasına neden olarak genç yetişkinlik döneminde psikolojik belirti gösterme eğilimini artıran etkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik değişkeninin aracı rolünü daha detaylı inceleyebilmek amacıyla bir sonraki aşamada öz yeterlik değişkeninin sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama boyutları aracı değişken analizine dahil edilmiştir.

İlk olarak, öz yeterliğin sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama boyutlarının algılanan anne reddi ile anlamlı ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Öte yandan, başlama ve yılmama boyutlarının algılanan baba reddi ile anlamlı bir ilişkisinin olduğu fakat sürdürme çabası/ısrar boyutu ile algılanan baba reddi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle algılanan baba reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide sürdürme çabası/ısrar boyutu aracı değişken analizine dahil edilmemiştir. Sürdürme çabası/ısrar boyutunun, algılanan anne reddiyle anlamlı bir ilişkisi bulunurken algılanan baba reddiyle anlamlı bir ilişkisinin bulunmaması, anne ve babaların çocuklarıyla ilgilenme biçimlerinin doğası gereği birbirinden farklı özellikler barındırması nedeniyle (Bowey, 1995) anneden ve babadan algılanan reddin çocuğun gelişimi üzerinde farklı etkileri olabilmesiyle açıklanabilir. Özellikle Türk toplumu göz önüne alındığında çocukların gelişimiyle ilgili sorumlulukların ve görevlerin daha çok anne tarafından yerine getirildiği görülmektedir. Bu doğrultuda, bireylerin görevlerine ve belirledikleri amaçlara yönelik eylemlerini gerçekleştirirken var olan becerilerine ilişkin olumlu veya olumsuz geri bildirimler, daha çok anneleri tarafından yapılıyor olabilir. Bandura (1997) ebeveynleri tarafından farklı aktiviteleri denemesi ve çabalarını devam ettirmesi yönünde desteklenen çocukların, zorlukları daha yetkin bir şekilde karşılayabileceğini belirtmektedir. Bu doğrultuda özellikle yaşamın erken dönemlerinde çocukların içinde bulundukları çevre ile etkileşiminde anne babaya kıyasla daha fazla rol alıyor olabilir. Örneğin, tek başına giyinmek, tuvalete gitmek gibi çocuğun ilk defa

deneyimleyeceği durumlar karşısında olası zorlukların üstesinden gelip başarılı olabileceğine ilişkin olumlu geri bildirimler yoluyla motive edilmesinin daha çok anne tarafından gerçekleştirilmesi muhtemeldir. Dolayısıyla çocuğun herhangi bir görev veya amaç doğrultusunda başarıya ulaşana dek çaba sarf etmeye devam etmesinin, algılanan baba reddinden ziyade algılanan anne reddiyle anlamlı ilişkisinin olması anlaşılır gözükmemektedir.

Anne boyutuna ilişkin bulgular, sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama aracı değişkenlerinin toplam dolaylı etkisinin anlamlı olmasıyla birlikte algılanan anne reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide sadece başlama aracı değişkeninin özgül dolaylı etkisinin anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle algılanan anne reddi, bahsi geçen üç aracı değişkene ait toplam dolaylı etki ve sadece başlama boyutuna ait özgül dolaylı etki aracılığıyla psikolojik belirtiler üzerinde yordayıcı etki göstermektedir. Dolayısıyla sürdürme çabası ve yılmama, algılanan anne reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide tek başlarına aracı rol üstlenmezken başlama boyutuyla bir arada bulunduklarında aracı rol üstlenmektedirler.

Baba boyutuna ilişkin bulgular, başlama ve yılmama aracı değişkenlerine ait toplam dolaylı etkinin anlamlı olduğunu fakat yılmama boyutunun algılanan baba reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide özgül dolaylı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Buna göre başlama boyutunun, algılanan baba reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aracı rolü bulunurken yılmama boyutunun aracı rolü bulunmamaktadır. Bir diğer deyişle, algılanan baba reddi, bahsi geçen iki aracı değişkene ait toplam dolaylı etki ve sadece başlama boyutuna ait özgül dolaylı etki aracılığıyla psikolojik belirtiler üzerinde yordayıcı etki göstermektedir. Dolayısıyla yılmama, algılanan baba reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide tek başına aracı rol üstlenmezken başlama boyutuyla bir arada bulunduğu aracı rol üstlenmektedir.

Sonuç olarak elde edilen bulgulara göre hem algılanan anne reddi hem de algılanan baba reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik değişkeninin sadece başlama boyutunun aracı rolü bulunduğu görülmektedir. Mevcut araştırma modelinde sadece başlama alt boyutunun aracılık etmesi dolayısıyla, yaşamın erken dönemlerinde ebeveynlerden algılanan reddin, kişinin öz yeterlik gelişimi sürecinde en çok belirli bir amaç veya görev karşısında baş etme davranışı sergilemeden pes etmesine etki ederek

yetişkinlik döneminde psikolojik belirti gösterme eğilimini artırdığı söylenebilmektedir. İlgili alan yazın gözden geçirildiğinde, algılanan ebeveyn kabul reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik değişkeninin sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama boyutlarının özgül dolaylı etkilerini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır ancak elde edilen bulgulara yönelik bazı açıklamaların yapılabileceği düşünülmektedir.

Algılanan ebeveyn kabul-reddinin sadece başlama boyutunun aracılığıyla psikolojik belirtileri yordaması, ebeveynlerden reddedici tutumlara ve eleştirilere maruz kalmanın kişide olumsuz değerlendirilme kaygısına yol açabilmesiyle ilgili olabilir. Yaşamın erken dönemlerinde çocuğun çevreyle etkileşim halindeyken sergilediği herhangi bir davranış karşısında ebeveynleri tarafından yoğun eleştirilere ve redde maruz kalması bir süre sonra çocukta olumsuz değerlendirilme korkusuna yol açarak yeni ve farklı bir amaç doğrultusunda gerekli çabayı ve davranışları sergilemesini engelleyen faktörlerden biri olabilir. Yoğun eleştirilerin ve reddin olduğu bir aile ortamında büyüyen çocuğun kendisine yapılan olumsuz değerlendirmeleri ve eleştirileri içselleştirmesi muhtemel gözükmemektedir (Rohner, 2016). Diğer bir ifadeyle, yeni bir görev veya hedefi gerçekleştirmeye çalışırken yoğun bir şekilde olumsuz değerlendirmelere maruz kalan çocuk, yaşamının ilerleyen bölümlerinde belirli bir hedefi gerçekleştirmek için gerekli beceri ve niteliklerinden yoksun olduğu için kendisine olumsuz değerlendirme yapıldığına inanabilir. Beck (1976) çevresel taleplerle başa çıkmada kendini yetersiz bulan kişilerin, kişisel eksiklikleri üzerine yoğun bir şekilde kafa yorarak potansiyel güçlükleri olduğundan daha zorlu görebileceğine işaret etmektedir. Bu doğrultuda kişi, beceri ve yetenekleri hakkında olumsuz öz değerlendirmelere sahip olmasından dolayı olası zorluklar karşısında başarılı olamayacağını düşünüp yeni bir görev veya amaca herhangi bir çaba göstermeden hiç başlamamayı tercih edebilir. Bu durum ise kişinin ebeveynlerinden algıladığı reddin etkisiyle hali hazırda düşük olan öz yeterliğinin gelişimine yine olumsuz bir katkıda bulunarak daha fazla psikolojik belirti gösterme eğilimini artırabilir.

Aracı değişken analizi sonucunda elde edilen bir diğer bulgu, algılanan anne ve baba reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide sürdürme çabası/ısrar ve yılmama boyutlarının aracı rolünün olmadığına işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, anne ve babadan algılanan

red sürdürme çabası/ısrar ve yılmama aracılığıyla psikolojik belirtileri yordamamaktadır. Elde edilen bu bulguyla ilgili olarak bazı açıklamaların yapılabileceği düşünülmektedir.

Sosyal Bilişsel Kuram, model alma, destek ve teşvik etme gibi sosyal etkilerin kişinin öz yeterlik inancı için katkı sağlayan mekanizmalar olduğunu öne sürmektedir. Bu sosyal etkiler ise sadece ebeveynler tarafından değil, akran ilişkileri, okul gibi kurumlar sayesinde de öz yeterliğin gelişimine katkıda bulunabilmektedir. Genç yetişkinlik dönemi, sadece ebeveynlerin değil akran ilişkileri, romantik ilişkiler gibi çeşitli kişilerarası ilişkilerin kişinin hayatının önemli bir parçası haline geldiği bir gelişim sürecidir. Thonberg ve ark. (2017) karşılıklı kabul ve destek ile karakterize edilen olumlu akran ilişkilerinin, kişinin öz yeterlik gelişimini güçlendirebileceğini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda ebeveynleri tarafından desteklenmeyen ve kabul görmeyen kişi, herhangi bir amaç doğrultusunda belirli zorluklarla karşılaştığında çevresinde bulunan akranlarından destekleniyor olabilir. Dolayısıyla çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinin reddedici tutumuna maruz kalmış kişinin, genç yetişkinlik dönemlerinde akranlarından veya diğer kişilerarası ilişkilerinden aldığı kabul ve destek, kişinin belirli bir görev veya amaç doğrultusunda, hedefine ulaşana dek çabasını sürdürmesini ve karşılaşacağı olası zorluklar karşısında yılmamasını sağlayabilir.

Söz konusu bulguya ilişkin bir başka açıklama, EKAR'ın baş etme alt kuramı çerçevesinde yapılabilir. Ebeveynlerinden yoğun bir şekilde red algılayan bazı kişiler, reddedilmenin verdiği duygusal acıya rağmen duygusal açıdan iyi bir gelişim izleyebilmektedir (Rohner, 2004). Algılanan reddin olumsuz etkilerinden diğerlerine göre daha az etkilenen kişiler baş ediciler 'copers' olarak adlandırılmaktadır (Rohner ve ark. 2003). Baş edici kişiler, çocukluk dönemlerinde ebeveynleri tarafından red tutumuna maruz kalmasına rağmen okul hayatında, meslek yaşantısında ve diğer görev odaklı alanlarda başarı sergileyebilmektedir. (Rohner, 2017). Bu doğrultuda reddedilen kişilerin, maruz kaldıkları bu tutumla başa çıkarak belirli bir amaç doğrultusunda çaba sarf etmeyi bırakmadan ve karşılaştığı zorluklar karşısında yılmadan başarılı olabileceği düşünülebilir. Bu noktadan hareketle, çocukluk dönemlerinde ebeveynleri tarafından red tutumuna maruz kalmasına rağmen bu tutumla baş edebilen çocukların, belirli bir amaç ve potansiyel zorluklar karşısında yılmama ve çabalarını sürdürme becerisi edindikleri,

bu becerilerin ise genç yetişkinlik dönemlerinde algılanan ebeveyn reddinin yol açabileceği psikolojik belirtileri azaltmada etkili olduğu düşünülebilir.

Sonuç olarak elde edilen bulgular ve aktarılan bilgiler doğrultusunda bireylerin çocukluk dönemlerinde anne ve babalarından algıladıkları kabul ve reddin, öz yeterlik inancının gelişiminde önemli bir rolü olmakla beraber bireyin sahip olduğu öz yeterlik inancının, çocukluk dönemlerinde ebeveynlerden red tutumuna maruz kalmanın sonucunda erken yetişkinlik döneminde gösterdiği psikolojik belirti düzeyinde etkili olduğu görülmektedir. İlgili alan yazın göz önünde bulundurulduğunda, öz yeterlik değişkeninin ifade edilen alt boyutlarıyla ebeveyn kabul-reddi temelinde incelenmesinin, genç yetişkinlik döneminde görülen psikolojik belirtilerin daha detaylı bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

4.3. EBEVEYN KABUL REDDİ, ÖZ YETERLİK VE PSİKOLOJİK BELİRTİ DEĞİŞKENLERİNİN ÖĞRENİM GÖRÜLEN FAKÜLTE AÇISINDAN FARKLILIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.3.1. Ebeveyn Kabul Reddinin, Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Farklılıklarının Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada katılımcıların çocukluk dönemlerine dair ebeveynlerinden algıladıkları kabul ve reddin öğrenim gördükleri fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak amacıyla EKRÖ Anne ve Baba Form'larının alt boyutları ile çok yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular, anneden algılanan kabul ve reddin, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından farklılaşmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, babadan algılanan kabul, red ve ihmal katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından farklılaşmamaktadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, spor bilimleri, tıp, hukuk ve mühendislik fakültelerinde öğrenim gören katılımcıların çocukluk dönemlerine dair ebeveynlerinden benzer tutumlar algıladığı görülmektedir. Dolayısıyla, katılımcıların ilgili fakültelere ilişkin meslek seçimlerinin, çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden algıladıkları kabul ve reddin bağımsız olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların spor bilimleri, tıp, hukuk ve mühendislik fakültelerinde öğrenim görmeyi tercih etmeleri üzerinde başka faktörlerin etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu faktörler, bireyin kişilik

özellikleri, bireyin mesleğe verdiği değer, mezun olduktan sonra iş bulma olanakları şeklinde olabilir.

4.3.2. Öz Yeterliğin, Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Farklılıklarının Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada katılımcıların öz yeterlik düzeylerinin öğrenim gördükleri fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak amacıyla öz yeterlik değişkeninin sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama boyutları ile çok yönlü varyans analizi yapılmıştır. Alt ölçeklerin bir bütün halinde değerlendirilerek öz yeterlik değişkenini temsil edebilmesi doğrultusunda (Yıldırım ve İlhan, 2010) ilgili alan yazında daha çok çalışmaya ulaşabilmek amacıyla izleyen bölümde öz yeterliğin öğrenim görülen fakülte açısından farklılaşması tartışılacaktır.

Öz yeterlik inancının, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını değerlendirmek amacıyla yapılan analiz sonuçları, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin sürdürme çabası/ısrar, başlama ve yılmama düzeylerinin tıp ve hukuk fakültelerinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, üç alt boyutun bir bütün şeklinde değerlendirilebilmesi dolayısıyla, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcıların öz yeterlik düzeylerinin, tıp ve hukuk fakültelerinde öğrenim gören katılımcıların öz yeterlik düzeylerine kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilmektedir. Altun'un (2019) beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören öğrenciler ile diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin öz yeterlik düzeylerini karşılaştırdığı çalışmasının sonuçları, beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiş olup mevcut çalışmada elde edilen bulguyu destekler niteliktedir. Benzer şekilde, Karaduman'ın (2015) üniversite öğrencilerinin öz yeterlik inançları ile yaşam boyu öğrenme arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, üniversite öğrencilerin öz yeterliklerinin, öğrenim gördüğü fakülte açısından anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini ve anlamlı farklılığın spor fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin lehine olduğunu belirtmiştir. Caba ve Pekel (2017) spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri ile sporcu kimlikleri arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, spor bilimleri fakültesinde

öğrenim gören öğrencilerin genel öz yeterliklerinin iyi düzeyde olduğunu aktarmışlardır. Sonuç olarak ilgili alan yazında, spor fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin öz yeterlik düzeyinin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulgusunu destekler nitelikte çalışmalara rastlanmıştır.

Bandura (1997) fiziksel aktivite de dahil olmak üzere bir dizi sağlık davranışının belirleyicilerinden birinin de öz yeterlik olduğunu belirtmektedir. Barker ve ark. (2013) belirli bir sporda başarıya ulaşmak için etkili psikolojik yapılardan birinin de öz yeterlik inancı olduğunu belirtmişlerdir. Moritz ve ark. (2000) spor ve öz yeterlik ilişkisini inceleyen 45 araştırma ve 102 korelasyon analizi üzerinden bir meta analiz çalışması yapmış ve çalışmanın sonucunda, öz yeterlik ve spor performansı arasındaki korelasyonun ortalama .38 değerinde olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte yazarlar, incelenen çalışmalar sonucunda, öz yeterlik inancının spor performansını etkilediğini spor performansının ise öz yeterlik inancını etkilediğini aktarmışlardır (Moritz ve ark., 2000). Conn ve ark. (2003) geç yetişkinlik dönemindeki 147 katılımcı üzerinden egzersiz davranışının yordayıcılarını inceledikleri çalışmalarında öz yeterliğin; egzersiz davranışının sıklığının, yoğunluğunun ve süresinin en önemli belirleyicisinin öz yeterlik olduğunu belirtmişlerdir. Öztürk, Efe ve Koparan (2007) branşa özgü temel hentbol çalışmalarının 14-16 yaş grubu kız öğrencilerin öz yeterlik düzeyini artırmada olumlu bir etken olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak ilgili alan yazında spor faaliyetleri ve öz yeterlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda araştırmaya ulaşılmış olup incelenen araştırmaların bulguları mevcut bulguyu destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, mevcut bulguya ilişkin bazı açıklamaların yapılabileceği düşünülmektedir.

Spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olmasını açıklayan etkenlerden biri, fakültenin doğası gereği katılımcıların aktif bir şekilde sporla ilgilenmeleri olabilir. Belirli bir spor faaliyetini öğrenme sürecinde karşılaşılan zorluklara rağmen çaba göstermeye devam edilmesi halinde başarıya ulaşılması, performansı geliştirmek amacıyla gerekli koşulları süregelen bir şekilde yerine getirme gerekliliği, sporun doğasında yer alan başarılı olma hırsı ve motivasyonu, öz yeterlik inancının gelişmesini sağlayan etkenlerden olabilir. Nitekim mevcut çalışma bulgusu, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcıların hem sürdürme çabası/ısrar hem de yılmama düzeylerinin tıp ve hukuk fakültelerinde öğrenim gören

katılımcılara kıyasla yüksek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin sporla aktif ilgilenme faaliyetlerinin, öz yeterlik düzeylerini artırdığı düşünülmektedir. Öte yandan, spor faaliyetleriyle ilgilenen kişilerin belirli bir amaç doğrultusunda başarıya ulaşma sürecinde, antrenörleri ve yakın çevresi tarafından motive edilmek amacıyla sıklıkla olumlu geri bildirimler alması muhtemel gözükmemektedir. Bu doğrultuda öz yeterlik inancının gelişmesinde önemli bir yapı olan sözel ikna süreci, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin öz yeterlik düzeylerini artıran etkenlerden biri olabilir. Özetle, ilgili alan yazında da karşılaşıldığı üzere sporla ilgilenmenin öz yeterlik inancını geliştiren bir etmen oluşunun, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin öz yeterlik düzeyinin diğer fakültelerde öğrenim gören katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulgusuna açıklık getirdiği düşünülmektedir.

Söz konusu bulguya ilişkin bir başka açıklama ise hali hazırda öz yeterlik düzeyi yüksek katılımcıların, sporla aktif bir şekilde ilgilenebilecekleri spor bilimleri fakültesinde öğrenim görmeyi tercih etmeleriyle ilgili olabilir. Başka bir deyişle, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcıların öz yeterlik düzeyinin yüksek olması, aktif bir şekilde sporla ilgilenmelerinin getirisi olabilir bununla birlikte öz yeterlik düzeyleri halihazırda yüksek olan katılımcılar aktif bir şekilde sporla ilgilenmeyi tercih etmiş olabilirler. Bu doğrultuda spor faaliyetleri ve öz yeterlik inancı arasındaki karşılıklı etkileşimin ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin önem arz ettiği düşünülmektedir.

4.3.3. Psikolojik Belirtilerin Öğrenim Görülen Fakülte Açısından Farklılıklarının Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada katılımcıların psikolojik belirti düzeylerinin öğrenim gördükleri fakülte açısından farklılaşıp farklılaşmadığını araştırma amacıyla psikolojik belirti değişkeninin hostilete, olumsuz benlik, depresyon, anksiyete ve somatizasyon alt boyutları ile çok yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular, psikolojik belirti düzeyinin, öğrenim görülen fakülte açısından farklılaştığını göstermektedir. Hostilite ve anksiyete düzeyleri açısından hukuk ve tıp fakültesi öğrencileri arasında anlamlı bir fark olduğu; hukuk fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin hostilete ve anksiyete düzeylerinin tıp fakültesindeki öğrencilere kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte hukuk fakültesinde

öğrenim gören katılımcıların olumsuz benlik ve depresyon düzeylerinin, tıp, mühendislik ve spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, hukuk fakültesi öğrencilerinin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere kıyasla daha fazla psikolojik belirti gösterdiği söylenebilmektedir.

Yurt dışı alan yazınında mevcut bulguyu destekler nitelikte çalışmalara rastlanmıştır. Stephen ve ark. (1985) 232 hukuk öğrencisi ve 262 tıp fakültesi öğrencisini psikolojik belirtileri açısından karşılaştırdıkları çalışmalarında, hukuk fakültesi öğrencilerinin depresyon, anksiyete ve hostilite düzeylerinin tıp fakültesi öğrencilerine kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Kelk ve ark. (2010) Avusturyalı hukuk öğrencilerinin %35'inin yüksek oranda psikolojik stres algılamakta aynı yaş aralığındaki genel popülasyonun %13'ünün yüksek seviyede psikolojik stres algıladığını belirtmişlerdir. Sheldon ve Krieger (2004) hukuk fakültesi öğrencilerinin, tıp, hemşirelik, psikoloji ve mühendislik öğrencilerine kıyasla anksiyete ve depresyon düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğunu aktarmışlardır. Benzer şekilde, Skead ve Rogers (2014) hukuk fakültesindeki öğrencilerin aynı yaş aralığındaki genel popülasyona kıyasla anksiyete ve depresyon düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Yurt dışı alan yazınında, 1957'li erken tarihlerden itibaren, hukuk fakültesinde öğrenim görmeyenlerin depresyon, anksiyete ve stresle ilişkili diğer psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkma eğilimini artırdığını belirten çalışmalar bulunmaktadır (Eron ve Redmount, 1957; aktaran, Skead ve Rogers, 2014). Bununla birlikte hukuk öğrencilerinin ruh sağlığı üzerinde iyileştirici etkiler oluşturabilmek amacıyla bahsi geçen eğilimin çok faktörlü nedenlerini açıklamaya çalışan büyük bir araştırma grubunun olduğu bildirilmektedir (Skead ve Rogers, 2014). İlgili alan yazında belirtilen nedenlerden bazılarının, hukuk ve hukuk öğrencilerinin son derece rekabetçi doğası, hukuk eğitimi boyunca öğrencilerin yeterli geri bildirim alamaması, hukuk öğrencilerinin özerklik eksikliği, hukuk öğretimindeki sıklıkla kullanılan sokratik methodlar, zorlu bir öğretim sürecinden geçilmesine rağmen daha az yapılandırılmış kariyer planlaması şeklindeki etkenler olduğu belirtilmektedir (Field ve ark. 2013; Krieger, 2008; Larcombe ve ark. 2012). Bununla birlikte Huggins (2012) hukuk öğrencilerinin gördükleri zorlu eğitimin doğası gereği düşük yeterlik inancı geliştirmelerinin psikolojik iyi olma hallerini olumsuz yönde

etkilediğini aktarmaktadır. Nitekim, mevcut çalışmadan elde edilen bulgular da hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcıların öz yeterlik düzeylerinin diğer fakültede öğrenim gören katılımcılara kıyasla düşük olduğunu göstermektedir.

Yurt dışı alan yazınında mevcut bulguyu destekleyen tutarlı araştırma sonuçları bulunmakla birlikte ülkemiz alan yazınında hukuk fakültesi öğrencilerinin psikolojik belirtilerini araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla, yurt dışı alan yazınında hukuk fakültesi öğrencilerinin psikolojik belirti gösterme eğilimlerini açıklayan çok faktörlü nedenlerin, ülkemizdeki hukuk öğrencileri için geçerli olmayabileceğinin aktarılması önem arz etmektedir. Bununla birlikte aktarılan nedenlerden bazılarının ülkemizdeki hukuk öğrenimini sürdürmekte öğrenciler için de geçerli olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, söz konusu bulguya ilişkin bir açıklama, zorlu bir öğretim sürecinin getirisi olarak mevcut çalışma bulgusunun da desteklediği üzere hukuk fakültesi öğrencilerinin öz yeterlik düzeyinin düşmesi sonucu psikolojik belirti gösterme eğilimlerinin artması ilgili olabilir. Söz konusu bulguya ilişkin bir başka açıklama ise hali hazırda psikolojik belirti düzeyleri yüksek katılımcıların hukuk fakültesinde öğrenim görmeyi tercih etmesiyle ilgili olabilir.

Son olarak, katılımcılardan elde edilen bilgiler doğrultusunda hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcıların psikolojik belirti düzeyinin yüksek oluşunu açıklayan etmenlerin ayrıntılı bir şekilde ele alınamadığının aktarılması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda hukuk fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin aldıkları hukuk eğitimlerine ilişkin daha ayrıntılı bilgiler elde edilerek araştırmalar yürütülmesinin, diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilerle kıyaslandığında hukuk fakültesi öğrencilerinin, psikolojik belirti gösterme açısından bir risk grubu olup olmadığının anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.4. ÇALIŞMADAKİ ANA DEĞİŞKENLERİN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ AÇISINDAN FARKLILIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Ana değişkenlerin veri toplama yöntemine göre farklılaşıp farklılaşmadığını değerlendirmek amacıyla yapılan analiz sonuçları, algılanan anne ve baba reddinin internet tabanlı veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcılarda, kağıt

kalem veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcılara kıyasla anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir. Öte yandan, kağıt kalem veri toplama yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcıların öz yeterlik düzeylerinin, internet tabanlı veri toplama yöntemi ile çalışmaya dahil edilen katılımcılara kıyasla anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.

İnternet tabanlı ve kağıt kalem veri toplama yöntemlerinin karşılaştırılması, örneklemden gelen sonuçların aynı şekilde dağılıp dağılmayacağını test etmek amacıyla aynı ölçümlerin farklı uygulama yöntemleri ile verilmesini içermektedir (Homola ve ark., 2016). Stanton (1998) internet üzerinden elde edilen verilerin daha çeşitli olması nedeni ile internet tabanlı veri toplama yönteminin kağıt kalem yöntemine kıyasla daha karşılaştırılabilir olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte değişkenler arası korelasyonların veri toplama yöntemi açısından anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı aktarılmıştır (Stanton, 1998). Wang ve ark. (2013) Tayvan'daki 401 lisans öğrencisi ile yaptıkları çalışmanın sonucunda, değişkenler arasındaki korelasyonlar açısından iki veri toplama yöntemi arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmişlerdir. Bardakçı ve ark. (2017) veri toplama yöntemleri açısından farklılık olup olmadığını araştırmak amacıyla Genel Öz Yeterlik ve Cetscale Ölçeklerinden yöntemlerinden elde edilen verileri entropi ölçüsü kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmanın bulguları, öz yeterlik ölçeğinden elde edilen ortalama puanların, internet tabanlı ve kağıt kalem veri toplama yöntemleri açısından anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir (Bardakçı ve ark., 2017). Öte yandan ilgili alan yazında, elde edilen verilerin veri toplama yöntemine göre farklılaşmadığını bulgulayan çalışmalara da rastlanmıştır (Lewis ve ark. 2009; Van de Looij-Jansen ve Wilde, 2008).

Söz konusu bulguya ilişkin bazı açıklamaların yapılabileceği düşünülmektedir. İnternet tabanlı veri toplama yöntemi ile çalışmaya dahil edilen katılımcıların anne ve babalarından daha fazla red algıladıklarını belirtmeleri sosyal istenirlik yanlılığı ile ilişkili olabilir. Mohorko ve ark. (2011) araştırmalarda hassas konular ele alındığında internet tabanlı veri toplama yöntemi yoluyla ulaşılan katılımcıların daha az sosyal istenirlik yanlılığı gösterebileceğini ifade etmişlerdir. Kağıt kalem veri toplama yöntemi yoluyla çalışmaya dahil edilen katılımcılar, ölçekleri sınıf ortamında doldurmaları sebebi ile ilgili ölçekleri doldururken internet tabanlı veri toplama yöntemi ile çalışmaya dahil edilen

katılımcılara kıyasla daha az rahat hissetmiş olabilirler. İnternet tabanlı veri toplama yöntemi yoluyla verisi elde edilen katılımcıların öz yeterlik inancının, kağıt kalem veri toplama yöntemi yoluyla verisi elde edilen katılımcılara kıyasla daha düşük olması benzer şekilde sosyal istenirlik yanlılığı ile ilişkili olabilir. Öte yandan internet tabanlı veri toplama işleminin, Covid-19 salgını nedeni ile gelişen sosyal izolasyon döneminde yapılması katılımcıların öz yeterlik inançları ile ilgili yanıtlarını etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Küresel boyutta meydana gelen sosyal izolasyon süreciyle birlikte kişiden bağımsız bir şekilde günlük hayatın, belirlenen hedef ve planların sekteye uğraması, katılımcıların yaşantılarında yeni meydana gelen bu durumu yönetme sürecinde yeterliklerine ilişkin inançlarını azaltmış olabilir. Bununla birlikte, üniversitelerde yüz yüze eğitime ara verilmesinin bir sonucu olarak mevcut araştırmada iki farklı veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak kağıt-kalem ve internet tabanlı veri toplama yöntemiyle elde edilen verilerin dağılımında bir dengesizlik bulunmaktadır. Bu nedenle bahsi geçen iki veri toplama yönteminin etkili bir şekilde karşılaştırılamadığının aktarılması önem arz etmektedir.

4.5. KLİNİK DOĞURGULAR

Mevcut çalışmada, ebeveyn kabul reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki ve bu ilişki üzerinde aracı bir etkiye sahip olan öz yeterlik inancı ele alınmış ve kişinin çocukluğuna dair algıladığı anne ve baba reddinin, sahip olduğu öz yeterlik düzeyinin psikolojik belirtilerini yordamada etkili olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, psikolojik belirtileri dolayısıyla yardıma başvuran kişilerin psikolojik belirtileriyle birlikte çocukluk dönemlerinde anne ve babalarından algıladıkları red tutumlarının ve öz yeterlik inançlarının gelişim sürecinin ele alınmasının, semptomların doğasını anlama sürecinde işlevsel olabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmadan elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemlerinde algıladıkları anne ve baba reddi ile erken yetişkinlik dönemlerinde gösterdikleri psikolojik belirti düzeyleri arasındaki ilişkide sahip oldukları öz yeterlik inancının aracı katkısına dikkat çekmektedir. Yaşamın erken dönemlerinde ebeveynleri tarafından reddedilmeye bağlı olarak olumsuz öz yeterlik inancı geliştiren kişiler, yetişkinlik dönemlerinde sahip oldukları olumsuz öz yeterlik inancı ile tutarlı davranabilme eğiliminde olabilmektedir. Bu eğilim, bireyin kişilerarası ilişkilerinde öne

çıkarak diğer kişiler tarafından da red tutumu algılamasına neden olabilmektedir. Öz yeterliğine dair olumsuz hisler barından kişiler, diğerleri tarafından kişinin kendisiyle ilgili hisleri ile tutarlı olan davranışlara maruz kalması ise kişinin olumsuz öz yeterlik inancının sürmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, çocukluk dönemine dair ebeveynlerinden yeterli derecede sıcaklık duygusunu alamamanın, yetişkinlik dönemlerinde gösterdikleri psikolojik belirti üzerindeki etkisiyle ilişkili bir tedavi süreci planlanırken kişilerin öz yeterlik inancını geliştirmeye hedefleyen müdahalelerin sürece dahil edilmesinin önem arz edebileceği düşünülmektedir.

Çalışma bulguları, yaşamın erken dönemlerinde ebeveynlerden algılanan tutumların, çocukluk ve ergenlik dönemleri üzerinde etkisi olmakla birlikte bu tutumların erken yetişkinlik dönemine uzantılarının olabileceğini desteklemektedir. Nitekim yaşamın erken dönemlerinden ebeveynlerden algılanan tutumlar, erken yetişkinlik döneminde gösterilen psikolojik belirtileri yordamaktadır. Bu sebeple algılanan ebeveyn reddine yönelik gerek çocukluk gerek ergenlik döneminde önleme-erken müdahale programlarının yürütülmesinin kişinin yaşamının sonraki dönemlerinde ortaya çıkabilen psikolojik belirtileri önlemede kritik olduğu düşünülmektedir. Ailelerin önleyici-gelişimsel eğitim ve rehberlik programları ile desteklenmesinin, ebeveyn becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olmakla birlikte algılanan anne ve baba reddinin yol açabileceği psikolojik rahatsızlıkları önlemede oldukça yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte mevcut çalışma bulguları, yaşamın erken dönemlerinde babadan algılanan olumsuz tutumların en az anneden algılanan olumsuz tutumlar kadar kişilerin erken yetişkinlik dönemlerinde gösterdikleri psikolojik belirtiler üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle, çocuk ve ergen odaklı aile danışmanlığı ve rehberliği çalışmalarında, annenin yanı sıra babanın katılımının da yürütülecek tedavi planı açısından oldukça yarar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Çalışma bulguları, üniversite öğrencilerinin sahip olduğu öz yeterlik inançları ile gösterdikleri psikolojik belirti düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda öz yeterliğine ilişkin olumsuz hisleri ve şüpheleri nedeniyle üniversitelerin psikolojik danışma ve rehberlik birimlerine başvuran öğrencilerin uzmanlar tarafından bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilerek öğrencilerin

öz yeterlik inançlarını güçlendirebilecek müdahalelerde bulunulmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak çeşitli psikolojik belirtileri nedeniyle kliniğe başvuran kişilerin çocukluk döneminde ebeveynlerinden algıladıkları olumsuz tutumların ve sahip oldukları öz yeterlik inançlarının ayrıntılı bir şekilde değerlendirilip bütüncül bir yaklaşımla müdahale programı oluşturulmasının tedavi süresince yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

4.6. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmanın sahip olduğu temel sınırlılıklardan biri, örneklem özellikleriyle ilgilidir. Çalışmanın örneklemini, Türkiye’de farklı üniversitelerde lisans eğitimi gören öğrenciler oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın üniversite öğrencileriyle yapılmış olması yaş aralığının daralmasına neden olmuştur. Bu nedenle mevcut çalışmadan elde edilen bulguların dış geçerliliği sınırlandırılmış olup sonuçlar sadece benzer koşullara sahip üniversite öğrencilerine genellenebilmektedir. Bununla birlikte mevcut çalışmada yer alan kadın ve erkek katılımcıların sayısı dengeli bir şekilde dağılmamaktadır. Çalışmadaki örneklemin 244’ünü kadın katılımcılar oluştururken 144’ünü erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Cinsiyet dağılımının dengeli bir şekilde dağılmamasından dolayı mevcut çalışmadaki bulgular kadın ve erkekler için ayrı ayrı değerlendirilememiştir.

Çalışmanın yöntem kısmıyla ilgili sınırlılıkların belirtilmesinin önem arz ettiği düşünülmektedir. İlk olarak çalışma verileri, katılımcılar tarafından öz bildirime dayalı veri toplama araçları kullanılarak elde edilmiştir. Bu yöntemde, katılımcıların karşılaştıkları sorulara dürüst bir şekilde yanıt verdiği varsayılmaktadır fakat mevcut çalışmada katılımcılar için hassas bir konu olabilecek ebeveynlerinden algıladıkları redde dair bilgilerin paylaşılması gerekmektedir. Ayrıca, ebeveyn kabul reddi ölçeğinde, katılımcıların anne ve babalarıyla ilgili geçmiş deneyimlerine ilişkin maddeler bulunması hatırlama yanlılığına sebep olup objektif bilgilere ulaşılmasını engellemiş olabilir. Analiz sonuçlarının geçerliliği değerlendirilirken bahsedilen etkenlerin göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.

Mevcut çalışma verilerinin 79’u kalem kağıt-kalem veri toplama yöntemi ile 309’u internet tabanlı veri toplamı yöntemi ile elde edilmesi bazı sınırlılıkları beraberinde

getirmektedir. Kalem kağıt veri toplama yöntemiyle elde edilen verilerin, internet tabanlı veri toplama yöntemiyle elde edilen verilere kıyasla az sayıda olması iki grubun karşılaştırılması için bir sınırlılık oluşturmıştır. Öte yandan, verilerin büyük bir kısmının internet tabanlı veri toplama yöntemiyle elde edilmesinin bazı dezavantajları bulunmaktadır. Ölçeklerin katılımcılar tarafından ne kadar sürede doldurulduğu, katılımcının ölçek maddelerini tek başına cevaplayıp cevaplamadığı bu yöntemle kontrol edilememiştir. Buna ek olarak katılımcıların ölçekleri doldururken karşılaşılabilecekleri muhtemel sorunlara araştırmacı tarafından anında geri dönüt verilememiştir. Bu nedenle bilgilendirilmiş onam formunda araştırmacıyla iletişime geçilebilecek adreslere yer verilmiş, katılımcılar herhangi bir sorunla karşılaştığında araştırmacı tarafından kısa sürede geri dönüt verilerek bu sınırlılığın etkisi azaltılmaya çalışılmıştır.

Aktarılması gereken bir diğer önemli sınırlılık ise mevcut çalışma verilerinin katılımcılardan tek ölçüm alınarak kesitsel bir yöntemle elde edilmesidir. Dolayısıyla analiz sonuçları değerlendirilirken mevcut çalışmanın ilişkisel bir sonuç taşıdığı; çalışmadaki değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisine izin veren bir yaklaşımının olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

4.7. GELECEK ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER

Mevcut çalışma Türkiye’de farklı üniversitelerde öğrenim gören üniversite öğrencileri ile yürütülmüştür. Dolayısıyla gelecekte yapılacak araştırmaların farklı ve daha büyük örneklem grupları ile yapılması analiz sonuçlarının istatistiksel açıdan daha kapsamlı olmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte farklı yaş grubundaki kişilerin örnekleme dahil edilmesi gruplar arası karşılaştırmaya imkan vererek mevcut çalışmadaki değişkenler arasında gelişimsel değişikliklerin izlenmesine fırsat verecektir.

Mevcut çalışma, ebeveyn kabul-reddi, öz yeterlik ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkileri klinik olmayan örneklem üzerinden incelemiştir. Gelecek araştırmaların psikolojik rahatsızlık tanısı olan katılımcılarla yapılması mevcut çalışmadaki değişkenler arası ilişkilerin klinik gruba genellenebilmesini sağlayacaktır. Buna ek olarak psikolojik rahatsızlık tanısı olan klinik örneklem ile klinik olmayan örneklemdeki kişilerin karşılaştırılmasına imkan tanıyan katılımcılarla araştırma yapılmasının, mevcut çalışmadaki değişkenler arasındaki ilişkiler hakkında derinlemesine bilgi sağlayabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışma da dahil olmak üzere algılanan ebeveyn reddini araştıran birçok çalışmada öz-bildirime dayalı ölçümler kullanılması çeşitli yanlışlıklara yol açmaktadır. Dolayısıyla gelecek araştırmalarda çeşitli nitel yöntemlerden (gözlem, yapılandırılmış görüşme vb.) yararlanılması ailesel faktörler ve psikolojik belirtiler hakkında derinlemesine bilgiler elde edilmesini sağlayabilir. Örneğin katılımcılardan geriye dönük ölçümlerle anne ve babalarına ilişkin tutumları hakkında bilgi toplamak hatırlama yanlışlığını beraberinde getirmektedir. Araştırmacının doğrudan gözlem yoluyla çocuk ve ebeveynleri arasındaki etkileşimleri incelemesinin, çocuğun ebeveynlerinin davranışlarını algılayış şekli hakkında daha objektif sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

Mevcut çalışma bulgularında katılımcıların ebeveynlerinden red algılamasına ilişkin çıkarımlar yapılmasına rağmen çoğu katılımcının ebeveynlerinden kabul algıladığını bildirdiği görülmektedir. Dolayısıyla gelecek araştırmalarda, algılanan ebeveyn reddinin psikolojik belirtiler üzerindeki etkisini daha iyi ortaya koyabilmek amacıyla ebeveynlerinden red algıladıklarını bildiren daha büyük bir örneklem grubu kullanılabilir. Buna ek olarak mevcut çalışma, algılanan baba reddinin psikopatoloji için önemli bir yordayıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda gelecek araştırmalarda, babadan algılanan reddin psikolojik belirtiler üzerindeki etkisi, anneden algılanan reddin etkisi kontrol edilerek derinlemesine incelenebilir.

İlgili alan yazın gözden geçirildiğinde kişinin öz yeterlik gelişimine ailesel faktörlerin yanında akran ilişkileri ve okul yaşantısı gibi çevresel faktörlerin de katkıda bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla gelecek araştırmalarda, öz yeterlik inancının psikolojik belirti üzerindeki etkisini daha iyi ortaya koyabilmek amacıyla algılanan ebeveyn reddinin yanı sıra diğer çevresel faktörlerin de değerlendirilebileceği modeller oluşturulabilir. Ek olarak öz yeterlik gelişimine ilişkin ailesel ve çevresel faktörlerin karşılaştırılmasının ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Son olarak mevcut çalışmada üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtiler göstermesinde azalan öz yeterlik inancı ve ebeveynlerden algılanan red değişkenlerinin rol oynadığı varsayımı ile hareket edilmiş bu doğrultuda yürütülen istatistiksel analizler, bahsedilen değişkenlerin psikolojik belirti düzeyi üzerinde etkin bir rol oynadıkları göstermiştir. Gelecek çalışmalarda, psikolojik belirtilerin algılanan ebeveyn reddiyle şekillenmesinde,

öz yeterlik inancının yanı sıra rol oynayabilecek farklı aracı veya düzenleyici değişkenlerin modele dahil edilmesinin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişkide öz yeterlik inancının aracı rolü olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma örneklemini Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde lisans eğitimi alan 388 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılardan araştırma kapsamında Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri'ni doldurmaları istenmiştir. Çalışmaya dahil edilen verilere Bağımsız Gruplar için T testi, Çok Yönlü Varyans Analizi, Korelasyon Analizleri, Aracı Değişken Analizi uygulanmıştır. Mevcut araştırmadan elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir.

1. Algılanan ebeveyn reddi ile psikolojik belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle, üniversite öğrencilerinin çocukluklarında ebeveynlerinden algıladıkları red arttıkça genç yetişkinlik dönemlerindeki psikolojik belirti düzeyleri artmaktadır. Alan yazında elde edilen bulguyu destekler nitelikte çok sayıda çalışmaya ulaşılmakla birlikte çalışmanın birinci hipotezi desteklenmiştir.
2. Çalışmada ebeveynlerden algılanan red ile öz yeterlik inancı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden algıladıkları red arttıkça öz yeterlik düzeyleri azalmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın ikinci hipotezi desteklenmiştir.
3. Çalışma bulgularına göre öz yeterlik ve psikolojik belirtiler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, kişilerin öz yeterlik düzeyleri azaldıkça psikolojik belirti düzeyleri artmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın üçüncü hipotezi desteklenmiştir.
4. Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik inancının rolünü değerlendirmek amacıyla yapılan analiz sonuçları, katılımcıların çocukluk dönemlerine dair anne ve babalarından algıladıkları red ile genç yetişkinlik dönemlerinde gösterdikleri psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik inancının aracı rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışmanın dördüncü hipotezi desteklenmiştir.
5. Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki öz yeterlik inancının alt boyutlarının (sürdürme çabası-ısrar, başlama, yılmama) rolünü değerlendirmek amacıyla

yapılan analiz sonuçları hem anneden algılanan hem de babadan algılanan red ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide öz yeterlik değişkeninin sadece başlama alt boyutunun aracı rolü olduğunu göstermektedir.

6. Çalışma bulguları, katılımcıların ebeveyn kabul reddi ölçeğinden aldığı puan ortalamalarının sıcaklık boyutunun olumlu ucuna yakın olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, katılımcılar genel olarak çocukluk dönemlerine dair ebeveynlerinden kabul algıladığını bildirmektedir.

7. Çalışmanın bulguları, algılanan anne reddi ile algılanan baba reddi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

8. Algılanan baba reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin, algılanan anne reddi ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiye kıyasla daha güçlü olduğu gözlenmiştir. Bu bulgudan hareketle, kişilerin çocukluklarında babalarından algıladıkları reddin, genç yetişkinlik dönemlerinde gösterdikleri psikolojik belirtiler gösterme eğilimine katkısı, annelerinden algıladıkları redde kıyasla daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Bu bulgu, yaşamın erken dönemlerinde babadan algılanan olumsuz tutumların en az anneden algılanan olumsuz tutumlar kadar kişilerin erken yetişkinlik dönemlerinde gösterdikleri psikolojik belirtilerle ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir.

9. Çalışma bulguları, öz yeterlik inancının, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından farklılaştığını göstermiştir. Spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin öz yeterlik düzeyinin, tıp fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu; benzer şekilde spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcıların öz yeterlik düzeyinin, hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlenmiştir.

10. Çalışma bulguları, psikolojik belirti düzeyinin, katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte açısından farklılaştığını göstermiştir. Hukuk fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin psikolojik belirti düzeyinin, tıp fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu; benzer şekilde hukuk fakültesinde öğrenim gören katılımcıların psikolojik belirti düzeyinin, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlenmiştir.

11. Çalışma bulguları, algılanan anne ve baba reddinin internet tabanlı veri toplama yöntemi ile çalışmaya dahil edilen katılımcılarda, kağıt kalem veri toplama yöntemi ile çalışmaya dahil edilen katılımcılara kıyasla anlamlı olarak daha yüksek olduğunu; kağıt kalem veri toplama yöntemi ile çalışmaya dahil edilen katılımcıların öz yeterlik düzeylerinin, internet tabanlı veri toplama yöntemi ile çalışmaya dahil edilen katılımcılara kıyasla anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak mevcut çalışma bulguları, çocukluk dönemine ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin, kişinin öz yeterlik inancının gelişim süreciyle ilişkili bir faktör olduğunu; ebeveynlerden algılanan red dolayısıyla azalan öz yeterlik inancının ise psikolojik belirtilerin ortaya çıkmasında rolü olduğunu ortaya koymaktadır. İlgili alan yazın incelendiğinde ülkemizde psikolojik belirtiler ile bu çalışmadaki değişkenlerin ilişkisinin bir model içinde beraber incelenmediği görülmüştür. Çalışmanın bu yönüyle alan yazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Çalışmanın çeşitli sınırlılıkları bulunması göz önünde bulundurularak ilgili alan yazını zenginleştirebilecek daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ackard, D.M., Cronemeyer, C. L., Franzen, L.M., ve Richter, S. (2011). Number of different purging behaviors used among women with eating disorders: psychological, behavioral, self-efficacy and quality of life outcomes. *Eating Disorders*, 19(2), 156-74.
- Akçınar, B. ve Özbek, E. (2017). Benlik gelişiminin öz-yeterlik algısı ve ebeveyn davranışlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 38-53.
- Aktar, R., ve Nahar, A. (2014). Parental acceptance, mental health and self-efficacy of adults in bangladesh. *Journal of Humanities and Social Science*, 19(2), 1-7.
- Akün, E. (2014). *Algılanan Ebeveyn Kabul-Reddinin Çeşitli Psikopatolojilerle İlişkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Alonso, P., Menchón, J. M., Mataix-Cols, D., Pifarré, J., Urretavizcaya, M., Crespo, J. M., ve Vallejo, J. (2004). Perceived parental rearing style in obsessive– compulsive disorder: relation to symptom dimensions. *Psychiatry Research*, 127(3), 267-278.
- Altun, M. (2019). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrenciler ile Diğer Fakültelerde Öğrenim Gören Öğrenciler ile Diğer Fakültelerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Genel Öz-Yeterliliklerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Baker, C.N., ve Hoerger, M. (2012). Parental child-rearing strategies influence self regulation, socio-emotional adjustment, and psychopathology in early adulthood: Evidence from a retrospective cohort study. *Personality and Individual Differences*, 52(7), 800-805.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1982). Self-Efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122-147.
- Bandura, A. (1986). The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. *Journal of Clinical and Social Psychology*, 4, 359-373.

- Bandura, A. (1988): Self-efficacy conception of anxiety. *Anxiety Research: An International Journal*, 1(2), 77-98.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 248-287.
- Bandura, A. (1993). Perceived self efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. V. S.Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior* içinde (s.71-81). New York: Academic Press.
- Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. A. Bandura (Ed.), *Self-Efficacy in Changing Societies* içinde (s.1-46). New York: Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A., ve Adams, N. E. (1977). Analysis of self-efficacy theory of behavioral change. *Cognitive Therapy and Research*, 1(4), 287-310.
- Bandura, A., ve Schunk, D. H. (1981). Cultivating competence, self-efficacy, and intrinsic interest through proximal self-motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(3), 586-598.
- Bandura, A., Adams, N. E., ve Beyer, J. (1977). Cognitive processes mediating behavioral change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(3), 125-139.
- Bardakçı, A., Balce, A. O., Kantar, M., Kalburan, Ç., ve Haşıloğlu, S. B. (2017). Entropy measure to compare the internet and face to face surveys. *İnternet uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 8(2), 31-44.
- Barker, J. B., Jones, M. V., ve Greenlees, I. (2013). Using hypnosis to enhance self-efficacy in sport performers. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 7(3), 228-247.

- Bayat, B. (2015). *Algılanan ebeveyn kabul reddinin yetişkinlik dönemindeki psikopatoloji ile ilişkisi: kontrol odağının ve benlik kurgularının aracı rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. International Universities Press.
- Benight, C. C. ve Bandura, A. (2004). Social cognitive theory of posttraumatic recovery: the role of perceived self-efficacy. *Behaviour Research and Therapy*, 42, 1129-1148.
- Binzer, M., ve Eiseman, M. (1998). Childhood experiences and personality traits in patients with motor conversion symptoms. *Acta Psychiatry Scand*, 98, 288-95.
- Borg, S. (1998). Teachers' pedagogical systems and grammar teaching: A qualitative study. *TESOL Quarterly*, 31(1), 9-38.
- Braeckman L., De Clercq B., ve Janssens H. (2013). Development and evaluation of a new occupational medicine teaching module to advance self-efficacy and knowledge among medical students. *J Occup Environ Med*, 55, 1276–80.
- Brody, G. H., Moore, K. ve Gleit, D. (1994). Family processes during adolescence as predictors of parent-young adult attitude similarity. *Family Relations*, 43, 369-373.
- Brown, I., ve Inouye, D. K. (1978). Learned helplessness through modeling: The role of perceived similarity in competence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(8), 900–908.
- Brown, A. M., ve Whiteside, S. P. (2008). Relations among perceived parental rearing behaviors, attachment style, and worry in anxious children. *Journal of Anxiety Disorders*, 22(2), 263-272.
- Bowey, J. (1995). Socioeconomic status differences in preschool phonological sensitivity and first grade reading achievement. *J Educ Psychol*, 87, 63-79.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss, Vol. 3: Loss, sadness and depression*. New York: Basic Books.

- Caba, U., ve Pekel, A. (2017). Üniversite öğrencilerinin genel öz yeterlilik düzeyleri ile sporcu kimlik algısı arasındaki ilişki (vakıf üniversitesi örneği). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 55, 475-482.
- Cabrera, N., Tomis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., ve Hoffert, S. L. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71(1), 127-136.
- Campo, A., ve Rohner, R. P. (1992). Relationships between perceived parental acceptance-rejection, psychological adjustment, and substance abuse among young adults. *Child Abuse Negl*, 16(3), 429-40.
- Cho, K. J., ve Lee, M. H. (2010). Relationship between perceived parental rearing attitudes, stress, stress-coping and self-efficacy of middle school students. *J Korean Acad Child Health Nurs*, 16(2), 120-127.
- Cournoyer, D. E., Sethi, R. ve Cordero, A. (2005). Perceptions of parental acceptance-rejection and self-concepts among ukrainian university students. *Ethos*, 33(3), 335-346.
- Crockenberg, S., ve Leerkes, E. (2003). *Infant negative emotionality, caregiving, and family relationships*. In A. C. Crouter ve A. Booth (Eds.), *Children's influence on family dynamics: The neglected side of family relationships* içinde (s. 57-78). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Çapulcuoğlu, U., ve Gündüz, B. (2013). Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 201-218.
- Cole, D. A., ve McPherson, A. E. (1993). Relation of family subsystems to adolescent depression: Implementing a new family assessment strategy. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 119-133.
- Conn, V. S., Tripp-Reimer, T., ve Maas, M. L. (2003). Older women and exercise: theory of planned behavior beliefs. *Public Health Nurs*, 20(2), 153-163.
- Çuhadar, C., Gündüz, Ş., ve Tanyeri, T. (2013). Bilgisayar ve öğretim teknoloji bölümü öğrencilerinin ders çalışma yaklaşımlarının ve akademik öz-yeterlik algılarının incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 251-259.

- Daruwala, S. E., LaCroix, J. M., Perera, K. U., Tucker, J., Colborn, V., Weayer, J., Soumoff, A., ve Ghahramanlou-Holloway, M. (2018). Suicide ideation and self-efficacy to avoid suicidal action among psychiatrically hospitalized military personnel. *Psychiatry Res.*, 270, 1131-1136.
- Dedeler, M., Akün, E. ve Batıgün, A.D. (2017). Yetişkin ebeveyn kabul-red ölçeği – kısa form'un (yetişkin ekrö/k) uyarlama çalışması. *Düşünen Adam - Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 30, 181-193.
- Derogatis, L. R., ve Melisaratos, N. (1983). The brief symptom inventory: an introductory report. *Psychological medicine*, 13(3), 595-605.
- Dominy, N. L., Johnson, W. B., ve Koch, C. (2000). Perception of parental acceptance in women with binge eating disorder. *J Psychol*, 134(1), 23-36.
- Dural, G., ve Yalçın, İ. (2014). Üniversite öğrencilerinde ebeveyn kabülü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düşünen Adam - Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 27(3), 221-232.
- Dwairy, M. (2010). Parental acceptance–rejection: a fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, 19(1), 30-35.
- Ehrenberg, M. F., Cox, D. N., ve Koopman, R. F. (1991). The relationship between self-efficacy and depression in adolescents. *Adolescence*, 26(102), 361-74.
- Endler, S. D., Speer, L. R., Johnson, M. J., ve Flett, G. L. (2001). General self-efficacy and control in relation to anxiety and cognitive performance. *Current psychology (New Brunswick, N.J.)*, 20(1), 36-52.
- Erkman, F. (1992). Support for Rohner's parental acceptance-rejection theory as a psychological abuse theory in Turkey. In Saburo Iwawaki, Yoshihisa Kashima, & Kwok Leung (Eds.), *Innovations in cross-cultural psychology* içinde (s. 384-395). Amsterdam: Swets & Zeitlinger B. V.
- Eron, L. D., ve Redmount, R. S. (1957). The effect of legal education on attitudes. *Journal of Legal Education*, 9(4), 431-443.

- Feng, F., Li, S., ve Chen, H. (2015). Impacts of stress, self-efficacy, and optimism on suicide ideation among rehabilitation patients with acute pesticide poisoning. *PLOS ONE*, 10(2).
- Field, R., Duffy, J., ve Huggins, A. (2013). Supporting transition to law school and student well-being: The role of professional legal identity. *The International Journal of the First Year in Higher Education*, 4(2), 15-25.
- Flynn, D., ve Chow, P. (2017). Self efficacy, self-worth and stress. *Education*, 138(1), 83-88.
- Fosse, G. K., ve Holen, A. (2006). Childhood maltreatment in adult female psychiatric outpatients with eating disorders. *Eating Behaviors*, 7, 404-409.
- Fouad, N. A., ve Smith, P. L. (1996). A test of a social cognitive model for middle school students: Math and science. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 338–346.
- Ghaderi, A. R., ve Salehi, M. (2011) A study of the level of self-Efficacy, depression and anxiety between accounting and management students: Iranian Evidence. *World Applied Sciences Journal*, 12(8), 1299-1306.
- Gibson, S., Dembo, M. (1984). Teacher efficacy: A consruct validation. *Journal of Educational Psychology*, 76(4), 569–582.
- Gilliam, C. M., (2005). *The effects of rumination on problem-solving self-efficacy and selfefficacy for controlling upsetting thoughts in the context of depressive symptoms.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Missouri, St. Louis.
- Gist, M. E., ve Mitchell, T. R. (1992). Self-efficacy: A theoretical analysis of its determinants and malleability. *The Academy of Management Review*, 17(2), 183–211.

- Goddard, R. D. (2001). Collective efficacy: A neglected construct in the study of the schools and student achievement. *Journal of Educational Psychology*, 93(3), 467–476.
- Hackett, G. ve Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18, 326- 339.
- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical Mediation Analysis in the New Millennium. *Communication Monographs*, 76(4), 408-420.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: The Guilford Press.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach* (2. baskı). New York: The Guilford Press.
- Heinicke, C. M., ve Westheimer, I. J. (1965). *Brief separations*. New York: International Universities Press, 1965.
- Hentges, R. F., Shaw, S., ve Wang, M. (2018). Early childhood parenting and child impulsivity as precursors to aggression, substance use, and risky sexual behavior in adolescence and early adulthood. *Development and Psychopathology*, 30, 1305-1319.
- Hermann, K. S., ve Betz, N. E. (2004). Path models of the relationships of instrumentality and expressiveness to social self-efficacy, shyness, and depressive symptoms. *Sex Roles: A Journal of Research*, 51(1-2), 55-66.
- Homola, J., Jackson, N., ve Gill, J. (2016). A measure of survey mode difference. *Electoral Studies*, 44, 1-24.
- Huggins, A. (2012). Autonomy supportive curriculum design: A salient factor in promoting law students' wellbeing. *University of New South Wales Law Journal*, 35(3), 683-716.

- Hughes, M. M., Blom, M., Rohner, R. P., ve Britner, P. A. (2005). Bridging parental acceptance-rejection theory and attachment theory in the preschool strange situation. *Ethos*, 33(3), 378–401.
- Hyytinan, H., Haarala-Muhonen, A., ve Raisanen, M. (2019). How do self-regulation and self-efficacy beliefs associate with law students' experiences of teaching and learning? *Argang*, 42, 74-90.
- Jankowska, A. M., Łockiewicz, M., Dykalska-Bieck, D., Łada, A., Owoc, W., ve Stańczykowski, D. (2018). Health behaviours in emerging adulthood: Their relationship with perceived maternal and paternal parental attitudes and the mediating role of self-efficacy. *Health Psychology Report*, 6(1), 94–108.
- Jenkins, R. S., Goodness, K., ve Buhrmester, D. (2002). Gender differences in early adolescents' relationship qualities, self-efficacy, and depression symptoms. *The Journal of Early Adolescence*, 22(3), 277-309.
- Kansu, A. F., ve Hızlı-Sayar, G. (2018). Öz yeterlik, yaşam anlamı ve yaşam bağlılığı kavramları üzerine bir inceleme. *Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Etkileşim*, 1(1), 78-89.
- Karaduman, A. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri ile Öz yeterlik Algıları Arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Kausar, R. ve Kazmi, S.R. (2011). Perceived parental acceptance-rejection and self-efficacy of Pakistani adolescents. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 37(2), 224-232.
- Kavanagh, D. J. ve Wilson, P.H. (1989). Prediction of outcome with group cognitive therapy for depression. *Behaviour Research and Therapy*, 27(4), 333-343.
- Kaya, F. Ş., ve Gündüz, İ. (2019). Anne-babası evli veya boşanmış olan çocukların algıladıkları ebeveyn tutumu ile somatizasyon belirtileri arasındaki ilişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 35-56.

- Kayım, F., ve Ayaz, M. (2019). 3-4 yaş grubu çocuklarda benlik kavramı ve ebeveyn tutumlarının cinsiyetler açısından karşılaştırılması. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 11(3), 241-254.
- Kazdin, A. E. (1978). Conceptual and assessment issues raised by self-efficacy theory. *Adv. Behov. Res. Ther*, 1(4), 177-185.
- Kelk, N., Medlow, S., ve Hickie, I. (2010). Distress and Ddepression among australian law students: incidence, attitudes and the role of universities. *Sydney Law Review*, 32, 113-122.
- Khaleque, A., ve Rohner, R. P. (2012). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults: a metaanalytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 16(2), 103-115.
- Khaleque, A., Uddin, M. K., Hossain, K. N., Siddique, N. A., ve Shirin, A. (2019). Perceived parental acceptance-rejection in childhood predict psychological adjusment and rejection sensitivity in adulthood. *Psychological Studies*, 64, 447-454.
- Khan, S., Hassan, S., Husain,G., ve Iram Gul, I. (2011). Relationship of parental acceptance and rejection with psychological wellness in young adults. *Journal of Rawalpindi Medical College*, 15(1), 24-26.
- Ki, P., Rohner, R. P., Britner, P. A., Halgunseth, L. C., ve Rigazio-DiGilio, S. (2018). Coping with remembrances of parental rejection in childhood: gender differences and associations with intimate partner relationships. *Journal of Child and Family Studies*, 27(8), 1-15.
- Klassen, R. M., ve Klassen, R. L. (2018). Self efficacy beliefs of medical students: a critical review. *Perspect Med Educ*, 7(2), 76-82.
- Krieger, S. H. (2008). The effect of clinical education on law student reasoning: an empirical study, *William Mitchell: Law Review*, 35(1), 359-368.
- Lancu, I., Bodner, E., ve Ben-Zion, I. Z. (2015). Self esteem, dependency, self-efficacy and self-criticism in social anxiety disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 58, 165-171.

- Lapan, R. T., Shaughnessy, P., ve Boggs, K. (1996). Efficacy expectations and vocational interests as mediators between sex and choice of math/science college majors: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 49, 277–291.
- Larcombe, W., Malkin, I., ve Nicholson, P. (2012). Law students' motivations, expectations and levels of psychological distress: evidence of connections. (2012). *Legal Education Review*, 22(1), 1-26.
- Lefcourt, H. M. (2014). *Locus of control: current trends in theory & research*. Psychology Press.
- Lewis, I., Watson, B., ve White, K. M. (2009). Internet versus paper-and-pencil survey methods in psychological experiments: equivalence testing of participant responses to health-related messages. *Australian Journal of Psychology*, 61(2), 107-116.
- Locke, E. A., ve Latham, G. P. (1991). A theory of goal setting & task performance. *The Academy of Management Review*, 16(2), 480-483.
- Loton, D. J., ve Waters, L. E. (2017). The mediating effect of self-efficacy in the connections between strength-based parenting, happiness and psychological distress in teens. *Frontiers in Psychology*, 8, 1707.
- MacKinnon N.J. (2015) Psychological Centrality and Rosenberg's Interactive Hypothesis. Self-Esteem and Beyond içinde (s. 96-111). Palgrave Pivot, London.
- Mancini, M. A. (2007). The role of self-efficacy in recovery from serious psychiatric disabilities: a qualitative study with fifteen psychiatric survivors. *Qualitative Social Work*, 6(1), 49–74.
- Marat, D. (2003). Assessing self-efficacy and agency of secondary school students in a multicultural context: Implications for academic achievement. Proceedings of the New Zealand and Australian Association for Research in Education Conference, Auckland.
- Marat, D. (2005). Assessing mathematics self-efficacy of diverse students from secondary schools in Auckland: Implications for academic achievement. *Issues in Educational Research*, 15(1), 37-68.

- Mathews, C. A., Kaur, N., ve Stein, M. B. (2008). Childhood trauma and obsessive-compulsive symptoms. *Depression and Anxiety*, 25(9), 742–751.
- Meece, J. L. (1997). *Child and adolescent development for educators*. New York: McGraw-Hill.
- Mohorko, A., De Leeuw, E., ve Hox, J. (2011). Internet Coverage and Coverage Bias in Countries Across Europe and over Time: Background, Methods, Question Wording and Bias Tables. Retrieved from <http://www.joophox.net/>
- Moritz, S. E., Feltz, D., Fahrbach, K., ve Mack, D. E. (2000). The relation of self-efficacy measures to sport performance: a meta-analytic review. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(3), 280-94.
- Mulyadi, S., Rahardjo, W., ve Basuki, A. M. (2016). The role of parent-child relationship, self-esteem, academic self-efficacy to academic stress. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 217, 603-608.
- Muris, P., Schmidt, H., Lambrichs, R., and Meesters, C. (2001). Protective and vulnerability factors of depression in normal adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 39, 555–565.
- Nasta, K. A. (2007). *Influence of career self-efficacy beliefs on career exploration behaviors*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, New Paltz: The State University of New York, Science in Mental Health Counseling.
- Niditch, L. A., ve Varela, R. E. (2012). Perceptions of parenting, emotional self-efficacy, and anxiety in youth: Test of a mediational model. *Child & Youth Care Forum*, 41(1), 21–35.
- Oliver, L. E., ve Whiffen, V.E. (2003). Perceptions of parents and partners and men's depressive symptoms. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20(5), 621-635.
- Ozer, E. M. ve Bandura, A. (1990). Mechanisms governing empowerment effects: a self-efficacy analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(3), 472-486.
- Öztürk, F., Efe, M., ve Koparan, Ş. (2007). 14-16 yaş grubu kızlarda hentbol çalışmalarının sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık üzerine etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 147-155.

- Pajares, F. (1996). Self-efficacy beliefs in academic settings. *Review of Educational Research*, 66(4), 543-578.
- Pajares, F. (2002). Overview of social cognitive theory and of self efficacy. Retrieved from <http://www.emory.edu/EDUCATION/mfp/eff.html>.
- Palmer, J. S. (2015). The millennials are coming!": Improving self efficacy in law students through universal design in learning. *Clev. St. L. Rev*, 63, 675-706.
- Papadaki, E., ve Giovazolias, T. (2015). The protective role of father acceptance in the relationship between maternal rejection and bullying: A moderated-mediation model. *Journal of Child and Family Studies*, 24(2), 330–340.
- Parker, G. (1983). Parental 'affectionless control' as an antecedent to adult depression. A risk factor delineated. *Arch Gen Psychiatry*. 40(9), 956-60.
- Pastorelli, C., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Rola, J., Rozsa, S., ve Bandura, A. (2001). The structure of children's perceived self-efficacy: A cross-national study. *European Journal of Psychological Assessment*, 17(2), 87–97.
- Reed, K., Duncan, J. M., Lucier-Greer, M., Fixelle, C., ve Ferraro, A. J. (2016). Helicopter parenting and emerging adult self-efficacy: implications for mental and physical health. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 3136-3149.
- Riaz, M. N., ve Qasmi, F. N. (2012). Perceived parental acceptance-rejection, psychological adjustment and self concepts of persons with disabilities. *Journal of Behavioural Sciences*, 22(1), 64-82.
- Riggio, H. R. (2012). *The psychology of self-efficacy*. In S. L. Britner (Ed.), *Perspectives on cognitive psychology. Self-efficacy in school and community settings* içinde (s. 1–18). Nova Science Publishers.
- Rohner, R. P. (1975). They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection. New Haven, CT: HRAF Press.
- Rohner, R. P. (1980). Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview. *Cross-Cultural Research*, 15(1), 1-21.

- Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: foundations of parental acceptance-rejection theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Rohner, R. P. (1994). Patterns of parenting: The warmth dimension in worldwide perspective. In W.J. Lonner & R.S. Malpass (Eds.), *Readings in psychology and culture*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, Inc.
- Rohner, R. P. (2000). Introduction, *The Warmth Dimension, foundation of parental acceptance-rejection theory*. Storrs, CT: Rohner Research Publications, 14, 19.
- Rohner, R. P. (2004). The parental “acceptance-rejection syndrome”: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59(8), 827-840.
- Rohner, R. P. (2005). Parental Acceptance-Rejection Questionnaire: Test Manual. In R. P. Rohner ve A. Khaleque, *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*, 4th edition (pp. 43-106). Storrs, CT: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P. (2015). Glossary of significant concepts in interpersonal acceptance rejection theory (IPARTheory). Retrieved from <https://csiar.uconn.edu/glossary/>
- Rohner, R. P. (2016). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (ipartheory), methods, evidence, and implications. Retrieved from <https://csiar.uconn.edu/introduction-to-partheory/>
- Rohner, R. P. (2017). Deep structure of the human affectional system: Introduction to Interpersonal Acceptance–Rejection Theory. *Journal of Family Theory & Review*, 9, 426–440.
- Rohner, R. P., ve Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance–rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *CrossCultural Research*, 36(1), 16 – 47.
- Rohner, R. P. ve Brothers S. A. (1999). Perceived parental rejection, psychological maladjustment, and borderline personality disorder. *Journal of Emotional Abuse*, 1(4), 81-95.

- Rohner, R. P., ve Khaleque A. (2002). Reliability of measures assessing the pancultural association between perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33(1), 87-99.
- Rohner, R., ve Khaleque, A. (2008). Parental control scale (PCS): Test manual. In R. Rohner & A. Khaleque (Eds.), *Handbook for the study of parental acceptance and rejection* (pp. 107-135). Storrs: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P., ve Rohner, E. C. (1980). Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory [Special Issue]. *Behavior Science Research*, 15.
- Rohner, R. P., ve Rohner, E. C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: Cross-cultural codes. *Ethnology*, 20(3), 245-260.
- Rohner, R. P., ve Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5(4), 382.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E. (2003). Cross-national perspectives on Parental Acceptance-Rejection Theory, *Marriage & Family Review*, 35(3-4), 85-105.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos*, 33(3), 299-334.
- Rohner R. P., Khaleque A., Cournoyer D.E. (2007). Parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. 2007. Retrieved from <http://vm.uconn.edu/~rohner>.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E. (2012). Introduction to Parental Acceptance-Rejection Theory, methods, evidence, and implications. Retrieved from <https://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/494/2014/02/INTRODUCTION-TO-PARENTAL-ACCEPTANCE-3-27-12.pdf>
- Rohner, R. P., Saavedra, J. M. ve Granum, E. O. (1978). Development and validation of the parental acceptance and rejection questionnaire: Test manual. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology (Manuscript 1635)*, 8, 7-8.

- Rottinghaus, P.J., Lindley, L. D., Green, M. A. ve Borgen, F. H. (2002) Educational Aspirations: The Contribution of Personality, SelfEfficacy, and Interests. *Journal of Vocational Behavior*, 61, 1–19.
- Rudolph, J., ve Zimmer-Gembeck, M. J. (2014). Parent relationships and adolescents' depression and social anxiety: Indirect associations via emotional sensitivity to rejection threat. *Australian Journal of Psychology*, 66(2), 110-121.
- Roxuel, G. (1999). Path analyses of the relations between self-efficacy, anxiety and academic performance. *European. Journal of Psychology of Education*, 14, 403.
- Safran, J. D., ve Segal, Z. V. (1990). *Interpersonal process in cognitive therapy*. Jason Aronson.
- Schaffer, H.R. (1996). *Social Development*. Oxford: Blackwell.
- Scheier, M. F., Wrosch, C., Baum, A., Cohen, S., Martire, L., Matthews, K. A., Schulz, R., ve Zdzienicka, B. (2006). “The Life Engagement Test: Assessing Purpose in Life”. *Journal of Behavioral Medicine*, 29(3), 291-298.
- Schunk, D. H. (1987). Peer models and children's behavioral change. *Rev. Educat. Res*, 57, 149-174.
- Schunk, D. ve Meece, J. (2006). Self-efficacy development in adolescences. Pajares F. ve Urdan T. (Editörler), *Self Efficacy Beliefs of Adolescents* içinde (s.71-96). Greenwich, CT: Information Age Publishing.
- Schunk, D. H. ve Pajares, F. (2002). The development of academic self-efficacy. A. Wigfield ve J. S.Eccles (Editörler.), *Development of Achievement Motivation* içinde, (s.15-31). San Diego, Academic Press.
- Schunk, D. H., ve Rice, J. M. (1992). Influence of reading-comprehension strategy information on children’s achievement outcomes. *Learning Disability Quarterly*, 15(1), 51-64.
- Scott W., D., Dearing E., Reynolds W. R., Lindsay J.E., Baird G. L., ve Hamill S. (2008). Cognitive self regulation and depression: Examining academic self-efficacy and goal characteristics in youth of a northern plains tribe. *Journal of Research on Adolescence*, 18(2), 379–394.

- Sentse, M., Lindenberg, S., Omvlee, A., Ormel, J., ve Veenstra, R. (2010). Rejection and acceptance across contexts: parents and peers as risks and buffers for early adolescent psychopathology. The TRAILS study. *J Abnorm Child Psychol*, 38, 119–130.
- Shanfield, S. B., Andrew, G., ve Benjamin, G. (1985). Psychiatric distress in law students. *Journal of Legal Education*, 35(1), 65-75.
- Sheldon, K. M., Krieger, L.S. (2004). Does legal education have undermining effects on law students? evaluating changes in motivation, values, and well-being. *Behav. Sci. Law*, 22, 261–286.
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., ve Rogers, R. W. (1982). The self-efficacy scale: construction and validation. *Psychological Reports*, 51(2), 663-671.
- Skead, N. K., ve Rogers, S. L. (2014). Stress, anxiety and depression in law students: how student behaviors affect wellbeing. *Monash University, Law Review*, 40(2), 1-24.
- Someya, T., Kitamura, H., Uehara, T., ve Sakado, K. (2000). Panic disorder and perceived parental rearing behavior investigated by the Japanese version of the EMBU scale. *Depression and Anxiety*, 11(4), 158-162.
- Stanton, J. M. (1998). An empirical assesment of data collection using the internet. *Personnel Psychology*, 51, 709-725.
- Şahin, H., ve Demiriz, S. (2014). Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile aile katılım çalışmalarını gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 273-294.
- Şahin, N.H. ve Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri (Brief Symptom Inventory- BSI): Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31),44-56.
- Thornberg, R., Wänström, L., Hong, J. S., ve Espelage, D. L. (2017). Classroom relationship qualities and social-cognitive correlates of defending and passive bystanding in school bullying in Sweden: A multilevel analysis. *Journal of School Psychology*, 63, 49–62.

- Van De Looij-Jansen, P.M., ve Jan De Wilde, E. (2008). Comparison of web-based versus paper-and-pencil self-administered questionnaire: effects on health indicators in dutch adolescents. *Health Services Research*, 43(1), 1708-1721.
- Varan, A. (2005). Relation between perceived parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: Does history repeat itself? *Ethos*, 33, 414-426.
- Varan, A., Rohner, R. P., ve Eryüksel, G. (2008). Intimate partner acceptance, parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among Turkish adults in ongoing attachment relationships. *Cross-Cultural Research*, 42(1), 46-56.
- Wang, C. C., Liu, K. S., Cheng, C. L., ve Cheng, Y. Y. (2013). Comparison of web based versus paper-and-pencil administration of a humor survey. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 1007-1011.
- Wang, N., Wang, S., Qian, H. Z., Ruan, Y., Amico, K. R., Vermund, S. H., Yin, L., ve Qui, X. (2018). Negative associations between general self-efficacy and anxiety/depression among newly HIV-diagnosed men who have sex with men in Beijing, China. *AIDS Care*, 31(1), 1-7.
- Ulu-Yalçinkaya, A., ve Demir, A. G. (2018). Loneliness with regard to maternal and paternal acceptance-rejection and sibling relationship quality. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 28(2), 197-211.
- Usher, E. L., ve Pajares, F. (2006). Sources of academic and self-regulatory efficacy beliefs of entering middle school students. *Contemporary Educational Psychology*, 31, 125-141.
- Yıldırım, F., ve İlhan, İ. Ö. (2010). Genel öz-yeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-8.
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2020, 26 Mart). Basın Açıklaması. Erişim Adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx>
- Zengin N., Pınar R., Cil Akinci A., ve Yıldız H. (2013). Psychometric properties of the self-efficacy for clinical evaluation scale in Turkish nursing students. *Journal of Clinical Nursing*, 23, 976-984

Zulkosky, K. (2009). Self Efficacy: A Concept Analysis. *Nursing Forum*, 44(2), 93-102.

Zumberg-Smith, K., Chang, E. C., ve Sanna, L. J. (2008). Does problem orientation involve more than generalized self-efficacy? Predicting psychological and physical functioning in college students. *Personality and Individual Differences*, 45(4), 328-332.

EK 1. Demografik Bilgi Formu

Sizden, diğer ölçekleri cevaplandırmadan önce öncelikle aşağıda kişisel bilgilerinizle ilgili olan soruları cevaplandırmanızı rica ediyoruz.

Cinsiyetiniz: Kadın____ Erkek____

Yaşınız: ____

Doğum yeriniz: _____

Yaşadığınız yer: _____

En uzun süre yaşadığınız yer:

(1)Köy (2)Kasaba (3)İlçe (4)İl (5)Büyükşehir

Medeni durumunuz:

(1)Bekar (2)Evli/Birlikte yaşıyor (3)Ayrı/Boşanmış/Dul

Kiminle ve nerede yaşıyorsunuz: _____

Eğitim gördüğünüz üniversitedeki fakülte ve bölümünüz:

Ebeveynlerinizin medeni durumu:

(1)Bekar (2)Evli/Birlikte yaşıyor (3)Ayrı/Boşanmış/Dul

Annenizin eğitim durumu:

(1)İlkokul (2)Ortaokul (3)Lise (4)Önlisans (5)Lisans (6)Yüksek Lisans (7)Doktora

Babanızın eğitim durumu:

(1)İlkokul (2)Ortaokul (3)Lise (4)Önlisans (5)Lisans (6)Yüksek Lisans (7)Doktora

Annenizin sağ olup olmadığı: (1)Sağ (2)Ölü

Babanızın sağ olup olmadığı: (1)Sağ (2)Ölü

Kardeş sayısı:_____

Şu anda sizi profesyonel bir yardım almaya yönlendiren ruh sağlığınızla ilgili bir probleminiz var mı?

Evet____ Hayır____

Eğer cevabınız “evet” ise lütfen ruh sağlığınızla ilgili şu anki problemi/ problemleri yazınız:

EK 2. Yetişkin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği – Kısa Form (Yetişkin EKRÖ-K)

Yetişkin EKRÖ: Anne (Kısa Form)

Bu sayfada anne-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Her ifadeyi dikkatlice okuyun ve annenizin siz çocukken, size olan davranışlarını ne derece tanımladığını düşünün. Her ifadeyi okuduktan sonra, o ifadenin annenizin size karşı davranışları konusunda ne kadar uygun olduğunu düşünerek, “ Hemen hemen her zaman doğru“, “Bazen doğru“, “Nadiren doğru“ veya “Hiçbir zaman doğru değil“ şıklarından birini işaretleyiniz.

ANNEM		DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
	İyi davrandığımda bana sarılır ve beni öperdi.	☒	☐	☐	☐

ANNEM		DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
1.	Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐
2.	Bana hiç ilgi göstermezdi.	☐	☐	☐	☐
3.	Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırırdı.	☐	☐	☐	☐
4.	Hak etmediğim zaman bile bana vururdu.	☐	☐	☐	☐
5.	Beni büyük bir baş belası olarak görürdü.	☐	☐	☐	☐
6.	Kızdığı zaman beni çok kötü cezalandırırdı.	☐	☐	☐	☐
7.	Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldü.	☐	☐	☐	☐
8.	Benden hoşlanmıyor gibiydi.	☐	☐	☐	☐
9.	Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenirdi.	☐	☐	☐	☐
10.	Bana bir sürü kırıncı şey söylerdi.	☐	☐	☐	☐

ANNEM		DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
		<i>Hemen Her Zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
11.	Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelirdi.	☐	☐	☐	☐
12.	Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐
13.	Bana çok ilgi gösterirdi.	☐	☐	☐	☐
14.	Beni kırmak için elinden geleni yapardı.	☐	☐	☐	☐
15.	Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unutturdu.	☐	☐	☐	☐
16.	Eğer kötü davranırsam, beni artık sevmediğini hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐
17.	Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐
18.	Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit ederdi.	☐	☐	☐	☐
19.	Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanırdı.	☐	☐	☐	☐
20.	Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu düşünürdü.	☐	☐	☐	☐
21.	Bana istenmediğimi belli ederdi.	☐	☐	☐	☐
22.	Beni sevdiğini belli ederdi.	☐	☐	☐	☐
23.	Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmezdi.	☐	☐	☐	☐
24.	Bana karşı yumuşak ve iyi kalpliydi.	☐	☐	☐	☐

Yetişkin EKRÖ: Baba (Kısa Form)

Bu sayfada baba-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Her ifadeyi dikkatlice okuyun ve babanızın siz çocukken, size olan davranışlarını ne derece tanımladığını düşünün. Her ifadeyi okuduktan sonra, o ifadenin babanızın size karşı davranışları konusunda ne kadar uygun olduğunu düşünerek, “Hemen hemen her zaman doğru“, “Bazen doğru“, “Nadiren doğru“ veya “Hiçbir zaman doğru değil“ şıklarından birini işaretleyiniz.

BABAM	DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
	<i>Hemen Her Zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
İyi davrandığımda bana sarılır ve beni öperdi.	☒	☐	☐	☐

Adaptation by M. Dedeler, E. Akün, A. Durak Batıgün (2017).

BABAM	DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
	<i>Hemen Her Zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
1. Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐
2. Bana hiç ilgi göstermezdi.	☐	☐	☐	☐
3. Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırırdı.	☐	☐	☐	☐
4. Hak etmediğim zaman bile bana vururdu.	☐	☐	☐	☐
5. Beni büyük bir baş belası olarak görürdü.	☐	☐	☐	☐
6. Kızdığı zaman beni çok kötü cezalandırırdı.	☐	☐	☐	☐
7. Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldü.	☐	☐	☐	☐
8. Benden hoşlanmıyor gibiydi.	☐	☐	☐	☐

BABAM		DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
		<i>Hemen Her Zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
9.	Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenirdi.	☐	☐	☐	☐
10.	Bana bir sürü kırıcı şey söylerdi.	☐	☐	☐	☐
11.	Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelirdi.	☐	☐	☐	☐
12.	Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐
13.	Bana çok ilgi gösterirdi.	☐	☐	☐	☐
14.	Beni kırmak için elinden geleni yapardı.	☐	☐	☐	☐
15.	Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unuturdu.	☐	☐	☐	☐
16.	Eğer kötü davranırsam, beni artık sevmediğini hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐
17.	Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐
18.	Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit ederdi.	☐	☐	☐	☐
19.	Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanırdı.	☐	☐	☐	☐
20.	Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu düşünürdü.	☐	☐	☐	☐
21.	Bana istenmediğimi belli ederdi.	☐	☐	☐	☐
22.	Beni sevdiğini belli ederdi.	☐	☐	☐	☐
23.	Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmezdi.	☐	☐	☐	☐
24.	Bana karşı yumuşak ve iyi kalpliydi.	☐	☐	☐	☐

EK 3. Genel Öz Yeterlilik Ölçeği

Açıklama:

Aşağıda çeşitli konulardaki düşüncelerinizi öğrenmek üzere cümleler verilmiştir. Cümlede geçen ifadenin sizi ne kadar tanımladığını, lütfen, size uygun olan bölme ye işaretleyiniz.

Sizi ne kadar tanımlıyor?

Hiç

Çok İyi

	1	2	3	4	5
1. Planlar yaparken, onları hayata geçirebileceğimden eminimdir.	1	2	3	4	5
2. Sorunlarımdan biri, bir işe zamanında başlayamamamdır.	1	2	3	4	5
3. Eğer bir işi ilk denemede yapamazsam, başarana kadar uğraşırım.	1	2	3	4	5
4. Belirlediğim önemli hedeflere ulaşmada, pek başarılı olamam.	1	2	3	4	5
5. Her şeyi yarım bırakırım.	1	2	3	4	5
6. Zorluklarla yüz yüze gelmekten kaçınırım.	1	2	3	4	5
7. Eğer bir iş çok karmaşık görünüyorsa onu denemeye bile girişmem.	1	2	3	4	5
8. Hoşuma gitmeyen bir şey yapmak zorunda kaldığımda onu bitirinceye kadar kendimi zorlarım.	1	2	3	4	5
9. Bir şey yapmaya karar verdiğimde hemen işe girişirim.	1	2	3	4	5
10. Yeni bir şey denerken başlangıçta başarılı olamazsam çabucak vazgeçerim.	1	2	3	4	5
11. Beklenmedik sorunlarla karşılaştığımda kolayca onların üstesinden gelemem.	1	2	3	4	5
12. Bana zor görünen yeni şeyleri öğrenmeye çalışmaktan kaçınırım.	1	2	3	4	5
13. Başarısızlık benim azmimi artırır.	1	2	3	4	5
14. Yeteneklerime her zaman çok güvenmem.	1	2	3	4	5
15. Kendine güvenen biriyim	1	2	3	4	5
16. Kolayca pes ederim.	1	2	3	4	5

17. Hayatta karşıma çıkacak sorunların çoğuyla baş edebileceğimi sanmıyorum.	1	2	3	4	5
--	---	---	---	---	---

EK 4. Kısa Semptom Envanteri

Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtiler ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin sizi bugün dahil, son bir haftadır ne kadar rahatsız ettiğini yandaki kutulardan uygun olanının içini ☒ işaretleyerek gösterin. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösterin. Fikir değiştirirseniz ilk yanıtınızın üstünü karalayın.

	Hiç	Biraz	Orta derecede	Oldukça fazla	Ciddi derecede
1. İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali	☐	☐	☐	☐	☐
2. Baygınlık, baş dönmesi	☐	☐	☐	☐	☐
3. Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edebileceği inancı	☐	☐	☐	☐	☐
4. Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
5. Olayları hatırlamada güçlük	☐	☐	☐	☐	☐
6. Çok kolayca kızıp öfkelenme	☐	☐	☐	☐	☐
7. Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	☐	☐	☐	☐	☐
8. Meydanlık (açık) alanlardan korkma duygusu	☐	☐	☐	☐	☐
9. Yaşamınıza son verme düşünceleri	☐	☐	☐	☐	☐
10. İnsanların çoğuna güvenilmeyeceği düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
11. İştahta bozukluklar	☐	☐	☐	☐	☐
12. Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	☐	☐	☐	☐	☐
13. Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	☐	☐	☐	☐	☐
14. Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
15. İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
16. Yalnızlık hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
17. Hüzünlü, kederli hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
18. Hiçbir şeye ilgi duymama	☐	☐	☐	☐	☐
19. Ağlamaklı hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
20. Kolayca incinebilme, kırılma	☐	☐	☐	☐	☐
21. İnsanların sizi sevmediğine kötü davrandığına inanmak	☐	☐	☐	☐	☐
22. Kendini diğerlerinden daha aşağı görme	☐	☐	☐	☐	☐
23. Mide bozukluğu, bulantı	☐	☐	☐	☐	☐
24. Diğerlerinin sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu inancı	☐	☐	☐	☐	☐
25. Uykuya dalmada güçlük	☐	☐	☐	☐	☐
26. Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etme	☐	☐	☐	☐	☐
27. Karar vermede güçlükler	☐	☐	☐	☐	☐

	Hiç	Biraz	Orta derecede	Oldukça fazla	Ciddi derecede
28. Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahat etmekten korkma	☐	☐	☐	☐	☐
29. Nefes darlığı, nefessiz kalma	☐	☐	☐	☐	☐
30. Sıcak, soğuk basmaları	☐	☐	☐	☐	☐
31. Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer, etkinliklerden uzak kalmaya çalışma	☐	☐	☐	☐	☐
32. Kafanızın birden bomboş kalması	☐	☐	☐	☐	☐
33. Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar	☐	☐	☐	☐	☐
34. Günahlarınız için cezalandırılmanız gerektiği düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
35. Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları içinde olmak	☐	☐	☐	☐	☐
36. Konsantrasyonda (dikkati bir şey üzerinde toplamada) güçlük/zorlanma	☐	☐	☐	☐	☐
37. Bedenin bazı bölgelerinde zayıflık, güçsüzlük hissi	☐	☐	☐	☐	☐
38. Kendini gergin ve tedirgin hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
39. Ölüm ve ölmek üzerine düşünceler	☐	☐	☐	☐	☐
40. Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği	☐	☐	☐	☐	☐
41. Bir şeyleri kırma/dökme isteği	☐	☐	☐	☐	☐
42. Diğerlerinin yanındayken kendini çok fazla gözlemek, yanlış bir şeyler yapmamaya çalışmak	☐	☐	☐	☐	☐
43. Kalabalıklarda rahatsızlık duymak	☐	☐	☐	☐	☐
44. Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	☐	☐	☐	☐	☐
45. Dehşet ve panik nöbetleri	☐	☐	☐	☐	☐
46. Sık sık tartışmaya girme	☐	☐	☐	☐	☐
47. Yalnız bırakıldığında/kalındığında sinirlilik hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
48. Başarılarınız için diğerlerinden yeterince takdir görmediğiniz düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
49. Yerinde duramayacak kadar gergin ve tedirgin hissetme	☐	☐	☐	☐	☐
50. Kendini değersiz görme, değersizlik hissi	☐	☐	☐	☐	☐
51. İzin verdiğiniz takdirde insanların sizi sömüreceği düşüncesi	☐	☐	☐	☐	☐
52. Suçluluk duyguları	☐	☐	☐	☐	☐
53. Aklınızda bir bozukluk olduğu düşünceleri	☐	☐	☐	☐	☐

EK 5. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Füsün Balamir tarafından Prof. Dr. İhsan Dağ danışmanlığında yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılacak bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn kabul reddi ile kişilerin psikolojik belirti düzeyleri arasındaki ilişkide öz yeterliğin aracı rolünü incelemektir.

Araştırma kapsamında, sizlerden farklı değişkenleri değerlendiren bir anket setini doldurmanız istenecektir. Bu işlemin 20-25 dakika sürmesi beklenmektedir. Bu araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirmeleri kişisel olarak değil grup olarak yapılacaktır. Bu nedenle sizden hiçbir anket için kimliğinize ilişkin bilgi veya imzanız alınmayacaktır. Sadece bu onam formu sizin imzalamanız ardından ölçek setinden ayrılacak ve kimsenin ulaşamayacağı kapalı bir yerde muhafaza edilecektir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır, bu nedenle araştırmanın herhangi bir aşamasında gerekçe göstermeden katılımdan geri çekilme hakkına sahipsiniz. Ancak araştırmaya devam etmeniz ve cevaplarınızda samimi ve dürüst davranmanız çalışmanın niteliğini ve doğruluğunu belirleyecektir. Yapılacak araştırmada katılımcılar için herhangi bir risk, katılımcıların zarar görmesi ya da rahatsızlık duyması beklenmemektedir. Ancak herhangi bir zarar, risk veya rahatsızlık hissederseniz çalışmadan hiçbir gerekçe göstermeden çekilebilirsiniz. Araştırmadan çekilmeye karar verirsiniz de herhangi bir sorumluluk ile karşılaşmayacaksınız.

Yapılan araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izin ve onay alınmıştır. Araştırma bitiminde araştırmayla ilgili herhangi bir bilgi almak isterseniz, fusun.balamir.95@gmail.com adresinden Füsün Balamir'e ulaşabilirsiniz. Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir soru varsa çekinmeden sorabilirsiniz.

Eğer bu çalışmaya katılmayı istiyorsanız, lütfen aşağıdaki onay formunu okuyarak imzalayınız.

Füsün Balamir ve Prof. Dr. İhsan Dağ tarafından yürütülmekte olan bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum. Bilgi-Onam metnini okudum ve çalışmaya katılmakla ilgili sormak istediğim soruları araştırmacılara sorarak öğrenme fırsatım olduğunu ve çalışmadan herhangi bir neden belirtmeksizin istediğim her aşamada çekilebileceğimi biliyorum. Aynı zamanda bu çalışmanın Hacettepe Üniversitesi Etik Komitesi tarafından onaylandığı bilgisi benimle paylaşıldı.

Eğer bu bilgiler doğrultusunda araştırmaya katılmak istiyorsanız, lütfen Onam Formunun iki kopyasını da imzalayınız ve bu formun bir kopyasını kendiniz için saklayınız.

Tarih:

Katılımcı Bilgileri :

Adı, Soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Araştırmacı Bilgileri:

Adı- Soyadı: Füsun Balamir

Adres: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

Tel: 05342892103

E-posta: fusun.balamir.95@gmail.com

İmza:

Sorumlu Araştırmacı Bilgileri:

Adı-Soyadı: İhsan Dağ

Unvanı: Prof. Dr.

Görev yeri: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Telefonu: 0 312 297 8326

E-posta: ihsandag@hacettepe.edu.tr

Adresi: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü / Beytepe Kampüsü

EK 6. Etik Komisyon İzni

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Füsün BALAMİR (Etik Komisyon İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 04.10.2019 tarihli ve 12908312-300/00000802130 sayılı yazınız.

Enstitünüz Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Füsün BALAMİR'in Prof. Dr. İhsan DAĞ danışmanlığında hazırladığı "Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Ebeveyn Kabul-Reddi ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Öz Yeterliğin Aracı Rolünün İncelenmesi" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 15 Ekim 2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

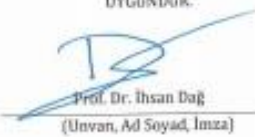
Evrakın elektronik iznali suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 9d35b3-7c8c-46e7-ba25-576db4e9d04 koda ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta: yazim@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPRAK

EK 7. Orijinallik Raporu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 15/09/2020
Tez Başlığı : FARKLI FAKÜLTE ÖĞRENCİLERİNDE ALGILANAN EBEVEYN KABUL-REDDİ VE PSİKOLOJİK BELİRTİLER ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZ YETERLİĞİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 101 sayfalık kısmına ilişkin, 15/09/2020 tarihinde tez danışmanım tarafından Tumiin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15'dir. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'mı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
15.09.2020 Tarih ve İmza Adı Soyadı: Füsün Balamir Öğrenci No: N18138627 Anabilim Dalı: Psikoloji Programı: Klinik Psikoloji Yüksek Lisans
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Prof. Dr. İhsan Dağ (Unvan, Ad Soyad, İmza)

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
PSYCHOLOGY DEPARTMENT**

Date: 15/09/2020

Thesis Title : Investigating mediator role of self efficacy in the relationship between parental acceptance-rejection and psychological symptoms in different faculty students

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 15/09/2020 for the total of 101 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 15 %.

Filtering options applied:

1. ☒ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☐ Quotes excluded
4. ☒ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

15.09.2020

Date and Signature

Name Surname: Füsun Balamir

Student No: N18138627

Department: Psychology

Program: Clinical Psychology Master

ADVISOR APPROVAL

APPROVED

Prof. Dr. İhsan Dağ

(Title, Name Surname, Signature)